

ALISTUKSESTA OMAAN TYÖHÖN

Länsi-Nepalin entisten haliya-maaorjien käsitykset elämänsä muutoksista haliya-työn päättymisen jälkeen

Camilla Piret Lohenoja

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Kehitysmaatutkimus

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2014

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä □ – Författare – Author Lohenoja, Camilla Piret			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Alistuksesta omaan työhön. Länsi-Nepalin entisten haliya-maaorjien käsitykset elämänsä muutoksista haliya-työn päättymisen jälkeen			
Oppiaine – Läroämne – Subject Kehitysmatutkimus			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year 3.11.2014	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 84 + liitteet
<p>Tiivistelmä – Refeat – Abstract</p> <p>Tässä etnografisessa työssä tutkitaan Nepalin entisten haliya-maaorjien kokemuksia oman elämänsä muutoksista orjuudesta vapautumisen jälkeen. Tutkielman tavoitteena on antaa puheenvuoro maaorjille itselleen ja ottaa näin kantaa vapautumisprosessin onnistumiseen.</p> <p>Tutkielman metodina käytetään laadullista sisällönanalyysia aineistoon, joka kerättiin Nepalin kaukolännessä kesällä 2013. Aineisto sisältää 19 entisen ja osittain nykyisen maaorjan laadullista, puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelujen lisäksi tehtiin osallistuvaa havainnointia haastateltujen asuinympäristössä yhteensä viiden viikon ajalta. Sisällönanalyysin tuloksia tulkitaan aiemman velkaorjuudesta vapautumiseen keskittyvän kirjallisuuden sekä alistuksen, klientelisin eli isäntä–alaisuuden sekä Amartya Senin vapauskäsitteen avulla.</p> <p>Tutkimuksen päätulos on, että entisten haliya-maaorjien kokemusten mukaan haliya-orjuuden lakkauttaminen on vaikuttanut voimakkaan myönteisesti heidän elämäänsä. Muutos on selkeämmin havaittavissa sosiaalisessa asemassa, kuten alistuksen määrässä, kuin materiaalisissa oloissa, kuten työnteossa, ruoassa ja tuloissa. Entiset haliyat kokevat sosiaalisen aseman paranemisen kuitenkin niin tärkeäksi muutokseksi, että kokonaisuudessaan haliya-orjuuden päättymisellä on ollut heille erittäin myönteinen vaikutus. Tutkielman tulokset eivät tällöin tue velkaorjuuskirjallisuuden enemmistöä, jonka mukaan vapaaehtoisen velkaorjuuden lakkauttamisella on useimmiten kurjistava vaikutus entisten orjien elämään. Vapauden kokemus on lisääntynyt ja alistuskokemukset kuten riippuvuus, pakotus ja kastisyrjintä ovat pääasiassa lientyneet. Kiinnostava huomio on myös, että järjestykseltä sekä osittain tutkimuskirjallisuudestakin välittynyt kuva isäntä–alaisverkostoista ei nouse kovin keskeiseksi teemaksi entisten haliyoiden kokemuksissa. Sen sijaan maolaisten säilynyt vaikutusvalta on oleellinen seikka kokemuksissa haliya-työn päättymisen seurauksista: kylän vahva maolaiskannatus todennäköisesti sai haastatellut korostamaan haliya-työn päättymisen myönteisiä vaikutuksia.</p> <p>Tutkielman tärkeimpiä havaintoja on, että velkaorjuutta vastaan taistellessa on tärkeää huomioida velkaorjien itsensä näkemyksiä omasta elämästään ja nimenomaan etnografisin keinoin. Aiemmissa tutkimuksissa on painotettu liikaa materiaalisia olosuhteita ja jätetty lähes kokonaan huomioimatta sosiaalinen asema, joka kuitenkin nousee merkittävimmäksi ulottuvuudeksi entisten haliyoiden kokemuksissa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Nepal, maaorjuus, vapautuminen, maaseutu, maolaisuus, etnografia, sisällönanalyysi			

Kiitokset

Monet ihmiset ja organisaatiot ovat auttaneet minua tämän tutkielman loppuun saattamisessa aiheen valinnasta aina viime hetken palautteeseen asti. Erityisen lämpimät kiitokset kuuluvat Kirkon Ulkomaanavulle, LWF Nepalille sekä RMHSF:lle, jotka auttoivat minut kenttätöni alkuun. Haluaisin kuitenkin omistaa työn Sambalpurin entisille ja nykyisille haliyoille, jotka jakoivat rankat kokemuksensa kanssani ja saivat minut tuntemaan itseni tervetulleeksi heidän elämäänsä. Sambalpurilaiset: Tämä on nyt se kirja, joka kertoo teidän tarinanne.

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 LÄNSI-NEPALIN MAAORJUUS: TERMIT JA TAUSTA.....	3
2.1 Maanomistus Nepalissa	4
2.2 Nepalin kastijärjestelmä ja dalitit	5
2.3 Maolaissota.....	6
2.4 Nepalín maaorjuuden monet kasvot	7
2.5 Haliyat.....	8
2.6 Velkaorjuuden lakkautusprosessi Nepalissa	9
2.7 Kohti Sambalpuria	10
3 MAAORJUUDESTA VAPAUTUMISEN VIITEKEHYS.....	13
3.1 Orjuus ja velkaorjuus.....	13
3.1.1 Orjuuden eri muodot.....	15
3.1.2 Velkaorjuus	16
3.2 Akateeminen keskustelu velkaorjuuden luonteesta	17
3.3 Orjuuden lakkauttaminen ja vapaa työ	19
3.4 Velkaorjuudesta vapautumisen seuraukset.....	21
3.5 Vapaus Amartya Senin tapaan	23
3.6 Alistus	25
3.7 Klientelismi	26
4 MENETELMÄT	30
4.1 Aineiston keruu	30
4.1.1 Haastattelut	30
4.1.2 Osallistuva havainnointi	31
4.2 Analyysimenetelmä.....	33
4.3 Aineiston luotettavuus ja validiteetti	38
4.4 Tutkimusetiikka.....	41
5 ENTISTEN HALIYOIDEN KOKEMUKSET ELÄMÄNSÄ MUUTOKSISTA	42
5.1 Muutokset materiaalisissa oloissa.....	42
5.1.1 Muutokset työnteossa: Palkkatöitä erityisesti Intiassa	43
5.1.2 Muutokset ruoassa: enemmän, parempaa, vapaampaa.....	47
5.1.3 Muutokset tuloissa: ei merkittäviä muutoksia	48
5.2 Muutokset sosiaalisessa asemassa	50
5.2.1 Muutokset alistussuhteissa: pakotuksesta vastustukseen	50
5.2.2 Konflikti entisen vuokraisännän kanssa.....	58

6 TULKINNAT	60
6.1 Huonompaan vai parempaan?	60
6.2 Muutokset vapaudessa	63
6.3 Muutokset alistuksessa	65
6.4 Muutokset klientelismissä	67
6.5 Maolaisten vaikutus	70
6.6 Yhteenvedo	71

7 JOHTOPÄÄTÖKSET	75
-------------------------------	-----------

LÄHTEET	78
----------------------	-----------

Liitteet	i
LIITE 1: Nepalin kartta	i
LIITE 2: Esimerkki käytetystä haastattelurungosta	ii
LIITE 3: Sisällönanalyysissa käytetty koodausrunko määritelmiseen	iv

Kuvat

Kuva 1. Haliya-järjestelmä orjuuden verkostossa, niin kuin se tässä tutkielmassa ymmärretään.	15
Kuva 2. Esimerkki segmentistä.	36

Taulukot

Taulukko 1. Esimerkki aineistossa käyttämästäni tiivistystekniikasta.	35
Taulukko 2. Esimerkki käyttämästäni tiivistelmätekniikasta Pakko-koodin alakoodiston luomiseen. ...	37

1 Johdanto

Vaikka orjuus on nykyään virallisesti lakkautettu kaikkialla maailmassa, tämä tuhansia vuosia vanha ja lähes kaikkialla ilmennyt sosiaalinen instituutio ei suinkaan ole päättynyt. Erilaisia orjuuden muotoja on edelleen olemassa, ja niistä tunnetuimpia lienevät ihmiskauppa, lapsityövoima ja niin kutsutut ”hikipajat”, joissa tehdään työtä riittämättömällä palkalla ja kohtuuttomissa olosuhteissa. Eräs orjuuden muodoista, velkaorjuus, on erityisen elinvoimainen järjestelmä nykymaailmassa, ja sitä esiintyy eniten Etelä-Aasiassa. Yksi velkaorjuuden muodoista on Nepalissa ilmenevä *haliya*-maaorjuus, joka pohjautuu maaseudun välisiin valta- ja varallisuuseroihin sekä kastijärjestelmään.

Nepalin velkaorjuusjärjestelmät, haliya-järjestelmä mukaan lukien, saivat huomiota 2000-luvun vaihteessa, kun YK:n kansainvälinen työjärjestö ILO (International Labour Organisation) laati julistuksen työelämän peruseriaatteista ja oikeuksista (Daru, Churchill, & Beemsterboer, 2005, 133). Silloin monet kansalaisjärjestöt alkoivat ajaa entisten ja nykyisten velkaorjien asiaa. Nepalissa uusin velkaorjuuden vastainen toimenpide tehtiin vuonna 2008, kun hallitus julisti kaikki haliya-velkaorjuusjärjestelmän ja haliya-velat lakkautetuiksi. (Kumar KC, Subedi, & Suwal, 2013, XIII).

Vapautuksen jälkeen useat järjestöt ja tutkijat ovat kuitenkin raportoineet entisten velkaorjien jatkuvasta ahdingosta. Määrällisten tavoitteiden puuttumisen ja Nepalin sekavan poliittisen tilanteen johdosta virallisesti vapautetut haliyat eivät ole saaneet riittävästi tukea, ja monet esittävät entisten haliyoiden olosuhteiden huonontuneen (ks. esim. Giri, 2012, 519; Särkkä, 2009; Upadhyaya, 2008, 1). Vaikuttaa siis, että viralliset vapautusprosessit ovat olleet seurauksiltaan haitallisia tai vähintäänkin paikoitellen hyödyttömiä.

Tämä vaikutelma herätti kiinnostukseni Nepalin entisiä velkaorjia kohtaan. Halusin selvittää, kuinka he itse kokevat elämäntilanteensa muuttuneen velkaorjuudesta vapautumisen myötä. Tutkielmani tutkimuskysymys onkin, **kuinka entiset haliyat**

kokevat elämänsä muuttuneen haliya-työn päättymisen jälkeen. Tutkielma siis valottaa osaltaan haliyoiden vapauttamisen vaikutuksia ja näin ollen ottaa kantaa vapautusprosessin onnistumiseen. Menetelmänä käytän laadullista sisällönanalyysia keräämästäni haastatteluaineistosta Baitadin piirikunnasta kaukoläntisessä Nepalissa.

Tutkielma nostaa keskiöön haliyoiden oman äänen, mikä on ensiarvoisen tärkeää haliyoiden vapautus- ja kuntoutusprosessin onnistumisen kannalta. Haliyoihin keskittymällä kiinnitetään huomiota epätasa-arvoon ja kaikista köyhimpiin: haliyoita voi pitää UNDP:n MPI-indeksiä (Multidimensional Poverty Index, ks. UNDP, 2012) seuraten monitahoisesti köyhinä, sillä taloudellisen köyhyyden lisäksi heillä on usein muita heikommät mahdollisuudet muun muassa puhtaaseen veteen ja koulutukseen. Materiaalisten puutteiden lisäksi heillä on heikompi sosiaalinen asema kastisyrjinnän vuoksi. Tutkielma huomioi myös naisten osuuden haliya-järjestelmässä: Nepalissa on perinteisesti ajateltu vain miesten tekevän haliya-työtä. Todellisuudessa naiset, vaimoina, tyttärinä ja miniöinä, ovat kuitenkin yhtä lailla tehneet haliya-työtä miestensä rinnalla. Näin tutkielmani liittyy osaksi subaltern-tutkimusta (ks. esim. Spivak, 1988), jossa keskeistä on ”historia alhaalta päin” (*history from below*) ja ruohonjuuritason kuuleminen. Haliyoiden äänen esiin tuomisen lisäksi tutkielma liittää nykyisen, muun muassa Anti-Slavery International -järjestön ylläpitämän velkaorjuuskeskustelun yhteen historiallisen orjuustutkimuksen kanssa ja osoittaa, että esimerkiksi Amerikan musta orjuus ja nykyinen kansainvälinen ihmiskauppa ovat osa samaa jatkumoa.

Tutkielman seuraavassa luvussa taustoitan tutkielmani aihepiiriä, ja luvussa 3 esittelen työn teoreettisen viitekehyksen, johon kuuluvat velkaorjuuden, vapauden, alistuksen ja klientelismin käsitteet. Luku 4 käsittelee tutkielmassa käytettyjä menetelmiä. Luvut 5 ja 6 keskittyvät tutkielmani tuloksiin ja niiden tulkintoihin, ja luvussa 7 esittelen tutkielmani johtopäätökset.

2 Länsi-Nepalin maaorjuus: termit ja tausta

Nepal on maailman vähiten kehittyneisiin maihin (LDC) kuuluva valtio Etelä-Aasiassa. Nepalissa asuu 27 miljoonaa ihmistä, ja noin 80 % väestöstä asuu maaseudulla ja työskentelee ainakin osittain omavaraistalouden parissa. (Joshi & Mason, 2011, 152; UM, 2014). Nepalín murheenkryyni jo useiden vuosien ajan on ollut kunnollisen perustuslain puuttuminen. Nykyinen, väliaikainen perustuslaki kirjoitettiin vuonna 2007, ja uuden perustuslain valmistumisen aikarajaa on siirretty jatkuvasti. Maolaissota vuosina 1996–2006 on muokannut merkittävästi Nepalín lähihistoriaa ja on vaikuttanut suuresti myös haliyoiden elämään. Maan tilanne on epävakaa edelleen, kahdeksan vuotta rauhansopimuksen kirjoittamisen jälkeen. Nepalilainen demokratia onkin huonolla tolalla: paikallisvaaleja ei ole pidetty yli kymmeneen vuoteen. Ennen paikallisvaaleja on päästävä yhteisymmärrykseen perustuslaista, jota on työstetty nykyisen kansalliskokouksen mandaatilla vuoden 2013 lopusta lähtien. (UM, 2014).

YK arvioi vuonna 2009, että Nepalissa haliya-työtä tekeviä oli yli 100 000 (OHCHR, 2009). Suomenkielistä tutkimuskirjallisuutta haliyoista ei ole kirjoitettu, mutta esimerkiksi Ulkoasiainministeriö ja haliyoiden aseman parantamiseksi työskentelevä Kirkon Ulkomaanapu käyttävät järjestelmästä termiä *maaorjuus* (ks. esim. KUA, 2014; Suomen suurlähetystö, 2011). Termi on osuva: se luo miellelyhtymät Euroopan keskiaikaan, jolloin maaorjat olivat sidottuja viljelemäänsä maahan ja isännän ja alaisen suhde muistutti klientelismia eli valtaeroihin perustuvaa vastavuoroisuutta. Yhtäläisyys Nepalín tilanteeseen on havaittavissa: Nepalín maaseudun rakenteessa on edelleen feodaalisia piirteitä, niin kuin alaluvussa 2.1 esitän. Maaorjuus-termi kiinnittää myös huomion maahan: juuri maa, joko sen omistaminen tai puuttuminen, vaikuttaa usein orjuussuhteen syntymiseen. Maaorja-termin käyttö ei kuitenkaan ole ongelmaton: jotkin haliya-järjestelmän piirteet, kuten mahdollisuus vaihtaa vapaasti isäntää, muistuttavat pikemminkin torpparien tai renkien asemaa. Haliya-järjestelmän kanssa tekemisissä olevien intressit vaikuttavat siis sanavalintoihin: esimerkiksi ulkopuolisesta rahoituksesta riippuvaisella Kirkon Ulkomaanavulla on motiivi saada mahdollisimman

paljon huomiota omille hankkeilleen. Orjuus-termi aiheuttaa voimakkaampia tunnereaktioita kuin esimerkiksi sana torppari.

Termien rajoitteista huolimatta en hylkää niitä tyystin niin, että käyttäisin haliya-järjestelmästä vain sen nepalinkielistä termiä. Watsonia (1980, 3) mukaillen, orjuus- tai maaorjuus-termin hylkääminen johtuen siitä, että haliyoiden todellisuus ei täysin vastaa muita orjiksi luokiteltuja ryhmiä, olisi silmien ummistamista orjuudelle maailmanlaajuisena instituutiona. Koska haluan liittää tutkielmani Suomessa jo käytyyn keskusteluun haliyoista, kutsun heitä siis maaorjiksi, ja maaorjuutta puolestaan pidän yhtenä velkaorjuuden tyyppinä.

Nepalin maaorjuusjärjestelmän syntymiseen on vaikuttanut Nepalin monarkkinen historia, kastijärjestelmä ja maatalouden suuri merkitys yhteiskunnassa. Suurten tuloerojen lisäksi monopolistiset markkinat, heikot instituutiot ja tiedon epätasavertainen jakautuminen ovat kaikki keskeisiä syitä ilmiön jatkuvuudelle. Lisäksi on esitetty, että järjestelmää on pitänyt yllä vakiintunut, klientelistinen tai muunlainen suhde maaorjien ja vuokraisäntien eli lainanantajien välillä. Tämä suhde on varmistanut maanomistajille työvoiman saannin myös sesonkiaikaan, ja maaorjille se on tuonut pitkäaikaista turvaa, jota tavallisilla, lyhytaikaisilla päiväpalkkalaisilla ei ole. (Daru ym. 2005, 132; Kunwar, 2000, 55, 59; Purwaningrum, 2012; Quirk, 2006, 575–6; Villanger, 2006, 15). Nepalin lähihistorian tapahtumat, erityisesti maolaissota ja sitä seurannut demokratisoituminen ja maan eri etnisten ja kastiryhmien herääminen vaatimaan oikeuksiaan on puolestaan vaikuttanut velkaorjien nykyasemaan.

2.1 Maanomistus Nepalissa

Kun lähes 80 % Nepalin asukkaista hankkii toimeentulonsa maataloudesta, tästä 80 prosentista kolmannes on maattomia ja maavuokralaisia. (CSRC, 2009, VIII). Maanomistus Nepalissa on paljon enemmän kuin pelkkä keino toimeentuloon: maanomistus mahdollistaa osallistumisen yhteiskuntaan. Ilman maanomistustodistusta saatetaan kieltää pääsy peruspalveluihin kuten pankkipalveluihin, sähköön ja juomakelpoiseen veteen. Maattomilla ei myöskään ole virallista oikeutta pitää karjaa,

eivätkä he saa käyttää yhteisömetsien resursseja. (CSRC, 2009, 5; Nepali, 2011, 4). Maanomistus on huomattavan epätasaisesti jakautunut Nepalissa. 5 % väestöstä omistaa 37 % viljelykelpoisesta maasta (CSRC, 2009, IX).

Giri (2009b, 602) esittää maaorjuuden syiksi 1700-luvulla syntyneet feodalistiset maanvuokrausjärjestelmät: Kun Nepal perustettiin vuona 1768, kuningas antoi suuria maanomistuksia muun muassa aatelisille ja kukistetuille ruhtinaille. Nämä pääosin yläkastiset maanomistajat vuokrasivat maata edelleen ja kasvattivat omaisuuttaan samalla kun maan vuokranneet talonpojat syöksyivät velkakierteeseen korkeiden korkojen vuoksi. Nepalia 100 vuotta hallinneen Rana-suvun menestys oli riippuvainen säännöllisistä maasta saaduista tuloista.

Maanhallintajärjestelmät kehittyivät hierarkiassa, jossa ylimpänä oli valtio, keskellä välilliset maanomistajat, ja alimpana maan todelliset viljelijät. Tämä feodaaliseksi kutsuttu järjestelmä esti tavallisia ihmisiä omistamasta maata ja säilytti heidän asemansa maata viljelevinä renkeinä. Maata viljelemätön eliitti sen sijaan päätyi omistamaan merkittävän osan maa-alasta, mikä paransi heidän taloudellista turvaansa ja asemaansa ja synnytti nykyaikaan säilyneen vuokraisäntien ja toisaalta maattomien luokan. (R. Bhandari, 2001, 173; CSRC, 2009, 6, 11).

2.2 Nepalin kastijärjestelmä ja dalitit

Vaikka kastijärjestelmä on virallisesti lakkautettu Nepalissa, käytännössä tämä syntyperään perustuva sosiaalisen hierarkian järjestelmä on edelleen vallalla erityisesti Länsi-Nepalissa, ja sillä on keskeinen rooli maaorjuudessa. Kastijärjestelmän tyypillisiä piirteitä ovat käsitys veden, ruoan ja ruumiin rituaalisesta puhtaudesta kastista riippuen, kastijärjestelmään perustuva työnjako sekä endogamia, jossa puoliso valitaan oman kastiryhmän sisältä. Kastihierarkiassa alimpana olevia pidetään koskemattomina (*untouchable*) eli rituaalisesti saastaisina. Tälle ryhmälle laajimmin käytössä oleva termi on dalitit, ja heitä syrjitään laajasti heidän kastiasemansa vuoksi. (IIDS, 2008, 9–10).

Nepalissa kastijärjestelmän epävirallisuuden ja häilyvyyden (ks. esim. Bista, 1991, 29, 36, 42) vuoksi dalitien määrää on vaikea laskea, mutta eräiden arvioiden mukaan heitä on väestöstä 13 prosenttia (Shrestha, 2002, mt., 2). Rituaalisen saastaisuuden vuoksi ylempikastiset eivät perinteisesti ole koskeneet daliteihin eivätkä ole nauttineet dalitien tarjoamaa ruokaa tai juomaa. Edelleen daliteilta saatetaan kieltää pääsy sisälle taloihin, eivätkä he saa harjoittaa hinduritualeja ja -normeja muiden kastien tapaan. (Shrestha, 2002, 1-2). Dalitit ovat useimmiten maattomia ja muuta väestöä köyhempiä, ja heidän eliniänodotteensa samoin kuin lukutaitonsa on muuta väestöä alhaisempi (IDSN, 2014). Kastijärjestelmään perustuvaan työnjakoon pohjautuen dalitit ovat perinteisesti olleet ja ovat osin edelleen alhaisen statuksen töissä, kuten seppinä ja räätäleinä. Daliteille maksetaan usein pienempää palkkaa, ja he päätyvät usein erilaisiin pakkotöihin, joista yksi muoto on haliya-järjestelmä. (Shrestha, 2002, 2).

2.3 Maolaissota

Helmikuussa vuonna 1996 maolaiset julistivat "kansan sodan" (*People's War*) Nepalín hallitusta vastaan tavoitteenaan vallankumous ja "aito demokraattinen järjestelmä". Maolaisten julistuksen mukaan liikkeellä oli juurensa syvällä maan yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa järjestelmässä. Tämä järjestelmä oli syntynyt Nepalín epäonnistuneen kehityspolitiikan sivutuotteena. Kapinallisliikkeen päätavoitteet olivat perustaa kansantasavalta sekä perustuslakia säätävä kokous ja saada kirjoitetuksi uusi perustuslaki. Toimilla haluttiin eliminoida erityisesti kuninkaan valta, joko osittain tai kokonaan. 75-kohtaisessa manifestissa, jonka maolaiset julkaisivat marraskuussa 2001, oli edellisten lisäksi lueteltu tavoitteiksi mm. maan jakaminen köyhille ja maattomille sekä kastien ja kielten tasapuolinen kohtelu. (Do & Lakshmi, 2006, 1).

Maolaiset alkoivat muuttaa Nepalín maaseutua sissialueiksi ja perustivat paikallisia kansankomiteoita. Ensimmäiset aseelliset toimenpiteet keskittyivät Nepalín keskiläntiseen ja keskiseen alueeseen. Sotaa käytiin enimmäkseen maaseudulla, jossa valtion edustajina toimivat paikalliset poliisit. Maolaiset ajoivat poliiseja pois asemiltaan, tappoivat heitä ja takavarikoivat heidän aseitaan. Sissitoiminta levisi asteittain muualle Nepalín köyhälle maaseudulle. Vuonna 1999 silloinen kuningas

Birendra lähetti Nepalín kuninkaallisen armeijan joukkoja taisteluun maolaisia vastaan. Birendran murhan jälkeen vuonna 2001 uusi kuningas Gyanendra aloitti massiivisen taistelun sissejä vastaan. On arvioitu, että konfliktissa sai surmansa yli 10 000 ihmistä. Ilman selkeää ratkaisua konfliktiin maolaiset lopettivat sissisodan vuonna 2006, jolloin Gyanendra syöstiin vallasta ja monarkia lakkautettiin. (Cottle & Keys, 2007, 170–172; Hossain, Siitonen, & Sharma, 2007, ii, 43). Rauhansopimuksen jälkeen maolaiset siirtyivät politiikan valtavirtaan, ja vuonna 2009 maan pääministeri oli maolainen. Vuoden 2013 vaaleissa maolaisten kannatus laski hieman, ja lokakuussa 2014 se oli Nepalín kolmanneksi suurin puolue.

2.4 Nepalín maaorjuuden monet kasvot

Vaikka Nepalín lainsäädännössä mainitaan velkaorjuutena vain *kamaiya*-työ, käytännössä velkaorjuuden muotoja on useita (Upadhyaya, 2004, 118–119). Muodot vaihtelevat riippuen maantieteellisestä sijainnista, etnisyydestä ja työnkuvasta, mutta suurimmalle osalle on yhteistä samankaltaiset työolosuhteet (Giri, 2012, 519) sekä alhainen asema kastijärjestelmässä (Kumar KC ym., 2013, xii).

Yleensä Nepalissa mainitaan kaksi pääasiallista velkaorjuuden muotoa, *kamaiya*- ja haliya-järjestelmä. *Kamaiya*-järjestelmä tunnetaan yleisesti maataloudessa maaorjuutena, jossa *kamaiya* tekee suullisen työsopimuksen vuokraisännälle tai rahanlainaajalle vuodeksi ja saavat pienen osan sadosta palkaksi. *Kamaiyat* ovat useimmiten *tharuja*, jotka ovat yksi Nepalín etnisistä vähemmistöistä. (Giri, 2009b, 600).

Kamaiya- ja haliya-järjestelmien lisäksi Nepalissa on useita muita ”perinteisiä työjärjestelmiä”, joita pidetään usein jonkinasteisena pakkotyönä tai velkaorjuutena. *Haruwa* on haliyan kaltainen, usein myös velkaansa maksava, useimmiten maaton maatyöläinen. *Haruwat* ovat useimmiten miehiä, ja heidän työtehtäviään ovat pellon kyntäminen ja kaivuu sekä karjan paimennus. *Haruwa* voi saada korvaukseksi työstään myös maata tai vuosittaisen rahasumman. *Haruwa* on velvoitettu työskentelemään isännälleen, kunnes työ tulee valmiiksi. (Kumar KC ym., 2013, 12). *Charuwat*

puolestaan ovat lapsia, naisia, vanhuksia tai fyysisesti heikkoja aikuisia, jotka eivät pysty työskentelemään haruwana, vaan maksavat velkaansa paimentamalla karjaa. Charuwat ovat usein haruwan poikia tai leskiä. Charuwat voivat työskennellä yhdelle tai monelle vuokraisännälle. Charuwa muistuttaa kotiapulaista, joka asuu vuokraisännän talossa. Haruwa- ja charuwa-järjestelmiä esiintyy erityisesti Keski- ja Itä-Terailla (Kumar KC ym., 2013, xv). Edellä mainittujen lisäksi Nepalin velkaorjuuden muodoiksi lasketaan myös *badi*, *deuki*, *kamlari*, *kumari*, *kodarwa* ja *jhuma* (Maycock, 2012, 72).

2.5 Haliyat

Haliya tarkoittaa nepalin kielessä kirjaimellisesti kyntäjää, mutta se ymmärretään alakastisena maatyöläisenä, joka tekee töitä toisen pelloilla maksaakseen ottamaansa velkaa (Upadhyaya, 2004, 119). Haliyat mielletään velkaorjiksi, sillä haliyat työskentelevät joko pelkällä ruokakorvauksella tai hyvin pienellä palkalla, eikä tehty työ lyhennä otettua lainaa, vaan sen katsotaan kattavan ainoastaan velan korot – alkuperäinen lainasumma, joka saattaa pienimmillään olla vain muutaman kymmenen euron luokkaa, sen sijaan pitäisi maksaa takaisin muista tulonlähteistä. Tuloksena usein on, että velka säilyy tai jopa kasvaa, ja haliya on velvoitettu jatkamaan työtä usein koko elämänsä. Tämän lisäksi velanantajan pelloilla työskentelee usein myös velallisen muita perheenjäseniä, kuten vaimo ja lapset, ja velka siirtyy eteenpäin seuraavalle sukupolvelle. Järjestelmää on kutsuttu myös osittaiseksi orjuudeksi (*semi-slavery*). Haliya-järjestelmä on levinnyt laajalle erityisesti keski- ja kaukoläntisen Nepalin alueella. Haliyoiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa, mutta suurimpien arvioiden mukaan haliyoita olisi kauko- ja keskilännessä jopa 60 000. Sen sijaan Nepalin hallituksen laskelmien mukaan haliyoita on 19 060. (CSRC, 2014; NNDSWO & LWF Nepal, 2003, 6; RDN & COLARP, 2012, 1, 19).

Haliya-järjestelmä linkittyy vahvasti kastijärjestelmään, sillä haliya-työntekijät ovat useimmiten daliteja ja heidän isäntänsä yläkastisia. Dalitien päätyminen pelto- ja muihin alempiin töihin selittyy kulttuurilla: korkeakastisten ei ole sopivaa saastuttaa itseään likaisina pidetyillä peltotöillä, mutta daliteja puolestaan pidetään näihin töihin sopivina.

Tyypillisesti muun muassa Kami (Länsi-Nepalissa tunnetaan nimellä Lohar), Damai ja Sarki -kastit ovat työskennelleet haliyana. (NNDSWO & LWF Nepal, 2003, 6; Upadhyaya, 2004, 119). On myös esitetty, että suhde haliya-työläisen ja hänen isäntänsä suhde ei ole puhtaasti alistava orjuussuhde, vaan luonteeltaan klientelistinen, jossa suhdetta pidetään vapaaehtoisena ja molempia osapuolia hyödyttävänä (ks. esim. Kumar KC, Subedi, & Suwal, 2013, 15). Kukkula-alueella elävien haliyoiden sanotaan olevan hieman paremmassa asemassa kuin Teraila asuvien, sillä ensimmäisillä on usein hieman omaa maata. (NNDSWO & LWF Nepal, 2003, 7).

Haliya-työtä on tehty tyypillisesti erityisesti maanviljelyn sesonkiaikoina kylvön ja sadonkorjuun yhteydessä. Muina aikoina, kun maanviljelystöitä on vain vähän, haliyat ovat tyypillisesti lähteneet töihin muualle maahan tai ulkomaille kuten Intiaan, sillä vuokraisäntä on tarjonnut ruoan vain niinä aikoina, kun töitä on tarjolla. Haliyoiden velvollisuus on kuitenkin ollut palata heti, kun vuokraisäntä tarvitsee heitä. (NNDSWO & LWF Nepal, 2003, 7).

2.6 Velkaorjuuden lakkautusprosessi Nepalissa

Velkaorjuuden lakkauttaminen Nepalissa on ollut monivaiheinen prosessi. *Kamara-Kamari* eli maan oma orjuusjärjestelmä lakkautettiin virallisesti vuonna 1924 (Chhetri, 2005). Vuonna 1934 orjuus laajemmin julistettiin Nepalissa lakkautetuksi (CSRC, 2009, 22). 1950-luvulla Bhim Dutta Panta synnytti Nepalin kaukolännessä viljelijäliikkeen tavoitteenaan lakkauttaa haliya- ja kamaiya-järjestelmät (CSRC, 2009, 41). Vuoden 1990 perustuslaissa sanotaan, että kaikenlainen ihmiskauppa, orjuus, maaorjuus tai pakkotyö on kielletty, ja tämän säännöksen rikkomus on rangaistava teko (Kunwar, 2000, 60). Vuonna 2002 Nepalin hallitus sääti lain kamaiya-järjestelmän lakkauttamisesta, ja vuonna 2008 se teki epävirallisen julistuksen haliya-järjestelmän lakkauttamisesta ja velkojen mitätöinnistä (D. Shrestha, 2011). Julistuksen jälkeen hallitus on perustanut työryhmän, jonka tarkoitus on laskea kaikki haliya-työtä tehneet ja jakaa heille haliya-kortit, jotka oikeuttaisivat valtion kuntouttamispakettiin. Paketin on määrä sisältää edullinen asunto, koulutusta ja maata. (RDN & COLARP, 2012, 19).

Kamaiyojen ja haliyoiden aseman paraneminen on useiden järjestöjen mukaan kuitenkin ollut heikkoa: monet vuokraisännät ajoivat kamaioja pois mailtaan, ja joitain kamaioja siepattiin ja kidutettiin. Useat entiset kamaiat ovat päätyneet väliaikaisiin majoihin ja telttoihin, joita kansalaisjärjestöt ovat perustaneet. (Kunwar, mt., 55, 59). Myös vapautettujen haliyoiden kuntoutus on edistynyt hitaasti: heille ei ole tarjottu vaihtoehtoisia elinkeinoja eikä velkoja käytännössä ole mitätöity (D. Shrestha, 2011). Vuoteen 2012 mennessä vain 313 entistä haliyaa oli saanut haliya-kortin (RDN & COLARP, 2012, 19). Joissain tapauksissa velkaorjuusmuodot ovat muuntuneet vaikeammin havaittaviksi tai käytännöt ovat siirtyneet aikuisilta lapsille (Giri, 2012, 545). Tuoreet tutkimukset Etelä-Aasiasta ovat myös havainneet uudenlaisia velkaorjuuden muotoja, kuten tyttöjen työskentely kehräämöissä maksaakseen hääkulunsa, nuorten poikien päätyminen ihmiskaupan uhreina Delhin kirjontatehtaisiin, lasten kasvava osuus kotiorjista sekä vaimojen päätyminen prostituoiduiksi (Upadhyaya, 2008, 7-8).

2.7 Kohti Sambalpuria

Keräsin aineistoni Sambalpurin¹ läänissä Nepalin kaukolännessä. Alue on Nepalinkin mittakaavassa köyhä: Noin 40 % kaukolännen kukkula-alueen asukkaista elää köyhyysrajan alapuolella, kun koko Nepalissa luku on 30 %. Kehitysalue on herkkä luonnonkatastrofeille, kuten maanvyörymille. Sukupuoleen ja kastiin kohdistunut syrjintä on siellä voimakkaampaa kuin muualla maassa. (A. Shrestha, 2002, 2; UNFCO, 2011, 1).

Työmahdollisuuksien ja peruspalvelujen puute on johtanut monien seudun asukkaiden kausittaiseen muuttamiseen Teraille ja Intiaan työn perässä. Alueella on yli 20 000 haliyaa järjestelmän laittomaksi julistamisesta huolimatta. 10 vuotta kestäneellä maolaiskonfliktilla on ollut suuri vaikutus kaukolänteen: konflikti vaurioitti muun muassa infrastruktuuria ja julkisia palveluja. (UNFCO, mt., 1-8).

¹ Nimi muutettu

Baitadin piirikunnan ja Sambalpurin läänin valikoituminen tutkimuskohteekseni oli monen osatekijän summa. Einsiedelin ym. (2012, 14) argumenttia seuraten koin tärkeäksi kohdistaa tutkimukseni syrjäisemmillä seuduilla asuviin ja kansalaisjärjestöjen vaikutuksen ulkopuolelle jääviin ”oikeisiin” haliyoihin, sillä he ovat todennäköisesti suurempi ja vähemmän tutkittu ryhmä. Minun täytyi kuitenkin ottaa huomioon myös kenttätöni ajankohta sekä vastuuni avustajastani. Hyvin syrjäinen sijainti olisi hidastanut aineistonkeruuta ja olisi saattanut olla myös turvallisuusriski minulle ja avustajalleni esimerkiksi sairauden iskiessä, erityisesti aineistonkeruuni aikana, jolloin maassa oli sadekausi – monsuunisateet Nepalissa vaikeuttavat liikkumista ja aiheuttavat vaaratilanteita.

Baitadi ja tarkemmin Sambalpurin lääni (*VDC, village development committee*) valikoitui sopivaksi alueeksi edellä mainittujen syiden takia. Baitadin piirikunta (*district*) sijaitsee kaukoläntisen Nepalin kukkula-alueella, Intian rajalla (ks. liite 1). Sambalpur on Baitadin ainoa suhteellisen helposti saavutettava lääni, jossa RHMSF:llä (*Rastriya Haliya Mukti Samaj Federation*), Nepalin vapautettujen haliyoiden etua ajavalla järjestöllä, ei ole haliya-ryhmää perustettuna, jolloin kehitysdiskurssi on siellä luultavasti pienemmässä roolissa.

Sambalpurin läänissä on noin 5 000 asukasta, ja sen hallinnolliseen keskuskylään, jossa tein haastatteluni, on lähimmältä tieltä 1–4 tunnin mäkkinen kävelymatka kunnosta riippuen. Kylän hieman alle 50 talosta noin puolessa asuu yläkastisia ja puolessa daliteja. Asukkaiden koko elämänpiiriin vaikuttaa heidän asemansa kastijärjestelmässä: Kylä jakaantuu kahteen *toliin* eli kyläalueeseen, joista ylemmällä, tasaisella alueella asuu vain yläkastisia ja alemmalla, rinteisellä alueella lähes pelkästään daliteja. Lähes jokainen kyläläinen hoitaa kotieläimiään ja viljelee maata. Dalitit tekevät maanviljelystöiden lisäksi muitakin töitä, kuten kantavat taakkoja, hakkaavat puita ja valmistavat metalliesineitä. Omavaraisuus on suuressa roolissa: kyläläiset syövät pääasiassa maissijauhoista tehtyä leipää ja perunoita. Ei-dalitien ruokavalio on daliteja hieman monipuolisempaa: he juovat maitoteetä ja syövät joskus *puria*, öljyssä kypsennettyä leipää, sekä paistettuja kasviksia. Vedensaanti kylässä on hankalaa.

Kylässä on kaksi kaivoa: lähempänä olevaa käyttävät ei-dalitit, alhaalla vaikeamman matkan päässä olevaa dalitit. Kaivojen lisäksi kylässä on vesiputki, jossa on muutama haara ympäri kylää ja josta tulee aamuisin vettä. Kylässä oleskellessamme vesiputki rikkoutui useaan otteeseen, ja välillä meni monta päivää, että vettä ei tullut lainkaan. Silloin kaivoille syntyi pitkät jonot, ja vesi väheni niistä lähes olemattomiin.

Kylän harvat viranhaltijat kuten opettajat ovat kaikki korkeakastisia. Kylässä lähes kaikki lapset käyvät koulua, mutta dalit-perheissä lapset eivät mene joka päivä kouluun. Erityisesti tyttöjä ei juurikaan patisteta koulun penkille. Kylän dalitetista kukaan ei puhu englantia. Minä ja avustajani asuimme vuoroin kylän majatalossa ja vuoroin paikallisen dalit-perheen kotona, johon kuului isoisia, isäisiä ja -äitiä sekä -tätit, isä ja äiti sekä heidän kolme lastaan. Isä oli noin 30-vuotias paikallinen maolais- ja dalit-aktiivi. Hän toimi useimmiten puheenjohtajana kylän kokouksissa ja komiteoissa.

Tehdessäni haastatteluja Sambalpurissa minulle selvisi, että suurin osa haastatelluista ei ollut tietoinen vuoden 2008 haliya-järjestelmän lakkautusjulistuksesta. Sen sijaan heidän kokemuksissaan maolaissota on ajankohta, jolloin haliya-työ loppui.

Haastateltavien kokemusten mukaan maolaiset saapuivat sodan aikana kylään ja uhkailemalla lakkauttivat haliya-järjestelmän. Epäselvää kuitenkin on, milloin tämä tapahtui: haastateltavien arviot maolaisten väliintulon ajankohdasta vaihtelevat vuosien 2003 ja 2011 välillä. Maolaissota päättyi vuonna 2006 ja useimmat ajoittavat haliya-työn päättymisen sodan aikaan, mutta monet kertovat myös päättäneensä työn vuoden 2006 jälkeen. Onkin mahdollista, että maolaiset ovat olleet läsnä kylässä vielä konfliktin jälkeen. Mutta koska valtaosa haastateltavista ovat luku- ja laskutaidottomia ja koska he eivät ole puheenvuoroissaan johdonmukaisia määritellesään haliya-työn päättymisen ajankohtaa, suhtaudun varauksella heidän arvioihinsa. Arvioin, että maolaisten painostus haliya-työn lopettamiseksi tapahtui maolaissodan aikana 2000-luvun alkupuoliskolla, siis reilu kymmenen vuotta sitten. Tähän ajankohtaan siis viittaen, kun käsittelen haliya-työn päättymisen vaikutuksia entisten haliyoiden elämässä.

3 Maaorjuudesta vapautumisen viitekehys

Tutkielmani teoreettinen viitekehys pohjautuu orjuuden ja velkaorjuuden käsitteille, aiemmalle tutkimukselle velkaorjuudesta vapautumisen seurauksista sekä haliyoiden vapautumiskokemuksen keskiössä oleville käsitteille vapaudelle, alistukselle ja klientelismille. Seuraavassa käsittelen kirjallisuutta aiheista ja määritän, kuinka käytän käsitteitä tutkielmassani.

3.1 Orjuus ja velkaorjuus

Kuten edellä esitin, Nepalín haliya-järjestelmä liitetään osaksi virallisesti lakkautettua, mutta erityisesti Etelä-Aasian maaseudulla edelleen suhteellisen yleistä velkaorjuutta (*bonded labour*) (Derks, 2010, 844; Upadhyaya, 2004, 119; Upadhyaya, 2008, 6–7).² Jotta voidaan ymmärtää velkaorjuutta, täytyy ymmärtää ensin, mikä on orjuuden ja velkaorjuuden suhde. Seuraavaksi esitänkin, kuinka orjuutta on käsitteellistetty ja kuinka velkaorjuus suhteutuu orjuuteen.

Orjuus on monimutkainen sosiaalinen instituutio, ja sille on hankala laatia määritelmää, joka olisi pätevä kaikissa historiallisissa tilanteissa. Myös orjan suhde isäntäänsä tai toisaalta vapaaseen kansalaiseen ovat vaihdelleet suuresti eri yhteiskunnissa: orjan oikeudet ja velvollisuudet yhdessä yhteiskunnassa saattoivat toisessa yhteiskunnassa vaikuttaa vapaan henkilön oikeuksilta ja velvollisuuksilta. (Anker, 2004, 1–2; Walvin, 1983, VI–VIII; Watson, 1980, 2–4, 7).

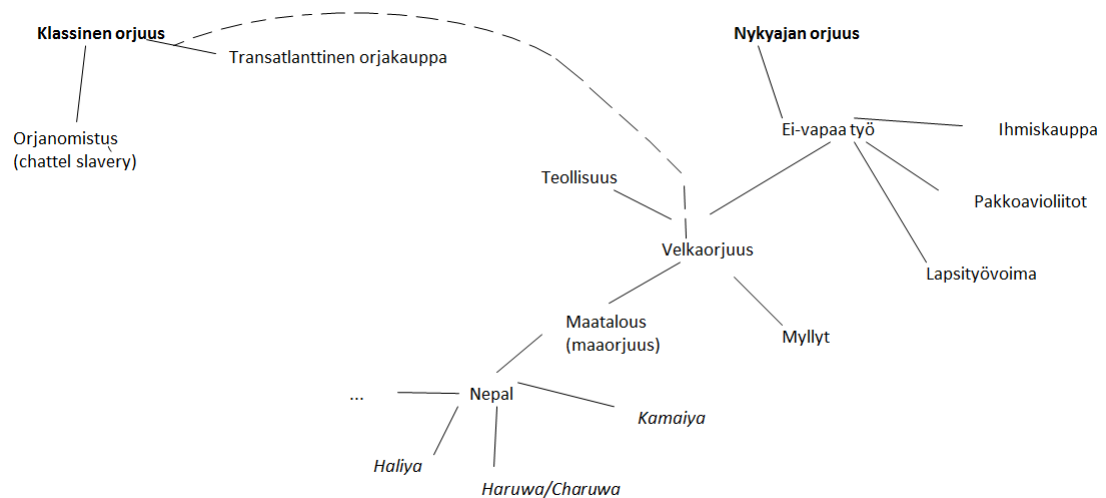
² Termi *bonded labour* kääntyy suoraan *sidonnaiseksi työksi* (ks. esim. UNRIC, 2010), mutta suomenkielisessä kirjallisuudessa ilmiöstä käytetään useammin termiä *velkaorjuus*. Sidonnainen työ kuvastaa mielestäni osuvammin haliyoiden todellisuutta: siinä kiinnitetään huomiota isännän ja työntekijän väliseen siteeseen, ei niinkään vanhan ajan kahleisiin ja ruoskiin. On kuitenkin tärkeää käyttää vakiintuneita termejä, jotta omat argumentit säilyvät ymmärrettävinä ja oikeassa keskustelukentässä. Niinpä käytän tutkielmassani sidonnaisuuden sijasta *velkaorjuus*-termiä.

Edellä mainituista vaikeuksista huolimatta orjuudelle on laadittu lukuisia eri määritelmiä. Vuonna 1926 YK:n orjuuden kieltävässä sopimuksessa orjuus määriteltiin tilaksi, jossa ”henkilöön käytetään omistusoikeuksia joko osittain tai kokonaan”. Vuonna 1930 ILO tarkensi YK:n määritelmää ja määritteli pakollisen työn tarkoittamaan ”kaikenlaista työtä tai palvelusta, joka jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan joltakin henkilöltä ja johon mainittu henkilö ei ole vapaaehtoisesti tarjoutunut”. (Daru ym., 2005, 133). Watson (1980, 4) erittelee lukuisista orjuuden määritelmistä kaksi yhtenäistä piirrettä: orjuuteen kuuluu *omistusoikeus* sekä orjien *marginaalinen asema*. Watsonin mukaan juuri omistusoikeus erottaa orjuuden (*slavery*) muista pakkotyön (*servitude*) muodoista kuten maaorjuudesta tai velkaorjuudesta (*bonded labour*). Myös Engerman (2003, 187, 191) pitää yhteiskunnan ulkopuolisuutta ominaisena orjille. Ulkopuolisuuden määritelmä on vaihdellut yhteiskunnasta toiseen: esimerkiksi uskontoa, kansallisuutta, etnisyyttä ja rotua on käytetty ulkopuolisten määrittelyyn (Watson, 1980, 5).

Erilaisia orjuuden muotoja esiintyi lukuisissa yhteiskunnissa kauan ennen modernia Eurooppaa. Antiikin Rooma ja Kreikka olivat molemmat orjayhteiskuntia. Klassisen antiikin historiassa oli aikoja, jolloin vapaan ja orjuutetun välinen jako oli epäselvä. Rooman ajan jälkeen orjuus oli yleistä Euroopassa, vaikkei yhtä laajasti ja läpitunkevasti. Merkittävä osa Euroopan väestöstä oli talonpoikia, jotka olivat syntymästään asti maaorjia. (Engerman, 2003, 192; Walvin, 1983, 1, 13–14). Keskiajalla ero orjan (*slave*) ja maaorjan (*serf*) välillä oli selkeä. Orjaa pidettiin tavarana, eikä hänellä ollut omistusoikeutta. Maaorjilla sen sijaan oli käytössä omat toimeentulon välineensä. Liikkumisrajoituksista, perityistä velvollisuuksista ja yleisestä elämän surkeudesta huolimatta vain harvat mielsivät heidät orjiksi. Hengissä säilyminen meni vapauden edelle: tärkeintä oli mahdollisuus elättää oma perhe. Keskiajan ihmisillä ei myöskään ollut samanlaisia abstrakteja periaatteita kuin nykyajan ihmisellä, ja jako vapaan ja maaorjan välillä oli joskus sekoittunut. (Walvin, 1983, 14, 17–18)

3.1.1 Orjuuden eri muodot

Nepalin haliya-järjestelmä (*haliya pratha*) mielletään länsimaisessa keskustelussa muun muassa sidonnaiseksi työksi, velkaorjuudeksi, maaorjuudeksi, uudeksi orjuudeksi tai nykyajan orjuudeksi. Näitä termejä käytetään usein päällekkäin, vaikka ne tarkoittavatkin osittain eri asioita.³ Kuva 1 selventää termien viidakkoa ja jaottelee eri orjuuden muodot niin kuin ne tässä tutkielmassa ymmärretään. Siinä oleellista on jako klassiseen ja nykyajan orjuuteen sekä nykyajan orjuuden monet erilaiset muodot. Klassisessa orjuudessa (*chattel slavery*) orja ajatellaan omaisuudeksi, joka on täysin riippuvainen omistajastaan. YK:n vuoden 1926 sopimus kattoi tämän tyyppisen orjuuden. (Miers, 2000, 716). Useimmat nykyajan orjuuden muodot eroavat klassisesta orjuudesta rekrytointitavoiltaan sekä kestoltaan: periaatteessa sopimukset vanhenevat, orjuus ei periydy ja velat voi maksaa pois. Käytännössä orjuus kestää usein kuitenkin koko eliniän, se voi myös periytyä, ja velallisen työvoimaa pystytään myymään. (Miers, 2000, 728).

Kuva 1. Haliya-järjestelmä orjuuden verkostossa, niin kuin se tässä tutkielmassa ymmärretään.

³ Esimerkiksi ILO:n mukaan orjuus ja sidonnainen työ ovat ”pakkotyön muotoja”, ja Yhdysvaltain ulkoministeriö kutsu sidonnaista työtä ja ihmisten orjuuttamista ”ihmiskaupan muodoiksi” (Derks 2010, 841).

On kuitenkin kiistanalaista, pitäisikö nykyajan orjuutta kutsua orjuudeksi vai vain esimerkiksi riistäviksi työolosuhteiksi (Miers, 2000, 740–1; Upadhyaya, 2008, 1–8). Etu orjuus-termin käytössä on se, että se kiinnittää kansainvälisen median huomion. Orjuus-termiä on käytetty kuitenkin niin monenlaisiin instituutioihin, että osuvampaa on ajatella nykyajan orjuuden muotojen sijoittuvan jatkumoon: toisessa ääripäässä on klassinen orjuus ja toisessa vapaus. (Miers, 2000, 715; Toledano ym. 1993, 37).

3.1.2 Velkaorjuus

Velkaorjuudesta keskusteltaessa on merkittävää huomata, että sitä ei voi määritellä joko klassiseksi tai nykyajan orjuudeksi: Vaikka velkaorjuutta on esiintynyt jo pitkään, on luontevaa liittää se myös osaksi nykyajan orjuutta, sillä se on ottanut uusia muotoja modernissa markkinataloudessa.

Yleisimmin käytetyssä, YK:n vuoden 1956 orjuutta koskevan lisäpöytäkirjassa mainitussa määritelmässä velkaorjuus mielletään laina- ja työsopimuksen yhdistelmäksi, jossa ”velallinen takaa omia tai vallassaan olevien ihmisten palveluksia velan vakuudeksi ja jossa palvelusten asianmukainen arvo ei lyhennä velkaa tai jossa palvelusten pituutta ja luonnetta ei ole rajattu eikä määritelty”. (Upadhyaya, 2008, 1). Käytännössä velkaorjuus saattaa kestää koko eliniän ja periytyä myös seuraavalle sukupolvelle (Derks, 2010, 841–2).

Kansalliset määritelmät velkaorjuudesta ovat usein joko turhan laveita, kuten Intiassa, tai ne kattavat vain tietyn ryhmän, kuten Nepalissa (Upadhyaya, 2004, 118). Nepalilainsäädännön mukaan kamaiya-työ kattaa kaikki velkaorjuuden muodot, vaikka kamaiya on vain yhdenlainen velkaorjuuden muoto monien muiden joukossa Nepalissa (Upadhyaya, 2004, 118–119). Näissä virallisissa määritelmissä ei mainita myöskään lainkaan velan toista osapuolta, velkojaa. Tutkimuskirjallisuus kuitenkin pitää valtaasetelmaa velkojan ja velallisen välillä merkittävänä. Bardhanin (1983, 502) mukaan velkaorja on ”sidottu lainanantajaan tämän työntekijänä määrittelemättömäksi ajaksi, kunnes menneisyydessä otettu velka on maksettu”. Vastaavia määritelmiä on tehnyt

mm. Daru ym. (2005, 134) ja Villanger (2006, 6). Nämä määritelmät lähestyvät velkaorjuutta ihmisten välisten valtaerojen kautta, ja ovat siksi mielestäni YK:n, saatikka Nepalin valtion omaa poliittisesti korrekteja määritelmiä osuvampia.

Aivan kuten orjuutta, myös velkaorjuutta voi pitää jatkumona. Daru kollegoineen (mt., 135) esittää, että eri velkaorjuuden muodoissa vaihtelee klientelisin ja pakottamisen määrä. Toisessa ääripäässä työntekijän katsotaan olevan työnantajan hallinnassa. Jatkumon keskivaiheilla, kun kuuliaisuus ei enää ole hallitseva arvo, työnantajat käyttävät lainaa sitoakseen työntekijöitä käyttöönsä. Toisessa ääripäässä, kun velkaa on kertynyt paljon, velan käyttö työhön pakottamisena ei enää ole tehokas, joten työnantajan täytyy alkaa käyttää muita menetelmiä, kuten voimakeinoja.

Velkaorjuus ei ole pelkästään taloudellinen ilmiö, vaan se sisältää myös sosiologisia ja poliittisia ulottuvuuksia. Velkaorjat ovat köyhyyden ja maattomuuden lisäksi usein syrjityistä ryhmistä kuten daliteista. (Derks, 2010, 844; Upadhyaya, 2004, 119; Upadhyaya, 2008, 6–7). Epätietoisuus velkaorjuuden levinneisyydestä juontaa virallisten tahojen haluttomuudesta kerätä tilastoja ilmiöstä, mutta myös vaikeudesta erottaa toisistaan vapaa ja ei-vapaa työ Etelä-Aasiassa, jossa vapaidenkin työläisten asema on heikko. Jotkut lähteet esittävät, että yksin Etelä-Aasiassa on kaksi kertaa niin paljon velkaorjia kuin työjärjestö ILO:n esittämä arvio koko maailmasta, 12 miljoonaa. (Bremán, 2010, 7).

3.2 Akateeminen keskustelu velkaorjuuden luonteesta

Velkaorjuuskirjallisuudessa keskeisiä kiistanaiheita ovat vapaaehtoisuuden merkitys velkaorjuudessa sekä ilmiön muutoksen suunta, eli onko velkaorjuus hiipumassa vai voimistumassa markkinatalouden leviämisen myötä. Esimerkiksi Bremán (teoksessa Chilka, 1997, 1–5), Kvalbein (2007, iv), Derks (2010, 849–50) ja Genicot (2002, 101) esittävät, että velkaorjat valitsevat vapaaehtoisesti orjuutuksen, sillä vaihtoehdot ovat huonommat kuin alistuminen vuokraisännän eli lainanantajan tahtoon. Vastakkaisen näkemyksen (mm. Villanger, 2006, 1) mukaan velkaorjat taas lopettaisivat työnteon, jos se vain olisi mahdollista.

Näiden ääripäiden välissä on näkemyksiä, jotka pitävät jakoa vapaaehtoisuuteen ja pakottamiseen hankalana. Muun muassa Bardhan (1983, 502) ja Breman (2010, 7) huomauttavat, että vaikka jako vapaan ja pakotetun velkaorjuuden välillä on teoriassa mahdollista muodostaa, käytännössä jako on kuitenkin usein hankala toteuttaa: ainoa todellinen vaihtoehto saattaa olla nälkään nääntyminen. Brereton (2002, 101) muistuttaa, että raja ”vapaan” ja ”pakotetun” työn välille vedetään normatiivisin ja poliittisin perustein. Engerman (2003, 187) esittää, että vaikka velkaorjuuden taustalla on usein pakotusta, alhaisen tulotason yhteiskunnissa esiintyy myös vapaaehtoista orjuutta. Lisäksi hän huomauttaa, että samanlaisia määritelmäongelmia esiintyy myös kuvattaessa laillisesti vapaiden ihmisten välisiä järjestelyjä.

Velkaorjuuden suunnasta keskusteltaessa yhden näkemyksen mukaan velkaorjuus on hiipumassa markkinatalouden leviämisen myötä. Sekä marxilaisuuden että uusklassisen taloustieteen mukaan velkaorjuuden katoaminen on väistämätöntä ja tervetullutta. Palkattomat suhteet, kuten velkaorjuus, estävät näkemyksen mukaan talouden kehitystä. Velkaorjuuden säilyminen näin pitkään johtuu tämän mukaan viivästyneestä muutoksesta feodalismista kapitalismiin. (Chilka, 1997, 1–5; Derks, 2010, 847–8). Myös esimerkiksi Breman (1974, 70–8) sekä Blaikie ja Seddon (1979, 107–8) argumentoivat, että velkaorjuus on vaihtunut toisenlaiseen, moderniin työmarkkinoiden alistamiseen. Vastakkaisen näkemyksen (mm. Bardhan, 1983, 501; Brass, 1990, 36; Prakash, 1990)) mukaan nykyajan velkaorjuus on nimenomaan seurausta kapitalistisesta kehityksestä. Erilaiset näkemykset lopputuloksesta selittyvät osin erilaisilla näkemyksillä velkaorjuudesta. Ensimmäisen näkökannan mukaan velkaorjuus pohjautuu vastavuoroisiin, klientelistisiin suhteisiin, kun taas Bardhanin, Brassin ja Prakashin näkökulma pitää velkaorjuutta pääasiassa persoonattomana, taloudellisena järjestelynä.

Derks puolestaan huomauttaa (mt., 847–8), että esimerkiksi Intiassa sidonnainen työ ei ole kadonnut kapitalistisen kehityksen myötä, vaan on säilynyt ja ottanut uusia muotoja. Bremankin myöhemmässä tuotannossaan (2010, 7–8) tarkentaa kantaansa ja esittää, että perinteinen klientelistinen eli isäntä–alaissuhteisiin perustuva maaorjuus on

korvautunut kapitalistisella velkaorjuudella.⁴ Bardhanin (1983, 501, 512) mukaan kapitalismin vaikutus velkaorjuuteen on kuitenkin kaksisuuntainen. Maatalouden tuottavuuden kasvu saattaa lisätä velkaorjuutta, mutta esimerkiksi koneellistuminen voi puolestaan vähentää velkaorjien tarvetta. Upadhyaya puolestaan argumentoi (2008, 7), että muun muassa mekanisaatio on johtanut paikoitellen riistäviin työoloihin.

Ehkä osuvinta olisi ajatella orjuutta jonkinlaisena työhön pakottavana instituutiona, jossa pakottaminen esiintyy joko suorasti, kuten väkivallalla ja liikkumisen rajoittamisella uhkailuna, tai välillisesti, kuten vaihtoehtojen puutteena. Edelleen, koska orjuus on säilynyt eri muodoissa aikakaudesta toiseen, on perusteltua esittää, että nykyaikana ilmenevät velkaorjuuden muodot ovat monihaaraisten jatkumojen tälle ikivanhalle instituutiolle. Modernisaatiota ja kapitalismia ei siis mielestäni voi pitää velkaorjuuden syynä; kapitalistinen järjestelmä vain on yksi monista, historian saatossa ilmenneistä orjuuden kasvualustoista, aivan kuten feodalismi aikoinaan. Orjuus muotoutuu kulloisenkin järjestelmän puitteisiin, niin kuin se nyt on muotoutunut kapitalistiseen järjestelmään.

3.3 Orjuuden lakkauttaminen ja vapaa työ

Orjuuden lakkauttamisen historia on ollut monivaiheinen prosessi, jossa motiivit lakkauttamiselle ovat vaihdelleet aikakauden mukaan. Orjuuden vastustuksen mielletään alkaneen toden teolla valistuksen aikaan. Tällöin syntyi vapauden käsite, ja orjuus alettiin nähdä sen vastakohtana. Vapaudesta tuli ”luonnollinen”, alkuperäinen tila. Moderni vapaa työ pohjautui yksilöllisyyteen ja porvarillisiin suhteisiin, kuten sopimuksiin ja vapaaseen työvoiman vaihtoon. Orjuus puolestaan alettiin nähdä epä kristillisenä ja epätasa-arvoisena, kannattamattomana järjestelmänä, jossa jokaisen ihmisen sisäsyntyisiä oikeuksia rajoitettiin. Adam Smithin mukaan vapaa mies (*freeman*) ei ollut pysyvästi sidottu työnantajansa, vaan pystyi myymään (sekä

⁴ Breman kutsuu tätä uudeksi velkaorjuudeksi (*neo-bondage*), jonka voi ymmärtää samaksi asiaksi kuin esimerkiksi Balesin (2012) käyttämä uusi orjuus (*new slavery*) tai nykyajan orjuus (*modern slavery*). Breman lähestyy ajatuksessaan Darua kollegoineen (2005, 137), joka puhuu velkaorjuudesta jatkumona (ks. yllä).

kieltäytyä myymästä) työvoimaansa. 1800-luvun puoliväliin mennessä Euroopan suurvallat olivat lakkauttaneet orjuuden, ja lakkautusliike vaikutti myös transatlanttiseen orjakauppaan sekä Euroopan ulkopuolisiin orjuusjärjestelmiin. (Klein, 1993, 3; Walvin, 1983, 20, 22, 24).

Euroopan ulkopuolisten orjuusjärjestelmien lakkautus sai vaikutteita eurooppalaisesta orjuuskeskustelusta ja erityisesti vapaan työvoiman ideologiasta. Eurooppalaiset vapautusliikkeet, kapitalismin leviäminen tuotantosuhteisiin, siirtomaaisäntien näkemykset ja ei-länsimaisen eliitin pyrkimykset modernisoitua lisäsivät kukin paineita orjuuden lakkauttamiselle. (Klein, 1993, 3). Ensimmäinen maailmanlaajuinen velkaorjuuden lakkautuspyrkimys oli YK:n vuoden 1956 orjuutta koskeva lisäpöytäkirja (ks. edellä). Vuonna 1998 ILO laati julistuksen työelämän peruseriaatteista ja perusoikeuksista, jonka mukaan jokaisen valtion tuli kunnioittaa, edistää ja toteuttaa kaikenlaisen pakollisen työn lakkauttamista (Daru ym., 2005, 133).

Orjuus vapauden vastakohtana ei kuitenkaan ole itsestään selvä käsite. Vapauden käsitteen juuret ovat länsimaissa, mutta se tarkoittaa eri asioita eri yhteiskunnissa ja eri aikakausina: Esimoderneissa yhteiskunnissa, joissa tavallisesti vallitsi erilaisten riippuvuuksien, suojelun, velvollisuuksien ja etuoikeuksien verkosto, orjuus ei tarkoittanut ”ei-vapautta”, eikä taistelu, jossa vastustettiin orjiin kohdistuvia rajoitteita, suinkaan johtanut kaikkialla ja kaiken aikaa samanlaiseen vapauteen. (Kunwar, 2000, 36–37). Monessa nyky-yhteiskunnassakaan kahtiajako vapauden ja orjuuden välillä ei ole lainkaan ilmeinen. Esimerkiksi joissain Afrikan yhteiskunnissa vapaa ei tarkoita ei-sidonnaista, vaan kuulumista johonkin ryhmään. Ryhmään kuulumisella saavutetaan etuoikeuksia, joihin orjalla ei ole pääsyä. Myös Kaakkois-Aasiassa orjuuden vastakohtana on ollut pikemmin jokin muu velvollisuus, kuin selkeästi määritellyt ”vapaan miehen” oikeudet. Toisin sanoen se, mikä Marxille oli osoitus vapaasta työntekijästä, eli olotila ilman siteitä ja velvollisuuksia, on toisissa olosuhteissa ymmärretty orjuuden piirteenä. (Derks, 2010, 842). Breman (1974, 70–9, teoksessa Kunwar, mt., 35–64) puolestaan hylkää vapaus–orjuus-vastakkainasettelun kokonaan, ja sijoittaa Intian maatyöläiset ja heidän vuokraisäntänsä sen sijaan isäntä–

alaissuhdeverkostoon, jota ohjaa kastijärjestelmä. (Kunwar, 2000, 36–37, ks. myös luku 3.7). Luvussa 6.2 käsittelen, kuinka vapaus suhtautuu orjuuteen entisten haliyoiden näkemyksissä.

3.4 Velkaorjuudesta vapautumisen seuraukset

Tutkimusta haliya-maaorjuuden virallisen lakkauttamisen vaikutuksista on rajoitetusti johtuen luultavasti enimmäkseen vapautusprosessin keskeneräisyydestä. Toisesta Nepalín maaorjaryhmästä, kamaioista, jotka virallisesti vapautettiin vuonna 2000, sen sijaan on olemassa jo runsaasti tutkimusta. Keskeinen väittely velkaorjuuskeskustelussa on, ovatko vapautuksen vaikutukset olleet myönteisiä vai kielteisiä.

Enemmistö kirjallisuudesta esittää, että virallinen lakkautus on synnyttänyt uusia hankaluuksia velkaorjille. Usein ajatellaan, että koska velkaorjuuteen on ryhdytty vapaaehtoisesti, lakkauttaminen voi heikentää velkaorjien hyvinvointia. Carmichael (2001), Anker (2004, 3), Bhandari ym. (1996, 19), Basu ym. (2004, 209), Daru kollegoineen (2005, 138, 143) ja Chhetri (2005, 40–1) argumentoivat, että jotkut velkaorjat elävät nykyään huonommissa olosuhteissa kuin ennen vapautusta. Toisaalta Giri (2012, ; 2009b, 599–601) ja Upadhyaya (2008, 8) esittävät, että velkaorjuus saattaa muuttaa muotoaan virallisen vapautuksen myötä, mutta se ei katoa.

Vastakkaisten näkemysten mukaan maaorjuuden lakkauttaminen on parantanut vapautettujen tilannetta. Kvalbein (2007, iv) argumentoi, että vaikka entisten kamaiojen vuositulot vaihtelevat nykyään enemmän, heidän keskimääräiset tulonsa ovat nousseet. Genicot (2002, 101) ja Hatlebakk (2006, 20, 26) esittävät, että vaikka maaorjuuteen on ryhdyttykin vapaaehtoisesti, virallinen lakkauttaminen mahdollistaa vaihtoehtoisten työllisyys- ja lainamahdollisuuksien syntymisen, jotka puolestaan voivat johtaa maaorjien olosuhteiden paranemiseen.

Näiden kahden ääripään välissä on näkemys, jonka mukaan velkaorjuuden virallisen lakkautuksen vaikutukset eivät ole puhtaasti myönteisiä tai kielteisiä. Engermanin (2003, 187) mukaan kaikista köyhimpien parissa vapautus ei tarkoita muutosta

materiaalisessa hyvinvoinnissa. Ramtel esittää (2008, xii), että haliya-työn psykologinen luonne on vaihtunut, mutta järjestelmä on edelleen olemassa niin kuin ennenkin. Toisaalta Akerlof (1976) huomauttavaa, että vapautumisen seuraukset saattavat riippua muiden ihmisten toimista: jos yksi lopettaa velkaorjuussuhteen, se on kaikille vahingollista, mutta jos koko järjestelmä lakkautetaan, se hyödyttää kaikkia. Edelleen Conning ja Kevane esittävät (2007, 110), että velkaorjuudessa eläneiden vapaus kyllä lisääntyy lakkauttamisen myötä, mutta tulojen paraneminen riippuu siitä, onko vuokraisännillä muita tapoja alistaa entisiä velkaorjia. Basu ja Chau (2004, 233–234) esittävät, että vapautuksen tavalla on väliä: maksamalla velat takaisin vuokraisännälle voidaan saavuttaa hetkellinen myönteinen vaikutus, mutta sillä ei saavuteta parannusta entisen velkaorjan haavoittuvuuteen pitkällä aikavälillä. Edelleen tiukempi lainsäädäntö koskien velkaorjuutta saattaa puolestaan johtaa esimerkiksi lasten joutumista aiempaa pahempiin työolosuhteisiin. Halvempi laina virallisilta tahoilta vähentää heidän mukaansa velkaorjuutta, mutta jos lainanotto on liian halpaa, on riskinä liiallinen velkaantuminen, joka saattaa puolestaan johtaa myös lapsityövoimaan. Basu ja Chau esittävätkin, että nämä keinot kyllä vähentävät riskiä joutua velkaorjuuteen, mutta lapsityövoimaan niillä ei välttämättä ole myönteistä vaikutusta. Heidän mukaansa ammatillinen järjestäytyminen ja maaseudun julkiset rakennusohjelmat sen sijaan vaikuttivat poistavan lasten velkaorjuutta, kuten myös lapsityötä yleensäkin.

Edellä esitetyt argumentit vapautumisen puolesta ja vastaan keskittyvät lähinnä objektiivisten, materiaalisten olojen vertailuun. Maaorjuuskirjallisuudesta puuttuu kuitenkin lähes kokonaan subjektiivinen tarkastelu eli maaorjien itsensä ääni. Heitä on kyllä haastateltu, mutta useimmiten vain määrällisissä tutkimuksissa, joissa on ollut käytössä kyselylomakkeet (ks. esim. Villanger, 2006). Syvähaastatteluja entisten maaorjien näkemyksistä ei juuri ole tehty. Tutkimukseni valottaakin, kuinka entiset ja osittain nykyiset maaorjat näkevät oman tilanteensa muuttuneen maaorjuuden lakkauttamisen jälkeen. Näin tutkielmani liittyy subaltern-tutkimukseen, jossa painotetaan ”historiaa alhaalta päin” (*history from below*) ja annetaan ääni yhteiskunnan niille ryhmille, jotka ovat sosiaalisesti, poliittisesti ja maantieteellisesti hegemonisen valtajärjestelmän ulkopuolella (ks. esim. Spivak, 1988).

3.5 Vapaus Amartya Senin tapaan

Orjuuden suhde vapauteen on ollut yksi vaikeista kysymyksistä politiikan tutkimuksessa jo pitkään (Engerman, 2003, 191). Oman aikansa tunnetuin kehitystaloustieteilijä, Nobel-palkittu Amartya Sen (Engerman, mt., 189; Sen, 1999, XII, 3) haastaa perinteisen talouskäsityksen esittämällä, että vapaus ei ole vain itseisarvo, vaan sen ilmeneminen johtaa myös muihin hyötyihin, kuten korkeampaan eliniänodotteeseen ja parempaan ravintoon. Senin mukaan kehitys on yksilön vapauksien kasvattamista eli vapautta valita monien vaihtoehtojen välillä. Tämä käsitys kehityksestä on modernisaatioteorioita laajempi: Esimerkiksi kotitalouden tulojen kasvu voi olla merkittävä keino kasvattaa yksilöiden vapautta, mutta vapaus riippuu myös muista tekijöistä, kuten sosiaalisista järjestelyistä sekä poliittisista oikeuksista.

Senin käsitys kehityksestä vapautena on kaksiosainen: kehityksen perusta on vapauden perusesteiden, kuten aliravitsemuksen ja sairauksien poistaminen. Vasta tämän kehityksen perustan päälle voidaan rakentaa oleellisia välineellisiä vapauksia (*crucial instrumental freedoms*). Näitä välineellisiä vapauksia Senin mukaan ovat 1) taloudelliset vapaudet, esimerkiksi vapaus etsiä työtä, 2) poliittiset vapaudet kuten äänestys-oikeus, 3) sosiaaliset mahdollisuudet, muun muassa mahdollisuus koulutukseen, 4) läpinäkyvyyden takaaminen, joka mahdollistaa esimerkiksi taistelun korruptiota vastaan sekä 5) turvallisuus, jolla tarkoitetaan muun muassa sosiaaliturvaa. Senin mukaan vapautta estäviä rakenteita ovat esimerkiksi heikot taloudelliset mahdollisuudet ja suvaitsemattomuus. Vapauksien puute voi tarkoittaa esimerkiksi suoraan taloudellista köyhyyttä, joka estää ihmisiä saavuttamasta riittävää ravitsemustasoa, hankkia lääkkeitä sairauksiinsa tai saada tarpeeksi vaatetusta. Vapaudettomuus voi tarkoittaa myös julkisten palvelujen kuten terveydenhuollon puutetta, mutta myös instituutioiden kyvyttömyyttä turvata rauha ja järjestys. Vapauden rajoitukset voivat tarkoittaa myös esimerkiksi kansalaisoikeuksien kieltämistä autoritäärisessä hallinnossa tai yhteisön sosiaaliseen, poliittiseen ja taloudelliseen elämään osallistumisen kieltäminen. (Sen, 1999, 4, 39–40).

Tässä tutkielmassa tarkastelen entisten haliyoiden käsityksiä materiaalisista ja sosiaalisista muutoksista haliya-työn päättymisen jälkeen. Senin ulottuvuuksista taloudelliset ja sosiaaliset mahdollisuudet kuvaavat parhaiten näitä kahta tyyppiä. Taloudelliset mahdollisuudet (*economic facilities*) ovat resursseja, jotka mahdollistavat kulutuksen, tuotannon ja vaihdon (Sen, 1999, 38–39). Orjuus on Senin mukaan yksilön taloudellisten mahdollisuuksien rajoittamista (mt., 7). Yhteiskunnalliset mahdollisuudet (*social opportunities*) kuten koulutus ja terveydenhuolto puolestaan ovat tärkeitä kehityksen perustan vuoksi (kuten ennenaikaisen kuoleman välttämiseksi) sekä mahdollistaakseen osallistumisen yhteiskuntaan. Esimerkiksi lukutaidottomuus saattaa olla este taloudelliseen, mutta myös poliittiseen toimintaan osallistumiselle. (Mt., 38–9).

Seniä on kritisoitu siitä, ettei hän ota huomioon eri vapauksien välillä tapahtuvaa ”vaihtoa”. Monessa yhteiskunnassa köyhimpien on täytynyt harjoittaa tällaista vaihtoa esimerkiksi vapaana elämisen ja selviytymisen välillä (Engerman, 2003, 186–187, 190, 195). Lisäksi vapaus on orjuuden lailla häilyvä määriteltävä. Yleensä vapaat ihmiset mielletään itsenäisiksi yksilöiksi, joilla on oma sosiaalinen identiteetti – he ovat vapaita valitsemaan oman elämäntyylinsä, käyttämään työvoimaansa haluamallaan tavalla, avioitumaan kenen kanssa haluaa, asumaan missä haluaa ja nauttimaan erinäisiä poliittisia ja laillisia oikeuksia. Harvalla ihmisellä on kuitenkaan käytännössä näin täydellisiä vapauksia. Kumar (1993, 115) puhuukin eriasteisista vapauksista. Edelleen, vapauden käsitteen juuret ovat länsimaissa, mutta se tarkoittaa eri asioita eri yhteiskunnissa, kuten totean luvussa alaluvussa 3.3.

Sen (mt., 232–3) kuitenkin puolustaa vapauden universaalisuutta: myös useissa aasialaisissa perinteissä on kirjoitettu vastaavia tekstejä vapaudesta kuin eurooppalaiset klassikot. Luvussa 6.2 pohdinkin, kuinka entisten haliyoiden käsitykset peilaavat Senin käsityksiin vapaudesta. Yhdistän Senin määritelmät objektiivisista vapauksista, kuten taloudellisista ja yhteiskunnallisista mahdollisuuksista, entisten haliyoiden subjektiivisiin kokemuksiin.

3.6 Alistus

Kuten tulosluvussa esitän, aineistossani muutokset alistussuhteissa nousivat merkittäväksi kokemukseksi haastattelemini haliyoiden keskuudessa. Niinpä on tärkeää tutustua dalitien alistusta käsittelevään kirjallisuuteen. Luvussa 6.3 vertailen sitä entisten haliyoiden kokemuksiin alistuksesta.

Mendelsohn ja Vicziany (1998, 37, 147) esittävät, että daliteihin kohdistuu kahdenlaista alistusta (*subordination*): toisaalta rituaalista eli kulttuurista ja sosiaalista alistusta, toisaalta taloudellista alistusta eli köyhyyttä. Köyhyys ilmenee ruoan, tulojen ja omaisuuden vähyytenä, rituaalinen puolestaan liikkumisen rajoituksina ja syrjintänä. Nämä kaksi puolta ovat sidoksissa toisiinsa ja ilmenevät esimerkiksi yläkastisten harjoittamana orjuutuksena. Lisäksi teorian mukaan dalitien rituaalinen alistus on lieventynyt taloudellista enemmän.

Alistusta käsitteenä ei juurikaan käytetä dalit-aiheisessa kirjallisuudessa. Käytetympi käsite on syrjintä (*exclusion*). Kun nämä kaksi termiä eivät suinkaan ole identtisiä, käytetään niitä usein samassa yhteydessä. Niinpä esittelen syrjintää käsittelevää kirjallisuutta samassa yhteydessä kuin alistusta.

Anthias (2001, 835) esittää, että syrjinnän mekanismeja esiintyy institutionaalisissa prosesseissa kuten kansalaisoikeuksissa, taloudessa kuten työmarkkinoilla, kulttuurissa kuten rasismissa, tilassa kuten asuntomarkkinoilla sekä sosiaalisessa pääomassa, mm. erilaisissa verkostoissa. Nämä ulottuvuudet vaikuttavat toisiinsa. Pandey kollegoineen (2006, 18–29) erittelee kastiin perustuvia syrjinnän muotoja Nepalissa. Hän jakaa kastisyrjinnän ulottumaan koskemattomuutta, maanomistusta, koulutusta, työllisyyttä sekä päätöksentekoprosesseja.

Vaikka koskemattomuuden periaate muuttui laittomaksi vuoden 1963 uudessa siviilioikeuslaissa, se on edelleen yksi merkittävimmistä kastisyrjinnän muodoista Nepalissa, ja sitä ilmenee sekä yksityisessä piirissä, työelämässä sekä yhteisötasolla. Tässä syrjinnän muodossa ei-dalitit uskovat saastuvansa, jos dalit koskettaa heitä tai

heidän esineitään. Tämä koskemattomuuden periaate estää muun muassa dalitien pääsyn tiettyihin paikkoihin ja palveluihin, rajoittaa sosiaalisten suhteiden muodostamista ja johtaa pakkotyöhön, alistukseen ja boikotointiin. (Mt., 18–19).

Kun koskemattomuus ei estä daliteja omistamasta viljelymaata, heidän alhainen asemansa on pakottanut heidät asumaan asutusten reunamilla. Tämä on vaikeuttanut heidän pääsyään viljelykelpoisille maille. Korkeampikastisilla on käytössään enemmän maata, se on parempilaatuista ja sijaitsee useimmiten laaksojen pohjalla, keinokastelualueilla. (Mt., 20–22).

Daliteilla on myös muuta väestöä heikompi koulutustaso. Perheen alhainen tulotaso, käsitys heikoista mahdollisuuksista päästä koulutusta vastaavaan työhön sekä lukutaitoperinteen puuttuminen selittävät dalitien alhaista kouluttautumista. Daliteista 30 % oli lukutaitoisia vuonna 2001, kun kansallinen keskiarvo oli 50 %. Tämä tasoero kouluttautumisessa on havaittavissa myös työelämässä: esimerkiksi kukkula-alueen yläkastisista 24 prosenttia työskenteli valtion virassa, kun daliteilla vastaava luku oli 3. (Mt., 23–26).

Päätöksentekoprosesseissa dalitit ovat myös aliedustettuina. Vuonna 1999 Nepalin parlamentissa oli vain kolme dalit-edustajaa. Samalla kukkula-alueen yläkastisia hinduja, joita on 30 prosenttia väestöstä, hallitsivat lähes 70 prosenttia valtionhallinnon tehtävistä. (Mt., 27–29).

3.7 Klientelismi

Velkaorjuuskeskustelun kolmas kiistakapula velkaorjuuden suunnan sekä vapaaehtoisuus–pakko-dikotomian lisäksi on kysymys klientelismin merkityksestä isännän ja orjan välisessä suhteessa. Erityisesti perinteisissä velkaorjuusmuodoissa kuten haliya-järjestelmässä sanotaan usein olevan klientelistisiä piirteitä (ks. esim. Nepali, 2011, 8). Klientelismillä viitataan epäsymmetriseen valtasuhteeseen kahden osapuolen, isännän ja alaisen, välillä, jossa molemmat hyötyvät järjestelystä. Termit isäntä (*patron*) ja alainen (*client*) liitetään useimmiten Välimeren ja Latinalaisen

Amerikan maihin, mutta vastaavia suhteita voidaan löytää useimmissa kulttuureissa, ainakin Etelä- ja Kaakkois-Aasiassa ja köyhemmissä Euroopan maissa. (Eisenstadt & Roniger, 1980, 42; Scott, 1972, 92).

Klientelismille on antanut määritelmän muun muassa Eisenstadt kollegoineen (mt., 42). Eri määritelmien painotukset vaihtelevat olosuhteiden mukaan. Tässä tutkielmassa käytän marxilaisen tutkijan James Scottin määritelmää. Hän kuvailee klientelismia Kaakkois-Aasian maaseudulla, joka on lähellä tutkimuskohteeni olosuhteita. Scott (1972, 92–3) määrittelee isäntä–alaissuhteet erityiseksi kahden ihmisen väliseksi epäviralliseksi suhteeksi, jossa on mukana paljon instrumentaalista ystävyyttä, jossa korkeamman sosiaalisen statuksen omaava (isäntä) käyttää vaikutusvaltaansa ja resurssejaan tarjotakseen suojaa ja/tai etuja henkilölle, joka on alempana hierarkiassa (alainen) ja joka puolestaan tarjoo yleistä tukea ja apua, kuten henkilökohtaisia palveluita, isännälleen. Suhde toimii tyypillisimmin kontekstissa, jossa valtaepätasapaino isännän ja alaisen välillä ei ole niin suuri, että puhdas käskytyssuhde toimisi.

Scottin (mt., 91–5) mukaan isäntä–alaissuhteissa voidaan havaita kolme erillistä piirrettä. Ensinnäkin kahden osapuolen välillä on epätasa-arvoinen vaihtosuhde, joka heijastaa heidän erojaan varallisuudessa ja asemassa. Velvollisuuden taakka sitoo alaisen isäntään. Toinen piirre isäntä–alaissuhteissa on sen henkilökohtaisuus. Vastavuoroisuus, joka usein lujittaa suhdetta, synnyttää luottamusta osapuolten välille: Kun alainen tarvitsee apua asioidessaan viranomaisten kanssa, hän tietää voivansa luottaa isäntäänsä. Isäntä puolestaan tietää, että ”hänen miehensä” auttavat häntä hänen suunnitelmissaan. Kolmas ominaisuus on, että suhteet ovat kokonaisvaltaisia ja joustavia, ja suhteen luonne voi muuttua aikojen saatossa. Toisin kuin selkeät sopimukset, lakea isäntä–alaissuhde säilyy usein niin kauan kuin osapuolilla on jotain tarjottavaa toisilleen. Kaikki edellä mainitut kolme muuttujaa ovat selkeimmin esillä korkeassa asemassa olevalla vuokraisännällä ja hänen alaisellaan perinteisessä maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa. Tällaista suhdetta voisi kuvata isäntä–alaissuhteen prototyyppiksi.

Scott tarkentaa (mt., 99–100), että pakkovallan määrä vaihtelee isäntä–alaisuhteissa merkittävästi. Yhdessä ääripäässä isäntä kontrolloi suoraan alaisen resursseja. Jatkumon keskivaiheilla itsenäinen pienviljelijä on riippuvainen vuokraisännän hallussa olevista markkinoista, lainoista sekä asiointiavusta viranomaisten kanssa. Tällainen side perustuu myös epätasa-arvolle, mutta alaisella on jonkin verran neuvotteluvaltaa. Viimeiseksi jatkumon toisessa päässä voisi mainita äänestysjärjestelmän, joka on aiheuttanut kilpailua alaisista isäntien välillä. Tässä tapauksessa neuvotteluvalta on tasaisemmin jakautunut ja isäntä kuuntelee tarkasti alaisensa vaatimuksia.

Etelä-Aasiaa käsittelevässä kirjallisuudessa klientelismi on yhdistetty Scottin jatkumon mukaisesti sekä vuokraisännän armoilla olevaan maanviljelijään kuin äänestäjiä kalasteleviin poliitikkoihin. Velkaorjuuden pioneiritutkija Jan Breman (1974, 69–80) esittää, että osittaiselle vastavuoroisuudelle perustuva suhde on vuosien saatossa muuttunut riistävämmäksi. Mielestäni myös Bardhanin ja Darun ym. tutkimuksissa kuvaillaan klientelismia: Bardhan (1983, 507) kertoo, kuinka velkaorjat jättivät osallistumatta työntekijöiden oikeuksia ajavaan liikkeeseen Intiassa johtuen siteistä vuokraisäntäänsä. Daru kollegoineen (2005, 137) (ks. myös luku 3.1) esittää, että velkaorjuuden eri muodot sijoittuvat jatkumoon, jonka toisessa päässä perinteet ja kuuliaisuus sitoo työntekijät vuokraisäntään, kun toisessa päässä vuokraisäntien on käytettävä pakottavia keinoja pitääkseen velkaorjat alistettuina.

Nepalissa klientelismin käsitettä on käytetty pääasiassa politiikan tutkimuksessa (ks. esim. Borgström, 1976; Shaha, 1982). Joshi kollegoineen esittää (2011, 158–60), että maolaiskonflikti heikensi klientelistisiä suhteita Nepalissa. Hän argumentoi myös, että Nepalissa isännän ja alaisen välinen suhde vaihtelee sen mukaan, onko alainen pienviljelijä, vuokraviljelijä vai maaton maatyöläinen. Teorian mukaan kaikista vähiten riippuvaisia ovat – yllättävää kyllä – maattomat maatyöläiset, sillä he ovat perinteisen isäntä–alais-verkoston ulkopuolella.

Kun pääpaino klientelismikeskustelussa on liikkunut klientelististen suhteiden määrittelyssä ulkoapäin, Auyero (1999) on tutkinut Latinalaisessa Amerikassa, kuinka

köyhät itse näkevät poliittisen klientelismin. Hän argumentoi, että alaiset eivät itse koe äänestävänsä isäntäänsä velvoitteen takia. Pikemminkin alaiset äänestävät isäntäänsä, sillä kokevat tämän henkilöksi, joka on auttanut heitä paljon. Tutkielmani muistuttaa Auyeron lähestymistapaa, sillä olen kiinnostunut nimenomaan alaisten omista käsityksistä klientelismistä.

4 Menetelmät

Tutkielmani metodologia pohjautuu konstruktivismiin. Tällä tarkoitan, että hylkään objektiivisen totuuden etsimisen ja esitän, että todellisuus rakennetaan ihmisten mielissä. Niinpä keskityn tutkielmassani nimenomaan entisten haliyoiden *käsityksiin* oman elämänsä muutoksista. Tässä luvussa esittelen tutkielmani aineistonkeruu- ja analysointitavat, joiden valintaan konstruktivistinen lähestymistapa on vaikuttanut oleellisesti.

4.1 Aineiston keruu

Käytin etnografisia menetelmiä aineistonkeruuseen. Vietin yhteensä kolme kuukautta Nepalissa kesällä 2013. Ensimmäisen kuukauden tapasin Kathmandussa, Dhangadhissa, Dadeldhurassa ja Baitadissa järjestöjä ja virkamiehiä, jotka työskentelivät haliyakysymyksen parissa. Viisi viikkoa asuin Baitadissa Sambalpurin⁵ kylässä, josta keräsin primääriaineistokseni haastatteluja entisiltä ja nykyisiltä haliyoilta. Viimeisen vajaan kuukauden tapasin joitain järjestöjä vielä uudelleen kertoakseni alustavista löydöksistäni ja reflektoidakseni ajatuksiani heidän kanssaan. Primääriaineiston lisäksi käytän tausta-aineistona myös muiden haliyoiden ja muiden asukkaiden, myös haliyoiden entisten vuokraisäntien, haastatteluja kylässä. Primääri- ja tausta-aineistohaastattelut kattavat koko tutkimuskohteeni niin, että haastattelin kylästä jokaista paitsi yhtä dalitkotitaloutta. Käytän tausta-aineistona kansalaisjärjestöjen edustajien ja virkamiesten haastatteluja ja keskusteluja. Näistä haastatteluista nauhoitin ja litteroin vain osan. Myös kenttämuistiinpanoni toimivat tausta-aineistona.

4.1.1 Haastattelut

Haastatteluaineisto, jota käytän systemaattisessa sisällönanalyysissä, koostuu 19 entisten ja osin nykyisten haliya-maaorjien haastattelusta. Haastateltavat koostuvat 11 39–70-vuotiaasta miehestä ja kuudesta 26–45-vuotiaasta naisesta. Kahdelta naiselta

⁵ Nimi muutettu

analysoin kahta haastattelua, ja yhdeltä mieheltä kahdesta haastattelusta vain jälkimmäistä. Haastattelut on kerätty reilun kuukauden ajalta yhdestä kylästä lukuun ottamatta kolmea haastattelua, jotka ovat vertailun vuoksi kerätty viereisestä kylästä.

Haastattelut kestivät 50 minuutista reiluun kahteen tuntiin. Käytin haastattelussa apuna tulkkia: Minä kysyin kysymykset englanniksi, ja tulkki käänsi ne nepalin kielelle. Haastateltavat vastasivat käyttäen osittain nepalia, osittain alueen paikalliskieltä baitadeliä, ja tulkki käänsi vastaukset takaisin englanniksi. Kaikki sisällönanalyyysissa käyttämäni haastattelut nauhoitettiin ja myöhemmin translitteroitiin. Kaksi näistä haastatteluista tallentui vain osittain teknisten ongelmien vuoksi.

Tekemiäni haastatteluja on osuvinta kutsua puolistrukturoiduiksi haastatteluiksi (ks. esim. Bernard, 2006). Koska en etukäteen tiennyt haastateltavista muuta kuin että he ainakin joskus olivat työskennelleet haliyana, kysymysrunconi (ks. liite 1) osoittautui monessa haastattelussa osittain hyödyttömäksi. Tämä ei kuitenkaan haitannut, koska useimmissa haastatteluissa minulla oli aina liikaa kysymyksiä kuin mitä aika ja avustajani voimat sallivat kysyä.

4.1.2 Osallistuva havainnointi

Etnografisissa tutkimuksissa käytetään usein osallistuvaa havainnointia täydentämään haastatteluja (Bryman, 2012). Kirjoitinkin päivittäin havaintojani ja osittain myös tulkintojani kylän elämästä kenttäpäiväkirjaani, ja lisäksi laadin muutamia luonnosmuistiinpanoja (*scratch notes*, ks. Sanjek, 1990, 95–97) havainnointihetkellä esimerkiksi kyläkokouksista. Vapaan kirjoituksen jälkeen merkitsin tekstiin, mitkä ylös kirjoittamistani asioista saattoi luokitella tulkinnoiksi, mitkä havainnoiksi. Näin lyhyellä kenttäjaksolla minulle ei ehtinyt kertymään varsinaisia avaininformantteja (*key informants*, ks. esim. Davies, 2008, 89). Tärkeiksi tietolähteiksi muodostuivat kuitenkin kylän kaksi koulutetuinta dalitia, kyläaktiivi Bishnu ja hänen ystävänsä Rameep⁶, jotka

⁶ Nimi muutettu

kertoivat useasti epämuodollisissa keskusteluissa kylän menneistä ja nykyisistä tapahtumista.

Puhdasoppisessa osallistuvassa havainnoinnissa tutkija viettää tietyn ajan tietyn ihmisryhmän parissa, keräten materiaalia samalla kun pyrkii jäljittelemään yhteisön jäseniä mahdollisimman täydellisesti (Maycock, 2012, 51). Kun useat graduntekijät ja tutkijat kuvailevat kenttätöjaksosaa äärimmäisen intensiiviseksi ajanjaksoksi (ks. esim. Peltola, 2012, 35–36), oma havainnointini ei ollut niin osallistuvaa kuin olin halunnut. Useimmat päiväni kuluivat pyykkiä pestessä, haastattelua sopiessa, edellisiä haastatteluja kuunnellessa, muistiinpanoja kirjoittaessa sekä haastattelurunkoa hiottaessa – niinä päivinä, kun en onnistunut sopimaan haastattelua, olin jopa tylsistynyt. Olin suunnitellut, että osallistuisin enemmän kyläläisten päivittäiseen elämänmenoon, kuten työnteeseen ja ruokailuun. Kenties selkein syy vähäiseen osallistumiseeni oli kieli- ja kulttuurimuuri: Yhteisen kielen puuttumisen lisäksi koin kylän dalitit pidättyviksi ja ujoiksi. Vaikka olenkin kastijärjestelmän ulkopuolinen, luulen, että kommunikaatiotapani ovat lähempänä ylä- kuin alakastisia. Lisäksi alakastiset saattoivat ajatella, että liiallinen tuttavallisuus minua kohtaan olisi epäkohteliasta eikä sopisi heidän alakastiseen asemaansa. Tajusin jälkepäin, että kaksi kylän naista, joihin tunsin ystävystyneeni muita paremmin, olivat molemmat yläkastisia. Lisäksi useimmat pelloista, joissa dalitit työskentelivät, olivat kauempana kylästä: en siis törmännyt heihin luontevasti kävelymatkoilla, jolloin olisin voinut jäädä rupattelemaan.

Toinen merkittävä syy vähäiseen osallistumiseeni oli mukavuuden halu: oli henkisesti ja fyysisesti huomattavasti helpompaa pysyä viileissä sisätiloissa pois tuijottavien katseiden tieltä. Lisäksi Nepal maana oli jo minulle hieman tuttu, olinhan asunut siellä aiemmin jo lähes vuoden vapaaehtoistyöntekijänä. Niinpä kaikki asiat ja ihmiset eivät tuntuneet minulle valtavan eksoottisilta ja kiinnostavilta, niin kuin useiden etnografisten gradujen tekijöiden kohdalla on. Uskoisin tällä olleen kahdensuuntaisia vaikutuksia: toisaalta osasin tulkita paremmin erilaisia tilanteita; toisaalta olin saattanut luoda

rajoittuneita käsityksiä erilaisista ilmiöistä. Kaiken kaikkiaan uskon kuitenkin, että aiemmasta kokemuksestani oli enemmän hyötyä kuin haittaa.

4.2 Analyysimenetelmä

Kun edellisessä osiossa kuvailin aineistonkeruutani, seuraavaksi esittelen, kuinka olen muodostanut aineistosta rakentamani analyysin. Kuten esitin jo aiemmin, käytän ensisijaisena aineistonani entisten haliyoiden haastatteluja. Kenttämätkäni jälkeen tein esivalinnan aineiston rajaukselle. Päätin valita kylässä yhteensä 27 tekemästäni haastattelusta 19, jotka vaikuttivat kenttäpäiväkirjani ja litteroinnin aikana tekemieni huomioiden pohjalta rikkaimmalta aineistolta tutkimuskysymyksen kannalta.

Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi laadullisen, aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Valinta johtui useasta syystä. Ensinnäkin laadullinen sisällönanalyysi sopii hyvin konstruktivistiseen tietokäsitykseen, johon tutkielmani pohjautuu: laadullisessa sisällönanalyysissä ei ole sisäänrakennettuna tiettyä teoriaa tai metodologiaa, vaan se lähestyy aineistoa mahdollisimman vähin ennakoasetelmin. Toiseksi, koska tutkimusaiheestani ja -kylästäni ei ole tehty aiempaa tutkimusta, teorialähtöisessä analyysissä piilisi riski, että tämän ainutlaatuisen aineiston löydösten ulkopuolelle jäisi jotain oleellista, jota aiemmat teoriat eivät pystyisi vangitsemaan. Tekemissäni haastatteluissa on jonkin verran myös narratiivisia piirteitä, pyysinhän haastateltaviani esimerkiksi kertomaan elämänsä merkittävimmistä tapahtumista. Narratiivinen analyysi (ks. esim. Cortazzi, 1993) aineistolle, jossa on käytetty monenkertaista amatööritulkkausta, olisi mielestäni kuitenkin rakentanut narratiivit pikemminkin tulkkini kuin haastateltavieni ajatusten varaan. Niinpä sisällönanalyysi ilman tiukkaa keskittymistä sanomisen tapoihin oli mielestäni osuvin valinta aineiston analyysille. Vaikka menetelmäni on aineistolähtöinen, teoreettinen viitekehys kuitenkin ohjasi aineistonkeruuta ja analyysia. Olin erityisesti kiinnostunut isännän ja maaorjan välisistä suhteista, joten olin herkistynyt etsimään viitteitä tästä aiheesta.

Termiä laadullinen sisällönanalyysi (*qualitative content analysis, QCA*) käytetään hyvin monenlaisista menetelmistä ja aineiston lähestymistavoista (Schreier, 2012, 14), mutta

tässä yhteydessä QCA-menetelmällä tarkoitan lähinnä Schreierin (mt., 5) määrittelemää laadullista sisällönanalyysia, jossa kiinnitetään huomiota menetelmän systemaattisuuteen. Menetelmä eteni aineiston luvusta koodiston rakennukseen, sen testaamiseen ja muokkaukseen ja lopulta koko aineiston koodaukseen Atlas.ti-tietokoneohjelman avulla. Kaikissa vaiheissa en kuitenkaan noudattanut tarkasti Schreierin menetelmää. Kun ottaa huomioon, että laadullista sisällönanalyysia käytetään yleensä aineistoihin, joissa on useita kymmeniä primääridokumentteja, mielestäni pienet myönnytykseni menetelmässä olivat sallittuja. Oikaisin muun muassa pilottitutkimuksessa: kun ideana on käyttää pilottitutkimusta jo valmiin koodiston testaukseen (mt., 147), käytinkin pilottitutkimusta vielä koodiston muokkaukseen. Voisikin sanoa, että en suorittanut lainkaan varsinaista pilottikoodausta, koska koodiston muokkauksen jälkeen siirryin suoraan varsinaiseen koodaukseen. Tämän lisäksi analysoin aineistoa myös muulla tavoin kuin näitä pääpiirteitä noudattaen etenkin analyysin alussa, jolloin pyrin saamaan kokonaiskuvan aineistosta. Alla kuvaan tarkemmin nämä muut analyysitavat.

Litteroin valitsemani haastattelut käyttäen F4-litterointiohjelmaa. Litteroin lähinnä oman puheeni ja tulkkini käännökset. Samalla kuuntelin kuitenkin nepalinkieliset osiot ja muokkasin käännöstä, jos huomasin haastateltavan puhuvan eri lailla kuin tulkki käänsi⁷. Merkitsin litteraatioon myös naurahdukset ja pitkät tauot, ja korjasin kielioppivirheitä sen verran, että teksti pysyi ymmärrettävänä. Litteroinnin jälkeen tein ensimmäisen karkean sisällönanalyysin, jossa loin kustakin haastattelusta muistiot haastateltavan kertomista perusasioista, kuten maaomaisuudesta ja haliya-vuosien määrästä. Perusasioiden kerääminen muistioiksi auttoi antamaan kokonaiskuvan haastateltavien elämäntilanteesta. Kokonaiskuvan hahmottamisen jälkeen ryhdyin varsinaiseen sisällönanalyysiin, jonka vaiheet esittelen seuraavaksi.

Laadullisessa sisällönanalyysissa ennen lopullista koodistoa rakennetaan harjoituskoodisto, jonka onnistuneisuutta testataan osalla aineistoa (Schreier, mt., 104).

⁷ Vaikka nepalin kielen taitoni ei olisi riittänyt haastattelujen tekemiseen ilman tulkkia, paikoitellen ymmärsin kohtia, jotka tulkki oli kääntänyt virheellisesti.

Harjoituskoodistoni loin viiden, mahdollisimman rikkaan haastattelun pohjalta, jolloin koodistoni kuvaisi hyvin koko aineistoa. Rakensin koodiston aineistolähtöisesti käyttäen apuna tiivistelmätekniikkaa (mt., 88): Tiivistin haastateltavan kunkin puheenvuoron yksittäisiksi sanoiksi (ks. Taulukko 1). Sitten ryhmittelin samankaltaiset sanat yhteen ja loin näille kattokäsitteen. Näin olin luonut dimensiot eli ulottuvuudet koodistooni. Sen jälkeen dimension alla olevista sanoista muodostin koodeja.

Puheenvuoro	1. Tiivistys	2. Tiivistys
H ⁸ : No, there was no any change.	Mikään ei muutu	Muuttumattomuus
CL ⁹ : So when your father-in-law was working, did they also give money as payment, or only food?		
H: They didn't use to give money. They just used to work there. Our country is underdeveloped country, so there is no value for janjati ¹⁰ people so they always have to work.	Olemme alhaalla	Alennus
CL: But now sometimes they give also money?		
H: Yeah, now they give if we go to work in the morning then in the evening they give money. If we have taken loan from him, 35 or 30 000 so if we go to work there then he doesn't give money. He only gives food to us.	Nykyään teemme myös palkkatyötä	Työ

Taulukko 1. Esimerkki aineistossa käyttämästäni tiivistystekniikasta, jonka pohjalta loin koodiston sisällönanalyysille.

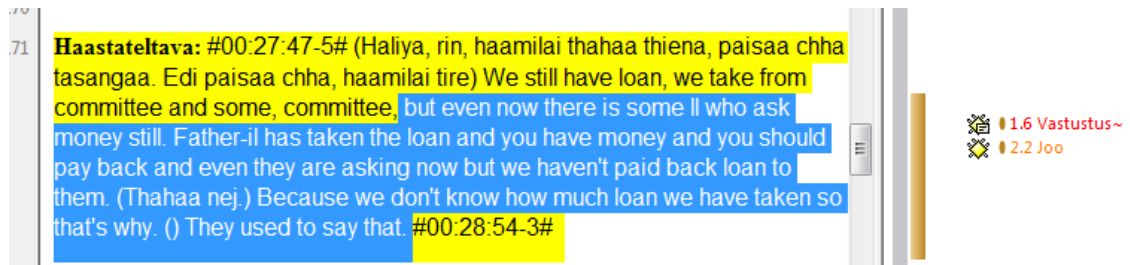
Pilottikoodiston rakentamisen jälkeen loin analyysiyksiköt eli segmentit (ks. Kuva 2), jonka jälkeen koodasin osan aineistosta. Koodauksen jälkeen muokkasin koodiston eksklusiiviseksi ja tutkimuskysymyksen kannalta oleelliseksi: huomasin, että erääksi dimensioksi oli lähellä päätyä myös ”yhteiskunnalliset muutokset” tarkoittaen yleisiä

⁸ Haastateltava

⁹ Camilla Lohenoja

¹⁰ Janjati tarkoittaa etnistä vähemmistöä, mutta se joskus mielletään myös syrjityiksi ihmisiksi yleensä.

muutoksia esimerkiksi Nepalín dalitien asemassa. Vaikka ne tietenkin välillisesti vaikuttavat myös haastateltavien henkilökohtaiseen elämään, halusin kuitenkin keskittyä välittömiin vaikutuksiin, joten rajasin nuo yhteiskunnalliset muutokset analyysini ulkopuolelle.

Kuva 2. Esimerkki segmentistä. Maalattu osio kuvaa tummalla näkyvää segmenttiä, johon on liitetty koodit 1.6 ”Vastustus” ja 2.2 ”Joo” (ks. koodisto liitteessä 3)

Pilottikoodiston viimeistelyn jälkeen noudatin Schreierin neuvoa (mt., 19) ja pyysin opiskelijatoveriani koodaamaan yhden haastattelun rakentamieni segmenttien pohjalle, jonka jälkeen vertasin koodejamme toisiinsa. Huomasin, että oikaisuni koodaamisessa – koodasin kaikki ulottuvuudet samalla kerralla – kostautui nyt: olin useasti koodannut vain yhden ulottuvuuden. Useimmat kodauserot johtuivat kuitenkin materiaalista itsestään. Kontekstia tuntematta opiskelijatoverini oli mahdotonta ymmärtää kaikkien lauseiden merkitystä. Seudulla oleskeluni on tuonut siis minulle sellaista ymmärrystä, joka vaikuttaa aineiston tulkintaan.

Pilottikoodauksen ja opiskelijatoverini avustuksella tekemäni luotettavuuskoodauksen jälkeen aloitin koodauksen alusta uudella tiivistetyllä koodistolla. Koska ”pakko”-koodi sai selvästi eniten osumia, aineistolähtöistä lähestymistapaa noudattaen päättelin, että muutokset pakottamisessa ovat hyvin voimakkaasti havaittavissa entisten haliyoiden kokemuksissa. Niinpä loin pakko-koodille alakodeja, jälleen tiivistelmätekniikkaa apuna käyttäen (ks. Taulukko 2). Tässä kohtaan poikkesin Schreierin metodista, jonka mukaan pilottikoodaus tulisi tehdä uudestaan, jos koodiston rakennetta vielä muokataan (mt., 164). Koin tämän vaiheen tarpeettomaksi aineiston pienuuden takia, mutta myös

siksi, että muokkasin koodistoa vain yhden koodin osalta hienojakoisemmaksi – en siis mullistanut koko rakennetta.

Segmentti	Koodi
Yeah, like, when there is fever we didn't go to field and but our landlord used to come and like scold us like why didn't you come, but now it's okay. There is no such type of thing.	Pakko: Sairaus
We had to work for another, under another person's pressure, under another person adhin ¹¹ , so. Even we can't rest, come home and just sit for a while, that was not such a time for us, we had to go to work everytime.	Pakko: Aika

Taulukko 2. Esimerkki käyttämästäni tiivistelmätekniikasta Pakko-koodin alakoodiston luomiseen.

Ensimmäisen koko aineiston koodauksen jälkeen pidin viikon tauon, jonka jälkeen tein jälleen luotettavuustarkistuksen: koodasin uudelleen osan aineistosta ja tarkastelin eroavaisuuksia kahden eri koodauskerran välillä. Eroja tuli huomattava määrä, 16 kappaletta 97 segmentistä, eli lähes kuudesosa. Lähempi tarkastelu osoitti, että suurin osa eroista johtui samasta puutteesta kuin pilottikoodauksessa: useimmissa kohdissa olin koodannut vain yhden ulottuvuuden. Niinpä päädyin usein lisäämään puuttuvan ulottuvuuden alkuperäisen koodin lisäksi. Tarkistuskierros lisäksi selvensi aiheen monimutkaisuuden, jossa usea teema liittyy toisiinsa. Näistä puutteista lannistumatta huomautin itselleni, että koodistoni oli vain apuväline analyysin tekoon eikä lopullinen tavoitteeni ollut täydellisen saumaton koodisto, vaan aineiston tulkinta *tarpeeksi* luotettavalla tavalla. Koodistoni onnistuu kuitenkin täyttämään sille asetetun peruskriteerin: se jäsentää ja tiivistää haastatteluaineiston mielekkäiksi kokonaisuuksiksi järjestelmällisellä tavalla. Liitteessä 2 esittelen koodausrungon määritelmiseen.

¹¹ Painostus

4.3 Aineiston luotettavuus ja validiteetti

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää kiinnittää huomiota aineiston laatuun sekä sen käsittelyyn, jotta se täyttäisi tieteelliset kriteerit luotettavuudelle ja validiteetille (ks. esim. Schreier, mt., 6–7). Seuraavaksi pohdin aineistoni keruun ja sen analyysin luotettavuutta ja validiteettia samalla kun pohdin tutkijapositioni vaikutusta tutkielman tuloksiin.

Useasti aineistoa kerätessäni tunsin itseni salapoliisiksi, joka yrittää ratkaista kylään piilotettua arvoitusta. Kirjallisuudesta ja järjestökentältä saamani kuvan mukaan juuri kukaan haliya ei ole vapautunut, ja klientelistiset suhteet ovat merkittäviä haliyoiden ja heidän isäntiensä suhteen määrittäjiä. Kyläläisten kommentit kertovat kuitenkin toista tarinaa: niiden mukaan lähes kaikki lopettivat työskentelyn haliyana maolaisten saavuttua kylään, eikä klientelismi saa juuri merkitystä heidän puheissaan. Tämän ristiriidan vuoksi uskoin aluksi kyläläisten joko valehtelevan tai ymmärtävän tilanteen eri lailla kuin minä. Salapoliisivaikutelmaa lisäsi myös monen haastattelun vaikeaselkoisuus. Haastateltavat puhuivat usein ristiriitaisia tietoja, joten koin tehtäväkseni löytää ”totuuden” häiriöäänten ympäriltä ja saada kyläläiset avautumaan minulle ja kertomaan ”todelliset” ajatuksensa. Analyysin yhteydessä kuitenkin ymmärsin, että konstruktivismia noudattaen minun on turha etsiä objektiivista totuutta. : se, mitä he päättävät minulle kertoa, on merkityksellistä ja kertoo paljon heidän kokemuksistaan.

Otoksen pienuuden vuoksi tutkimuksen tuloksia ei voi laajentaa koskemaan koko Sambalpuria tai Baitadin piirikuntaa. En pystynyt juurikaan itse vaikuttamaan haastateltavieni valintaan: Bishnu, kyläaktiivi, valitsi minulle kaikki haastateltavat. Tämä ei loppujen lopuksi kuitenkaan osoittautunut suureksi vääristymäksi tutkielmani kannalta, haastattelinhan jokaisesta dalit-kotitaloudesta paitsi yhdestä vähintään yhtä henkilöä. Kylän valinta kuitenkin vaikutti aineistooni merkittävästi. Kyseinen kylä oli Sambalpurin keskus, ja muun muassa koulutus oli täällä paremmin saatavilla. Viereiseen kylään verrattuna maolaisten vaikutus oli ollut selvästi merkittävämpi: tässä

kylässä lähes jokainen oli päättänyt haliya-työn maolaisten painostuksesta, kun viereisessä kylässä samanlaista painostusta ei ollut tapahtunut. Kattavuuden sijasta aineistoni esitteleekin mielenkiintoisen tapauksen voimakkaan maolaisvaikutuksen alla olleen kylän asukkaiden näkemyksistä kymmenisen vuotta maolaissodan jälkeen.

Oma positioni vaikutti merkittävästi aineistooni. Länsimaisuus ja kouluttautuneisuus yhdistyivät kyläläisten mielissä rikkauteen, viisauteen ja kehitysaputyöntekijän asemaan. Tämä vaikutti erityisesti ensimmäisiin haastatteluihin siten, että monet alkoivat kertoa toimeentulo-ongelmistaan ennen kuin olin esittänyt ainoatakaan kysymystä. Miehet eivät juuri suhtautuneet minuun alentuvasti sukupuoleni takia – ulkomaalaisuus tuntui merkitsevän enemmän kuin sukupuoleni. Huomasin kuitenkin, että naisten haastattelut etenivät usein henkilökohtaisemmiksi. Kerroin myös kaikille olevani naimisissa, joka oli kaksiteräinen miekka: toisaalta avioituminen nähtiin hyvänä asiana, toisaalta ihmeteltiin ja osin paheksuttiin, kuinka olin saattanut lähteä ulkomaille ilman aviomiestäni ja kuinka minulla ei ollut vielä lapsia. Vaikka olin nuorempi kuin monet haastateltavat, useimmat kuitenkin kunnioittivat minua suuresti nepalilaiselle kulttuurille ominaisesti. On myös mahdollista, että minua pidettiin maolaisena, sillä kylässä haliya-työn päättymisen yhdistyy voimakkaasti maolaisten väliintuloon. Tätä pohdin tarkemmin luvussa 6.5. Ulkoisen olemukseni ja statukseni lisäksi oma poliittis-filosofinen taustani on vaikuttanut aineiston analyysiin ja tulkintaan. Länsimaisessa vasemmistolaisperheessä kasvaneena marxilaiset ajatukset alistuksesta ja epätasa-arvosta ja toisaalta vapauden merkityksen korostaminen huokuvat läpi niin teoreettisen viitekehyksen valinnassa kuin aineiston käsittelyssäkin.

Myös tulkin käytöllä oli merkittävä vaikutus aineistoon. Tulkkini oli maan pääkaupungissa asuva, mutta kaukolänneestä kotoisin oleva, hieman yli 20-vuotias sosiaalitieteitä opiskellut tyttö. Tulkin puutteellisen kielitaidon ja kokemattomuuden lisäksi uskon ylipäätään hänen läsnäolonsa vaikuttaneen haastatteluihin. Vaikka tulkki oli haastateltavien tavoin dalit, hän salasi sen kyläläisiltä, ja haastateltavat olettivat hänen kuuluvan korkeampaan kastiin. Tulkin syntyperä vaikutti luultavasti kaksisuuntaisesti: Toisaalta läheinen syntyperä saattoi synnyttää tuttuuden tunteen,

toisaalta haastateltavat saattoivat sen takia salata joitain asioita – joskus ulkopuoliselle on helpompi kertoa asioita kuin tutulle. Edelleen, vaikka tulkki olikin kotoisin lähiseudulta, jotkut haastateltavista suhtautuivat häneen lähes samoin kuin minuun: osa luuli myös häntä ulkomaalaiseksi. Tämä yllättävä suhtautuminen saattoi johtua tulkin erilaisesta vaatetuksesta, englannin kielen taidostaan ja siitä, että hän ylipäänsä esiintyi minun seurassani. Tulkin nuoruus ja kokemattomuus saattoi myös vähentää tulkin pyrkimyksiä ohjata tutkimustani haluamaansa suuntaan: hän esimerkiksi noudatti hyvin toivettani kääntää kysymykset ja vastaukset mahdollisimman sanatarkasti.

Aikakäsitysten erilaisuus hankaloitti jonkin verran aineistoni analyysia. Vaikutti siltä, että haastateltavat eivät laskeneet aikaa yhtä tarkasti kuin itse olin tottunut. Jos joku asia oli tapahtunut menneisyydessä, siihen viitattiin usein sanomalla ”kaksi tai kolme vuotta sitten”, vaikka tapahtumasta olisin voinut kulua paljon kauemminkin. Ymmärsin vasta jälkeenpäin, että vastausten epämääräisyys saattoi johtua myös laskutaidottomuudesta. Aina ei ollut myöskään selkeää, mitä ajankohtaa he tarkoittivat puhuessaan menneistä ajoista. Käytin usein omaa harkintaani ja päättelin, milloin kyseessä oli aika ennen haliya-työn päättymistä ja sen jälkeen. Tämä saattaa heijastua analyysiini niin, että osa muutoksista, jonka luulen johtuvan haliya-työn päättymisestä, liittyykin johonkin muuhun muutokseen.

Ennen kentälle lähtöäni olin vakuuttunut, että voitaisin kyläläisten luottamuksen puolelleni, olinhan asunut Nepalissa pitkään paikallisten parissa ja osasin nepalin kielen alkeet. Jälkeenpäin ymmärrän luottamuksen saavuttamisen olevan kuitenkin monimutkaisempi ja hitaampi prosessi etenkin tutkijan asemassa: on epäluuloa herättävää saapua syrjäiseen kylään muutamaksi viikoksi, kysellä ihmisiltä heidän elämästään ja vieläpä nauhoittaa heidän sanomisiaan. Arvioni mukaan useat kyläläiset suhtautuivat minuun varauksellisesti erityisesti kenttämatkani alussa. Pidempi kenttämatka ja osallistuvampi ote olisivat arvioni mukaan tuottaneet enemmän puheenvuoroja muun muassa kylän sisäisistä ristiriidoista ja valtaeroista, jotka nyt jäivät aineistossa pieneen rooliin. Tulkintani mukaan saavutin kuitenkin tarpeeksi

luottamuksellisen suhteen kyläläisiin, jotta konstruktivistinen analyysi aineistolle on mahdollinen.

4.4 Tutkimusetiikka

Koska aiheeni on Nepalissa poliittisesti herkkä ja haastattelut olivat luottamuksellisia, en mainitse todellisen kenttäkohteeni enkä haastateltavieni nimiä. En kertonut haastattelujen sisältöjä muille kyläläisille, ja haastattelunauhoituksia on kuunnellut itseni lisäksi vain tulkkini sekä hänen poikaystävänsä, jotka molemmat avustivat translitteraatiossa.

Vaikka jokainen haastateltava antoi tietoisuutta suostumuksensa haastattelun alussa, heidän suostumisensa oli silti jokseenkin ongelmallista. Koska Bishnalla on paljon auktoriteettia kylässä, uskon haastateltavien totelleen häntä joskus vastoin myös omaa tahtoaan. Yleisesti ottaen haastateltavat vaikuttivat haluttomilta osallistumaan haastatteluun varsinkin, kun kuulivat, etteivät saa siitä korvausta. Kukaan ei perääntynyt itse haastattelutilanteessa, vaikka kysyin heiltä silloin vielä uudelleen, haluavatko he tehdä haastattelun. Jotkut haastateltavista vaikuttivat kuitenkin varautuneilta haastattelun aikana, ja pari kertaa haastateltava antoi ymmärtää, että ei halunnut haastattelun jatkuvan enää, jolloin lopetin haastattelun. Toiset haastattelut samoille henkilöille, joita tein kolme kappaletta, sujuivat usein ensimmäisiä paremmin, sillä haastateltavat vaikuttivat niissä rentoutuneemmilta ja avoimemmilta.

Tutkijan vaikutus tutkittavaan kohteeseen on keskeinen kysymys erityisesti etnografisessa tutkimuksessa. Huonojen tietoliikenneyhteyksien vuoksi en ole aineistonkeruumatkani jälkeen ollut yhteydessä kylän asukkaisiin, enkä näin ollen voi tietää, minkälaisia vaikutuksia vierailullani on ollut kyläläisten elämään. Pysin kuitenkin toimillani mahdollisimman vähäiseen vaikutukseen kylässä. Koska tavoitteenani ei ollut tehdä osallistavaa tutkimusta, eli esimerkiksi muuttaa kylässä vallitsevia valtarakenteita, pyrin useimmiten tarkkailijan rooliin. Tämä ilmeni muun muassa kysymysten muotoiluissa haastattelussa, joissa yritin lähestyä haastateltavaa ilman ennakkokäsityksiä haliya-työstä. Tarkkailijan roolin tavoittelusta huolimatta uskoisin,

että kylässä oleskeluni on vaikuttanut entisiin haliyoihin muun muassa siten, että he analysoivat nykyään enemmän haliya-aikaa, suhdettaan entiseen vuokraisäntäänsä sekä tulevaisuuttaan.

5 Entisten haliyoiden kokemukset elämänsä muutoksista

Kun edellisessä luvussa kuvailin menetelmää, jolla olen analysoinut aineistoni, seuraavaksi käsittelen analyysini seurauksena syntyneitä tutkimustuloksia. Tutkimuskysymyksenä aineistolle oli, miten entiset haliyat kokevat elämänsä muuttuneen haliya prathan päättymisen jälkeen. Kun suurimmassa osassa tutkimuskirjallisuudesta painotetaan entisten maaorjien elinolojen heikkenemistä vapautumisen jälkeen (ks. luku 3.2), oma aineistoni ei tue näitä tutkimustuloksia. Tutkimuskylän haastateltavien puheista piirtyy pikemminkin käsitys elämänlaadun merkittävästä parannuksesta maolaisten väliintulon jälkeen. Tämä muutos ei ole kovin selvästi havaittavissa materiaalisissa oloissa, mutta sen sijaan entisten haliyoiden sosiaaliset olot vaikuttavat huomattavasti paremmilta. Sosiaalisten olosuhteiden paranemisen lisäksi aineistosta oli havaittavissa myös konfliktien syntymistä entisten maaorjien ja vuokraisäntien välille sekä myös jonkinasteista vuokraisäntien vastustusta.

Aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen erottelin aineistosta erilaisia ulottuvuuksia, jotka muodostuivat merkittäviksi tekijöiksi entisten haliyoiden puheissa. Näitä ulottuvuuksia ovat muutokset alistussuhteessa, konfliktin syntyminen entisen vuokraisännän kanssa, muutokset työnteossa sekä muutokset toimeentulossa. Laajemmin nämä muutokset voi niputtaa muutoksiksi materiaalisissa olosuhteissa (työ ja toimeentulo) sekä muutokset sosiaalisissa oloissa (alistussuhde ja konflikti entisen vuokraisännän kanssa).

5.1 Muutokset materiaalisissa oloissa

Materiaalisilla oloilla tässä tutkielmassa tarkoitan fyysisiä perustarpeita, jotka ovat ehtoja yksilön hengissä säilymiselle. Erotuksena sosiaalisista oloista materiaalisia oloja voidaan pitää suhteellisen objektiivisinä: tehtyjä työpäiviä ja ansaittuja seteleitä

pystytään helposti ja suhteellisen luotettavasti mittaamaan. Amartya Seniä (1999, teoksessa Engerman, 2003, 185–186) seuraten materiaalisia oloja voisi kutsua perustoimintakyvyiksi (*basic capabilities*), eli sellaisiksi toimintakyvyiksi, jotka mahdollistavat selviytymisen. Nämä perusvapaudet ovat niitä, joiden päälle voidaan vasta synnyttää muita, instrumentaalisia vapauksia.

Analyysissani keskityn määrällisten mittareiden sijaan haastateltavien kokemukseen materiaalistien olojen muutoksesta, joten subjektiivisuudella on merkittävä rooli myös tässä ulottuvuudessa. Materiaalisiksi ulottuvuuksiksi jaottelin työnteon, ruoan sekä tulot, jotka kaikki mainittiin useasti kysyttäessä elämänmuutoksista haliya-työn päättymisen jälkeen.

5.1.1 Muutokset työnteossa: Palkkatöitä erityisesti Intiassa

Enemmistö haastatelluista kertoi, että työnteko on muuttunut maolaisten väliintulon jälkeen. Suurin osa mainitsi ryhtyneensä palkkatöihin tai oman maan viljelyyn, mutta useat kertoivat myös palkkatöistä Intiassa haliya-työn päättymisen jälkeen.

Oma työ

”Oman työn” tekeminen nousee tärkeäksi käsitteeksi entisten haliyoiden kokemuksissa keskusteltaessa haliya-työn päättymisen vaikutuksista: yhteensä 11 haastateltavaa mainitsee, että haliya-työn päättymisen jälkeen heillä on ollut mahdollisuus tehdä omaa työtä (”own work”). Omaksi työksi ymmärretään omalla pellolla työskentelyn lisäksi eläinten- ja lastenhoito ja metallityöt.

Before we used to work for them, only for them and there is no other work but after that when we stopped from there we got chance to do our own work and we got chance to grow our own goats. (H19, M 51 v)

Vastauksesta voi havaita, että haliya-työn päättymisen ei jättänyt kyläläisiä tyhjiöön toimettomana. Heillä oli haliya-työn lisäksi tarjolla myös muita elinkeinoja.

Palkkatyö

Haliya-työn päättyminen on johtanut haastateltavien mukaan ”oman työn” ohella lisääntyneeseen palkkatyöhön:

Before we have to do the work in the house and even for them and they don't give anything to us, but now we can work in maat¹² land as well and even if we work to other fields to work we get money, so. (H10, N 35 v)

Vastauksen mukaan entiset haliyat saavat nykyään myös palkkatöitä vuokramaan viljelyn ohella. Palkkatöitä kylässä ovat muiden pelloilla työskentelyn lisäksi muun muassa taakkojen, kuten riisisäkkien kanto muutaman tunnin kävelymatkan päässä sijaitsevilta markkinoilta, puun- ja kivenhakkuu sekä talojen ja teiden rakentaminen. Vastauksesta voi tulkita, että haliya-aikana dalitien muusta kuin haliya-työstä saatava korvaus saatettiin maksaa heille esimerkiksi ruokana. Rahapalkat ovat siis ilmeisesti lisääntyneet haliya-työn päättymisen jälkeen.

Töitä on kuitenkin hyvin rajallisesti, kuten eräs haastateltava asian ilmaisee:

CL: And... then... Is there work for every day?

H: Every day there is no work. We don't like, we don't find daily work, like if someone builds house there is work but next year he will not build the house like, so in the village if pasale¹³ wants us to bring some... goods from Khachulek or someone else we go there and bring. If we don't find goods there in Khachulek we have to go Gogule, we'll do work there. We don't find everyday work in the village.

CL: If you think for whole year, then how many months there is work and how many months not?

H: In summer time we have, we'll get work for 3 months, in monsoon season we have, there is work, there is a festival, they, like mela¹⁴ in Gogule, and they go there and they can find work that time, otherwise, it's like year we can work 6 months or so. (H5, M 39 v)

¹² Vuokramaa

¹³ Kauppias

¹⁴ Paikallinen juhla

Kommentista ilmenee, että palkkatyötä on tarjolla vain satunnaisesti. Haliya-työn päättymisen ei kuitenkaan tarkoita, että töitä olisi välttämättä vähemmän nykyään. Haliya-aikanakaan töitä ei ollut joka päivälle:

CL: [When your father-in-law was haliya,] how many months per year, was he working full year or sometimes only?

H: It's not total like whole year, it's only in season, to grow maize and rice, only to plough the field.

CL: What about the time when it was not the season, could he go India that time?

H: He won't go to India. Doing the work he earn money. (H10, N 35 v)

Vastauksesta ilmenee, että haliya-työtä tehtiin vain maanviljelystöiden aikaan, ja muina aikoina tehtiin palkkatöitä mahdollisuuksien mukaan. Työn määrässä ei siis ole havaittavaa muutosta haliya-aikaan verrattuna.

Intia

Sambalpurin seudulla olevien palkkatöiden vähyyden vuoksi ei ole yllättävää, että haliya-työn päätyttyä Intiassa tehdyistä ruumiillisista töistä on tullut kylässä asuvien miesten pääasiallinen elinkeino:

H: Now we work in our own field and produce there and we eat food and my husband, he goes to India, and eve--, and even my son, he is in India and he told that now you work in his field and produce food and work there and now he is in India, he went to India, my husband. (H13, N 40 v)

Edellä kuvatussa sitaatissa perheenäiti kertoo, kuinka haliya-työn päättymisen jälkeen hänen miehensä ja poikansa ovat ryhtyneet työskentelemään Intiassa.

Kenttämuistiinpanoni vahvistavat saman: Useasta talosta työikäinen mies oli lähtenyt Intiaan. Muutamat asuvat ja työskentelevät pääasiallisesti Intiassa ja saapuvat esimerkiksi kerran vuodessa tuomaan rahaa perheelleen. Toiset käyvät Intiassa vain kausiluontoisesti, silloin, kun maataloustöitä ei ole kotipaikkakunnalla tarjolla. Sitaatista kuvastuu, kuinka Intiassa työskentely on joissain tapauksissa korvannut lainanoton.

Kysymyksessä velkaorjuuden suunnasta (ks. luku 3.2) esimerkiksi Breman (2010, 7–9) esittää, että perinteisten velkaorjuusjärjestelyjen hiipuesssa on syntynyt uudenkaltaista velkaorjuutta, jota esiintyy erityisesti raaka-ainetuotannossa. Niin kuin luvussa 5.2 totean, kastijärjestelmä on menettänyt merkitystään kylässä, mutta siellä ei kuitenkaan ole merkkejä kapitalismin vaikutuksen vahvistumisesta ja yhteiskuntaluokkien merkityksen kasvusta. On kuitenkin mahdollista, että työt Intiassa sisältävät vaikutteita velkaorjuudesta. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisikin, onko velkaorjuusjärjestelyt siirtyneet Nepalin maaseudulta Intian raaka-aineteollisuuteen, niin kuin Intiassa on paikoin käynyt.

Muut muutokset töissä

Muut muutokset työnkuvassa käsittivät muun muassa *parman*, vastavuoroisuuteen perustuvan työmuodon, lisääntymisen:

After I paid the loan, like haliti loan, after that it's like parma, they come to our field and we also go to their field. (H19, M 51 v)

Vastauksessa haastateltava kuvailee *parma*-työn periaatteen: kyläläiset auttavat toinen toistaan peltotöissä korvauksetta. Osa vastaajista ryhtyi harjoittamaan myös *adhiyaa* eli eräänlaista torppariviljelyä, vasta haliya-työn päätyttyä. Adhiyassa puolet viljellystä sadosta annetaan maan omistajalle ja puolet pidetään itse. Haastatellut eivät pidä *adhiyaa* pakkotyönä toisin kuin haliya-järjestelmää, vaikka *adhiyakaan* ei ole tyydyttävä järjestelmä ja sitä tehdään vain, koska muuta ei ole tarjolla.

Osa haastatelluista kertoi kuitenkin, että työnkuva ei ole juurikaan muuttunut vapautuksen jälkeen:

Now also it's like this. Still we do labour work, and we do the metal work, we make the utensil, like, tama¹⁵, and if we get any work like lifting stones or something, we do that work. It's like labour work. (H5, M 39 v)

¹⁵ Työkalu

Haastateltavan lausunnosta voi tulkita, että vaikka haliya-työ onkin päättynyt ja nykyään töitä tehdään vapaiden työmarkkinoiden logiikalla, työnkuva sinällään on säilynyt suhteellisen muuttumattomana. Tästä voi päätellä edelleen, että nykyään haastateltavat tekevät samanlaista työtä, mutta omasta tahdostaan, ilman suoraa pakotusta.

5.1.2 Muutokset ruoassa: enemmän, parempaa, vapaampaa

Senin kehityskäsityksen mukaan riittävä ravinto on osa vapauden perustaa (ks. luku 3.5). Lähes jokainen haastateltava mainitseekin parannuksen ruoassa haliya-työn jälkeen. Haliya-työn tyypillinen palkka oli yksinkertainen ateria aamulla ja hieman riisiä tai jauhoja illalla. Monet vastaajat kertovat vuolaasti, kuinka heidän ei tarvitse enää murehtia ruoasta:

H: Working as paid worker you paid 300 [rupees]¹⁶ and we are happy. That's the thing. It's okay, only two manas¹⁷ rice if they give and we feed our own children, otherwise we have to stay without having food. We work now, and have food, we are full. Now we are happy. (Nauraa). We are happy. Working there and coming back home and always giving tension, oh now what should we have food, now this is no this kind of tension. Now there is enough food. Now it's okay. (H13, N 40 v)

Tästä ja muista vastaavista puheenvuoroista käy ilmi, että haastateltavien kokemuksen mukaan ruokatilanne on parantunut haliya-työn päätyttyä. Erityisesti ruoan määrän paraneminen haliya-työn päätyttyä kuvaa, että haliya-työn olosuhteet ovat olleet paikoitellen hyvin huonot. Kiinnostava huomio on, että ruoansaanti on paikoitellen nykyään kuitenkin kalliimpaa ja epävarmempaa, niin kuin eräs haastateltava ilmaisee:

H: Talking about the food, now it's good but it is more expensive, now. If, it depends on the survival situation also, like if it rains then there is more production in the land but if it doesn't rains and little production, so. (H6, M 70 v)

Kommentissa kuvastuu ruoansaannin kapitalisoituminen: kun haliya-aikana ruokaa oli vähän, päivittäinen annos oli kuitenkin varma eikä siitä tarvinnut maksaa. Nykyään

¹⁶ 300 Nepalin rupiaa on n. 3 €

¹⁷ 2 manaa on n. 1,2 l

entiset haliyat joutuvat alttiiksi sadon ja ruoan hinnan vaihteluille. Vastaus heijastelee Kvalbeinin (2007, iv, ks. myös luku 3.4) argumenttia, jonka mukaan velkaorjuuden päättymisen saattaa johtaa tulojen suuremmalle vaihtelulle. Tästäkin huolimatta haastateltava pitää nykyistä tilannetta parempana. Oleellista on myös ruoan laadun paraneminen ja valinnanvapauden lisääntyminen:

CL: Is the food better than during the haliya time?

H: Now it's good. Now, before they used to give like chapati¹⁸ and just with salt, and we have to eat that, but now it's good, so.

CL: Mm. What do you eat now?

H: (Nauraa) What we wish now, what I want to have I can have. At that time we have to eat what they give, but now it's our choice.

(H8, N 26 v)

Haastateltavan reaktio kuvastaa, että haliya-ajan ruoka oli yksinkertaisempaa kuin nykyään syöty ruoka. Parantuneen laadun lisäksi vapaus valita oma ruokansa koetaan tärkeäksi. Seniä mukaillen, muutokset ruoassa heijastelevat parannusta määrän lisäksi myös valinnanvapaudessa, jota Sen pitää kehityksen päämääränä.

5.1.3 Muutokset tuloissa: ei merkittäviä muutoksia

Vaikka kokemukset työstä ja ruoasta ovat muuttuneet haliya-työn päättymisen jälkeen, vastauksista voi havaita, että muutokset toimeentulossa eivät kuitenkaan ole kovin suuria. Velka on edelleen keskeinen keino rahoittaa eläminen lähes kaikilla haastatelluilla, aivan kuten haliya-aikanakin. Seitsemän haastatelluista mainitsi jonkinlaista parannusta taloudellisessa tilanteessa, mutta muutosta ei pidetty merkittävänä. Vastaavasti seitsemän myös puhui, että taloudellinen tilanne ei ollut muuttunut vapautuksen jälkeen:

CL: If you think about your life, let's say when you were working as haliya, how has it changed?

H: It's different.

¹⁸ Ohut maissileipä

CL: How is it different?

H: I don't have to go there, I left that work to do and I worked myself in my house and leading my life, so it's good. I left that work so now it's good.

CL: What about economically, when was it better, then or now?

H: It is similar, I don't have anything to like earn much, so it's similar. There is no difference. (H18, M 33 v)

Vastauksesta voi havaita erottelun taloudellisen tilanteen ja muiden olosuhteiden välillä: kun haastateltava edellisessä vastauksessa kertoo elämäntilanteensa parantuneen vapautuksen jälkeen, seuraavassa lauseessa hän tekee selväksi, että taloudellinen tilanne ei kuitenkaan ole kohentunut. Tämä vahvistaa tulkintaa, että vaikka materiaaliset olosuhteet ovat säilyneet suhteellisen muuttumattomina, entisten haliyoiden oma kokemus haliya-työn lakkauttamisen vaikutuksista ovat merkittäviä.

Merkittävää on myös, että toisin kuin monet tutkijat väittävät, taloudellinen tilanne ei myöskään ole kurjistunut. Yksikään entinen haliya ei kertonut tilanteensa huonontuneen vapautuksen jälkeen. Havainto johtaakin kiinnostavaan johtopäätökseen: vaikka haliya-työn aloittaminen perustuu useimmiten vapaaehtoisuuteen, sen lopettaminen kuitenkin parantaa entisen haliyan tilannetta. Tätä näkemystä tukevat myös Genicot (2002, 101) ja Hatlebakk (2006, 20).

Kiinnostavaa on huomata, että viereisessä kylässä haastattelemani haliyat sen sijaan kertoivat tilanteensa huonontuneen verrattuna entiseen aikaan:

H: Before Maoist people came Pashupati Adhikari¹⁹ also used to give us work and food some time. But after Maoist people came he said that your government will give you everything. Now he doesn't give anything to us, now it has creating more problem to us. (Naurahtaa) We don't get any fee, he used to give saag²⁰ to us. Now he says that government will give you, now he doesn't give anything. (H2, M 50 v)

Vastauksesta ilmenee, että haastateltavan mukaan maolaisten tulo vaikutti kyseisessä kylässä kielteisesti vuokraisäntien suhtautumiseen haliyoihin. Pääasiallisessa

¹⁹ Nimi muutettu

²⁰ Paistettuja vihreitä kasviksia

tutkimuskylässäkin maolaisten tulo ja siitä seurannut haliya-työn lakkautus lisäsi haastateltavien mukaan jännitteitä vuokraisäntien ja haliyana työskennelleiden dalitien välillä (ks. luku 5.2), mutta koska siellä oli muita työllistymismahdollisuuksia, heidän taloudellinen tilanne ei huonontunut. Lisäksi kokemuserot kahden kylän välillä saattaa selittyä osaksi erilaisessa suhtautumisessa maolaisiin (ks. luku 6.5).

5.2 Muutokset sosiaalisessa asemassa

Kun edellä esittelin entisten haliya-orjien kokemuksia materiaalistien olosuhteiden muutoksista, seuraavassa käsittelen heidän käsityksiään sosiaalisen aseman muutoksista. Sosiaalisen aseman voisi tulkita Senin termin sosiaalisiksi mahdollisuuksiksi, yhdeksi oleellisista instrumentaalisista vapauksista.

Tutkimuskyläni entisten haliya-orjien sosiaalisen todellisuuden kenties merkittävin määräävä tekijä on kasti. Jokainen tutkimuskyläni nykyinen tai entinen haliya kuuluu dalit-kastiin, jota pidetään nepalilaisessa kulttuurissa kaikkein alimpana. Kastin lisäksi merkittävä sosiaalinen ulottuvuus on taloudellinen asema verrattuna ylempikastisiin, erityisesti entiseen tai nykyiseen vuokraisäntään.

Aineistosta nousi runsaasti merkkejä siitä, kuinka haliya-työn päättymisen on entisten haliyoiden mukaan vaikuttanut heidän sosiaaliseen asemaansa. Tätä asemaa kuvaa parhaiten termi alistus. Entisten haliyoiden puheenvuoroissa kaikuvat erilaiset alistuksen muodot, jotka haliya-työn päättymisen jälkeen ovat lieventyneet, joissain tapauksissa kokonaan päättyneet. Tärkeä huomio alistuksen muodoissa on, että ne eivät henkilöidy haliyan entisen vuokraisäntään, vaan koskevat pikemminkin yleisesti ei-dalitien suhtautumista daliteihin. Sosiaalisen aseman muutos ilmenee myös entisten vuokraisäntien vastustuksessa.

5.2.1 Muutokset alistussuhteissa: pakotuksesta vastustukseen

Alistussuhteiden muutoksesta voidaan erotella useita erilaisia ulottuvuuksia. Muutokset suhtautumisessa velkaan, maininnat koulutusmahdollisuuksista, kastisyrjinnän,

riippuvuuden sekä pakottamisen väheneminen ovat kukin eri ilmenemismuotoja alistussuhteiden muutokselle.

Kokemus velasta

Haastatteluissa haliya-velka nousi usein tärkeäksi puheenaiheeksi. Suurimmalla osalla on velkaa heidän omien sanojensa mukaan alle 800 euroa, ja enimmillään sitä on reilu 2 000 euroa, kun Nepalin keskimääräinen kuukausipalkka on reilu 100 euroa.

Useimmilla on maksamattoman haliya-velan lisäksi uusia velkoja monelle yksityiselle velkojalle, useimmiten lähialueen vauraammille yläkastisille. Kokonaisvelkasumma useimmilla on kasvamaan päin, sillä he maksavat pelkästään velan korkoa, joka useimmiten on 2 % joka kuukausi. Moinen on melkoista koronkiskontaa ja erinomainen tulonlähde lainanantajalle: vuosittain korkoa maksetaan siis 24 %. Neljässä vuodessa korot ylittävät alkuperäisen lainasumman, joka siis säilyy entisellään. Tämä herättääkin kysymyksen, viekö uudelleen velkaantuminen samalla kohti uudelleen orjuuttamista. Luvussa 6.4 pohdin uudenlaisen velkaorjuuden syntymisen mahdollisuutta.

Kolme haastateltavaa kertoo, kuinka velka painaa heidän mieltään ja he haluaisivat maksaa sen pois:

I could not pay that loan back because right after maobadi²¹ came we had to stop and we could not work we should not work for them, so we haven't paid his loan, so if I had paid his loan, it would have been easier, good. It's remaining like that. (H15, M n. 50 v)

Vastauksesta voi aistia pyrkimyksen kohti itsenäistä, riippumatonta elämää: asiat olisivat paremmin, jos velka olisi maksettu pois. Tämä on kiinnostava huomio klientelisin käsitteen kannalta. Kun lukuisat tutkijat ovat esittäneet, että isäntä–alaissuhde perustuu vastavuoroisuudelle, jota pidetään normaalina suhteena, joistain vastauksista kumpuaa kuitenkin tämän vastavuoroisuuden vastustaminen, ja pikemminkin individualistinen suhtautuminen.

²¹ Maolaiset

Riippuvuuden väheneminen

Velkaan liittyy läheisesti kokemukset riippuvuudesta. Maaorjan määritelmään kuuluu usein riippuvuus isännästä. Neljä haastateltavaa mainitsee muutoksen riippuvuussuhteissa haliya-työn päättymisen yhteydessä. Alla oleva sitaatti kuvastaa, kuinka haliya-aikana oltiin riippuvaisia vuokraisännästä:

Sometimes... If we need any clothes or anything, again we take loan and do the work for them and that actual loan just remain like that, only interest we pay... and if we want to grow cow, buffaloes or goats, for that we want money and we take money for them and we work there so it was hard. (H6, M 70 v)

Haliya-aikana oli siis käännäyttävä vuokraisännän puoleen taloudellisissa tarpeissa, mikä entisestään lisäsi velkaa ja siten myös riippuvuutta vuokraisäntään. Vastauksesta ilmenee, että riippuvuuden väheneminen on ollut helpotus haastatellulle.

Kiinnostavaa riippuvuuskokemuksissa on, että se ei esiintynyt aineistossa vahvemmin. Alkuperäinen kiinnostukseni kohde oli nimenomaan riippuvuussuhteet vuokraisäntään ja niissä aiheutuneet muutokset vapautuksen jälkeen. Riippuvuussuhde oli voimakkaampi niillä, jotka työskentelivät edelleen haliyana, mutta kysyessäni työnsä jo päättäneiltä haliyoilta suhteesta vuokraisäntään riippuvuutta oli vaikea havaita.

On selvää, että entisten haliyoiden kokemukset heidän suhteestaan vuokraisäntiinsä ei mukaile Scottin (1972) näkemystä klassisesta isäntä–alaissuhteesta. He kyllä näkevät maanomistajien statuksen ylemmäksi kuin omansa, ja jonkinasteista vastavuoroisuutta on myös havaittavissa, saivathan haliyat päivittäisen ruoan ja mahdollisesti myös majoituksen maanomistajan avustuksella. Haliyoiden saama hyöty on kuitenkin kyseenalainen: usein ruoan määrä ei ollut riittävä ja haliya-työ esti heitä hankkimasta toimeentuloa muualta, kuten tekemällä enemmän metallitöitä tai menemällä Intiaan töihin. Myöskään tunnesidettä ei ollut havaittavissa maanomistajan ja haliyan välillä – suhde vaikutti etäiseltä.

Klientelismi ei ole siis niin näkyvää kuin etukäteen oletin: vuokraisännät ja haliyat eivät haastateltavien mukaan esimerkiksi auttaneet toisiaan millään lailla. Olin jo

hylkäämässä koko ajatusta klientelismistä. Aineiston koodaamisen myötä huomasin kuitenkin suuren määrän puheenvuoroja liittyvän toisilta saatavaan apuun: klientelistinen ”asenne” on havaittavissa haastateltavien kommenteissa. Niistä välittyy kuva ihmisistä, jotka pyrkivät aina etsimään tukea sieltä, mistä sitä vain on saatavissa. Tällaisten riippuvuussuhteiden merkitys nousee monissa kommenteissa. Minäkin päädyin osalliseksi riippuvuusverkostojäseneksi, kun ihmiset tukeutuivat minuun minkälaisen tuen toivossa tahansa. Vaikutti oletusarvolta, että se, jolla on korkeampi status (uskoisin olleeni hierarkiassa daliteja korkeammalla, sillä olin eurooppalainen ja vaikutin heitä rikkaammalta), antaa tukea alemmille. Esimerkiksi senkin jälkeen, kun kyläläiset lopulta käsittivät, etten ole kehitystyöntekijä eikä tavoitteenani ollut tuoda alueelle kehitysohjelmia, minua jatkuvasti pyydettiin auttamaan esimerkiksi haastateltavan poikaa saamaan työpaikka tai rakentamaan talo. Lisäksi muistan panneeni merkille, kuinka luonnollisesti haastateltavat pyysivät apua tulkiltani, ja kuinka itsestään selvää hänelle oli soittaa lakimiestuttavalleen Dhangadhissa ja pyytää tältä apua laillisessa ongelmassa, joka yhdellä kyläläisistä oli. Hän omaksui ”isännän” roolin hyvin sujuvasti. Edelleen, myös avustajani tukeutui minuun vielä työsuhteemme päättymisen jälkeenkin pyytäen minulta taloudellista tukea ja samalla vannonen auttavansa minua, jos tarvitsisin apua jossain muodossa. Tällaiset suhteen rakentamiset tuovat mieleen Reidin (1983, 6–7) kuvailut vertikaalisesta riippuvuudesta (*vertical bonding*). Hänen mukaansa Kaakkois-Aasian kulttuureille on ominaista autoritäärinen, hierarkkinen suhde ylemmän ja alemman statuksen omaavien välillä on tunnustettu ja molempien osapuolien hyväksymä. Suhteen ideana on, että molemmat tarvitsevat toisiaan pyrkiessään parempiin elinolosuhteisiin. Vertikaaliset siteet koetaan näissä kulttuureissa luontevammiksi kuin horisontaaliset, tasa-arvoisuuteen pohjautuvat siteet. Nämä luonnehdinnat sopivat omien kokemuksieni perusteella myös Nepalin kulttuuriin: esimerkiksi useat samaa asiaa ajavat järjestö kilpailevat keskenään sen sijaan, että tekisivät yhteistyötä. Tämä on osaltaan vaikeuttanut muun muassa perustuslain kirjoittamista ja maareformia, kun eri ryhmät eivät miellä ajavansa yhteisiä etuja. Tyypillistä Nepalin politiikassa onkin esimerkiksi puolueiden hajoaminen yhä pienemmiksi yksiköiksi, kuten on käynyt maalaispuolueelle. Toisaalta myös Nepalin *miteri*-suhde (ks. esim. Manandhar, 2000, 21) eli tapa luoda rituaalisia ystävyysuhteita

esimerkiksi kastirajojen yli on osoituksena nepalilaisesta tavasta luoda selviytymisverkostoja: *miteri*-suhteen tavoitteena on kiintymyssuhteen lisäksi molemminpuolinen, muun muassa materiaallinen apu.

Pakotuksen väheneminen

Riippuvuuden sijasta maaorjuussuhteessa tuntuikin olevan merkittävässä roolissa pakotus. Suurin osa haastatelluista mainitsee pakotuksen loppumisen maolaisten väliintulon seurauksena. Enemmistö muutoksista tarkoittaa vapautusta pakkotyöstä, mutta myös ajankäyttöä, sairastamista, liikkumista ja valinnanvapautta oli rajoitettu merkittävästi haliya-aikana:

Now we are free, we can do anything, we can go anywhere, anytime, sort of like, we are free now and, before we have to, we were in suppression, pressio--, like force, we always have to do the work they want us to do, they always call us do this work, do that work but now it has been good, we can do anything, now we have our own choice. (H 8, N 26 v)

Vastauksesta huokuu valinnanvapauden riemu. Tämä tukee Senin käsitystä, jonka mukaan keinot ovat tärkeitä: vaikka ihmisellä olisi yhtä hyvät materiaaliset oltavat demokratiassa ja diktatuurissa, hän mieluummin valitsee demokratian.

Pakotuksen läsnäolo ja toisaalta riippuvuuden heikko esiintyminen viittaisivat siihen, että haliya-työ ei ollut scottilainen, puhtaasti klientelistinen järjestelmä, vaan siinä oli merkkejä orjuutuksesta. Toisaalta haliyat saattoivat vapaasti vaihtaa vuokraisäntäänsä niin halutessaan, mikä puolestaan ei sovi yleisesti orjuuden määritelmiin.

Koulutus

Koulutus mainittiin useasti haliya-työn päättymisen yhteydessä. Kolme haastateltavaa mainitsi koulutuksen, kun keskustelimme haliya-työn päättymisen seurauksista:

... they come here and even government has done good job now, doing good job now and even children can go to school and they can get allowances as a Dalit student. Now

it's been good for us. The Maoist party's called Prachanda²², his name, after the Prachanda, now we get the allowances, so it has been good for us. (H 13, N 40 v)

Vastauksesta voi havaita, että haliya-työn päättymisen on ollut monella tapaa merkityksellinen tapahtuma tutkimuskylässä. Seurauksena ei ollut vain maaorjuustyön päättymisen, vaan samalla kastisyrjintä ja entisten haliyoiden alisteinen asema lieventyi merkittävästi, mistä ovat todisteena muun muassa dalitien kouluttautuminen. Maolaisten väliintulo ja sen myötä koulutusmahdollisuudet ja tietoisuuden kasvu on tuonut tullessaan toivoa, mutta myös jonkin verran ahdistusta:

I'm happier than before. Now I think that if I have been going to school and learned sth about and like I would have been educated, like such kind of feelings always come in my mind. (H13, N 40 v)

Yllä olevaa kommenttia voisi tulkita Paulo Freiren sorrettujen pedagogiikan kautta, jossa sorrosta vapautumisen väylänä on tiedostaminen: tiedostamisen avulla ihminen tulee tietoiseksi häntä ympäröivästä todellisuudesta ja kyvystään vaikuttaa siihen (Hannula, 2000, 2).

Kastisyrjintä

Niin kuin yllä esitin, kasti on kenties merkittävin määräävä tekijä entisten haliyoiden sosiaalisessa todellisuudessa. Nepalin kastijärjestelmä pohjautuu Intian kastijärjestelmään, joka jaetaan perinteisesti neljään pääluokkaan, *brahmineihin* (papisto), *chettreihin* (mm. sotilaat), *vaishiyoihin* (mm. kauppiat) sekä *sudriin* (mm. maanviljelijät). Dalitit kuuluvat viimeiseen kategoriaan. Vaikka kastijärjestelmä on virallisesti lakkautettu, se on kuitenkin edelleen hyvin tärkeässä roolissa yhteiskunnan rakenteessa.

Merkittävin kastijako tutkimuskylässäni kulkee dalitien ja ei-dalitien välillä: noin puolet on daliteja ja toinen puolikas brahmineja ja chettrejä – kolmatta kastia, vaishiyaita, ei

²² Pushpa Kamal Dahal, maolaispuolueen johtaja, joka johti maolaissotaa ja toimi myöhemmin Nepalin pääministerinä 2008–2009.

alueella asunut lainkaan. Lähes kaikki haliyat Nepalissa ja kaikki haastattelemani haliyat olivat daliteja. Haliyat eivät myöskään sattumalta ole daliteja: haliya-työhön kuuluva pellon kyntäminen koetaan nepalilaisessa kulttuurissa perinteisesti saastaiseksi työksi, jota yläkastilaiset eivät voi suorittaa. Sen sijaan daliteja pidetään sopivina tällaisiin töihin.

Maolaisten väliintulo vaikutti merkittävästi kokemuksiin kastisyrjinnästä. Kuusi haastateltavaa mainitsi kastisyrjinnän vähentyneen maolaisten tulon jälkeen:

Talking about caste discriminations, like yeah, we are not allowed to go to house, enter the upper caste people's house, like... even we are not allowed to go even near the, near the house, like there is ground, even there, but after sankatka²³, and, (.) there was, (.) it's okay now, it has diminished. Before even to buy something, before go to shop we have to stay outside and they give and we take that and come back. But now it's okay. (H5, M 39 v)

Vastauksesta huomaa, että vaikka kastisyrjintä kylässä on vähentynyt, se ei suinkaan ole kokonaan poistunut. Myös omat havaintoni kylästä vahvistavat asian: kastijaottelu on käsin kosketeltavaa esimerkiksi ylä- ja alakastilaisten erillisissä kaivoissa ja temppeleissä sekä kylän maantieteellisessä kahtiajaossa, jossa ylä- ja alakastilaiset asuvat erikseen. Myös kyläläisten puheessa kasti on jatkuvasti läsnä:

CL: *If there is food problem in the house or money problem, who do you borrow from?*

H: *As possible as we try to manage within our own community, but if there is like, there is no, then it is problem, then we also take loan from brahmin.*

CL: *You mentioned you manage within your own community, you mean this tol's²⁴ people, they borrow money to each other?*

H: *Yeah, we take one from each other, if I have money, I give to Bishnu, if Bishnu has he gives me, and there down, Prakash²⁵, like and if he has, he will give me, then if we don't have any money here, then we take from Brahmin people, and just do the work and later on we just pay back the money. (H5, M 39 v)*

²³ Maolaisliike

²⁴ Kyläalue. Tässä sillä tarkoitetaan kylän kahdesta kyläalueesta dalitien asuttamaa puolta.

²⁵ Nimi muutettu

Puheenvuorosta havaitsee, kuinka dalitit kokevat olevansa erillinen yhteisö korkeakastisista: Dalitit antavat toisilleen rahaa lainaksi ilman korkoa, kun taas yläkastisilta he ottavat lainan, jolloin kerääntyy korkoa. Tämä tekee avunannosta varsin erilaista eri yhteisöjen välillä.

Tulkitsen kastijärjestelmän vaikuttaneen myös suhtautumisessa minuun ja avustajaani: kenttäjaksomme aikana vietimme paljon aikaa ja myös yövyimme dalitien asuinalueella. Huomasin jakson päätteeksi, että tunsin kylän lähes jokaisen dalitin vähintään kasvoista, mutta monen yläkastisen kanssa en koskaan rupatellut. Kun kaikki dalitit tervehtivät minua lämpimästi, osa yläkastisista ei tervehtinyt lainkaan. Kaikki olivat kovin kiinnostuneita tietämään, missä talossa yövyimme. Kun kerroimme yöpyvämmme usein dalit-talossa, vastaanotto yläkastilaisten keskuudessa oli vaisu. Eräs yläkastinen nainen, jonka kanssa ystäväystyin, sanoi suoraan, ettei pidä siitä, että yövyimme dalitien kanssa.

Vastustus

Kahdeksan haastatellun vastauksesta voi havaita vastustusta entisiä vuokraisäntiä kohtaan. Vastustus vaikuttaa kuitenkin osittain ulkokohtaiselta, ei niinkään henkilökohtaiselta päätökseltä:

My own thinking is that haliya system is stopped and we don't have to pay, but I have to go according to the system what people do. If some, if people say that you have to pay back the loan then I would also pay back. (H8, N 26 v)

Vastauksesta ilmenee, että oman ryhmän mielipide vaikuttaa vahvasti, miten yksittäiset kyläläiset suhtautuvat esimerkiksi velan maksuun. On mahdollista, että maolaisideologialla on ollut suuri merkitys haliyoiden vastustuksen syntymisessä (ks. myös luku 6.5).

5.2.2 Konflikti entisen vuokraisännän kanssa

Alistussuhteiden muutoksen lisäksi aineistosta voi havaita selvästi, että haliya-työn päättymisen maolaisten väliintulon myötä on aiheuttanut runsaasti konflikteja entisten vuokraisäntien kanssa. Yhdeksän haastateltavaa mainitsee, että haliya-työn päättymisen jälkeen entinen vuokraisäntä on joko vihainen tai vähintään pyytää lainaamiaan rahoja takaisin. Seitsemän vastaajan mukaan entisen vuokraisännän kanssa ei ole konfliktia.

Osa vastauksista ei selkeästi ilmaise konfliktin läsnäoloa tai sen puutetta:

H: There is no such tensions but they think that yeah you have to give money (nauraa), sometimes they ask for it but there is no such tensions. There is no tensions. They ask for it. (H7, N 26 v)

Vastauksen epämääräisyys, kuten myös konfliktin kieltävien vastausten runsaslukisuus voi osittain johtua nepalilaisesta kulttuurista, jossa omien kokemusteni mukaan pyritään välttämään suoria konflikteja. Varsinkin kun tutkimuskyläni on hyvin pieni ja kaikki ovat päivittäisessä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, avoin konflikti saattaisi vaikeuttaa huomattavasti arkista kanssakäyntiä.

Entisen haliyan ja vuokraisännän konfliktin yhteydessä mainitaan usein maolaiset:

H: Now even if we want to take any loan or something from another, we won't get.

CL: They don't give?

H: No.

CL: Why not?

H: they don't give because of angerness and jealousy nowadays, they tell that you people follow the things what maoist people asked you to do, even left to work in the field they don't give us loan and tell that your maoist people give you. (H6, M 70 v)

Tämän vastauksen mukaan entiset vuokraisännät ovat vihaisia entisille haliyoille maolaisajan johdosta. Vastauksesta kuvastuu ajatus, että maolaiset ikään kuin korvasivat vuokraisännät: nykyään haliyat tottelevat maolaisia, kun ennen he tottelivat vuokraisäntiään. Ajatus heijastelee klientelismien käsitettä: maolaisista tuli uusi isäntä,

jolloin vanhat vuokraisännät syrjäytettiin. Entiset isännät siis seuraavat edelleen klientelismien logiikkaa, alaiset eivät niinkään.

Edellä kuvatuista esimerkeistä voi päätellä, että muutokset entisten haliyoiden sosiaalisessa asemassa ovat erittäin merkittäviä ja vaikuttavat voimakkaasti entisten haliyoiden kokemuksiin haliya-työn päättymisen vaikutuksista. Kiinnostavaa on havaita, että kokemukset materiaalistien olojen muutoksista eivät ole yhtä selkeitä.

6 Tulkinnat

Edellisessä luvussa analysoin aineistoni tuloksia laadullisen sisällönanalyysin periaatteita noudattaen. Tässä luvussa käsittelen analyysini tuloksia ja vertaan niitä aiempaan tutkimuskirjallisuuteen.

Tutkimuskysymyksenä aineistolle oli, miten entiset haliyat kokevat heidän elämänsä muuttuneen haliya-työn loppumisen jälkeen. Alun perin olin kiinnostunut nimenomaan klientelististen suhteiden muutoksista. Aineistoni perusteella tutkimuskylässäni ei kuitenkaan ollut milloinkaan vallalla klassisia scottilaisia klientelistisiä suhteita; haliya-työssä oli toki hieman klientelistisiä piirteitä, mutta niissä oli kuitenkin myös merkittävä määrä pakotusta, jota voisi pitää pikemminkin orjuuden muotona. Niinpä tutkielmani kannalta onkin mielenkiintoisempaa tarkastella entisten haliyoiden kokemuksia elämäntilanteensa muutoksista laajemmin. Velkaorjuudesta vapautumista käsittelevässä kirjallisuudessa keskitytään usein väittelemään, ovatko vapauttamisen vaikutukset olleet myönteisiä vai kielteisiä, ja niinpä selvitän, miten oma aineistoni ottaa kantaa kyseiseen keskusteluun. Lisäksi pohdin haliya-työn päättymiselle keskeisiä käsitteitä, vapautta, klientelismia ja alistusta, ja pohdin, kuinka aineistoni keskustelee tutkimuskirjallisuuden kanssa.

6.1 Huonompaan vai parempaan?

Kuten teoriaosuudessa esittelin (ks. luku 3.2), keskeinen kysymys velkaorjuutta käsittelevässä kirjallisuudessa on, ovatko orjuuden päättymisen seuraukset myönteisiä vai haitallisia. Koska tutkielmani metodologinen lähestymistapa on konstruktivistinen, keskityn tässä esittelemään entisten haliyoiden omia kokemuksia muutoksen suunnasta, mutta pohdin myös, mistä heidän näkemyksensä saattavat kummuta.

Analyysini mukaan entisten haliyoiden tilanne on yleisesti ottaen parantunut haliya-työn päättymisen jälkeen. Erityisesti parannukset sosiaalisessa asemassa ovat keskeisiä kokemuksia entisten haliyoiden puheenvuoroissa. Alistuksen eri muodot kuten riippuvuus, pakotus ja kastisyrjintä ovat haastateltavien näkemysten mukaan

lieventyneet haliya-työn päättymisen myötä. Niiden lisäksi myös materiaaliset olosuhteet ovat osittain parantuneet, vaikka tulojen kasvua onkin vaikea havaita. Darun ym. (mt., 132–143) varoitukset vapauttamisen haitallisista seurauksista eivät saa tukea aineistostani. Vaikka monet entiset haliyat raportoivat huonontuneista suhteista entisiin vuokraisäntiin, heidän kokema syrjintä ei kokonaisuudessaan suinkaan ole kasvanut, päinvastoin. Kun ennen haliyoita saatettiin pilkata ja väheksyä, nykyään sellaista ei heidän kokemustensa mukaan enää tapahdu.

Tulokseni ovat siis osittaisessa ristiriidassa velkaorjuuskirjallisuuden enemmistön kanssa. Suurin osa tutkijoista esittää, että velkaorjien vapauttaminen on johtanut entisten velkaorjien kurjistuneisiin elinoloihin. Ero aineistoni ja kirjallisuuden välillä voi osaksi selittyä velkaorjuustyyppien eroilla. Suurin osa Nepalin velkaorjuuskirjallisuutta käsittelee toista velkaorjaryhmää, kamaiyoita, joiden tilanne on paikoitellen erilainen kuin haliyoiden: kun useimmilla haastattelemillani haliyoilla on ollut oma talo ja kenties hieman maatakin, suurin osa kamaiyoista eli vuokraisäntänsä mailla. Kamaiya-järjestelmän lakattua entiset vuokraisännät ajoivat kamaiyat mailtaan pois, jolloin monet heistä päätyivät kodittomiksi vailla minkäänlaista toimeentuloa. Lisäksi Sambalpurin kyläläisten on rajan läheisyyden vuoksi ollut suhteellisen helppo saada haliya-työn korvaavia toimeentulomahdollisuuksia Intiasta.

Keskustelussa velkaorjuuden vapaaehtoisuudesta (ks. luku 3.2) aineistoni perusteella Sambalpurissa esiintynyttä haliya-maaorjuutta ei ole helppo luokitella joko vapaaehtoisuuteen tai pakotukseen perustuvaksi. Vaikka jokainen haastateltu tai hänen vanhempansa tai isovanhempansa oli hakeutunut haliyaksi, syynä on ollut vaihtoehtoisten toimeentulomahdollisuuksien puute pikemmin kuin houkutteleva elanto. Niinpä aineistoni tukeekin Kvalbeinin (mt., iv), Genicotin (mt., 101) ja Hatlebakkin (mt., 20–26) argumentteja, joiden mukaan järjestelmän virallinen lakkautus parantaa velkaorjien asemaa. Vaikka haastattelemani entiset haliyat olivat ryhtyneet velkaorjiksi vapaaehtoisesti, maolaisten väliintulo mahdollisti uudenlaiset työmuodot, kuten pitkäaikaisen työskentelyn Intiassa, oman maan viljelyn sekä *adhiya*-vuokraviljelyn.

Maolaisten väliintuloa ei toki voi kutsua orjuuden viralliseksi lakkauttamiseksi, niin kuin Genicot (mt., 101) sen määrittää: joidenkin tulkintojen mukaan haliya-järjestelmää ei ole edelleenkään virallisesti lakkautettu, sillä vuoden 2002 laki kattaa vain kamaiya-järjestelmän, ja vuoden 2008 julistus on nimensä mukaisesti pelkkä julistus, ei laki. Maolaisilla oli kuitenkin niin merkittävä vaikutus Sambalpurin kylään, että väliintulon voisi rinnastaa viralliseen lakkautukseen.

Aineistoni tukee myös Conningin ja Kevanen (mt., 112 – 113) näkemystä, joka kritisoi liiallista yksilön valintojen kunnioittamista: on harhaanjohtavaa ajatella, että ihmiset tekisivät itsensä kannalta aina järkeviä valintoja. Haliyoiden tapauksessa kaikki olivat ryhtyneet haliyoiksi vapaasta tahdostaan, mutta nyt keskusteltaessa kukaan ei olisi halunnut jatkaa haliyana oloa sen päättymisen jälkeen. Haliya-työn olosuhteet olivat siis joko muuttuneet ajan saatossa tai sitten haliyaksi ryhdyttiin ilman, että ymmärrettiin täysin sen seurauksia. Tärkeää on myös yhteinen mielipide, niin kuin haastattelussa nro 8 käy ilmi (ks. luku 5.2)

Lausahduksesta voi havaita, että päätös ryhtyä haliyaksi tai haliya-työn lopettaminen ei ole yksilön oma päätös; oman ryhmän, tässä tapauksessa kylän dalitien, mielipide on ratkaiseva.

On myös tärkeää pohtia, pätevätkö Girin (mt., 519–45) ja Upadhyayan (2004) argumentit siitä, että velkaorjuuden lakkauttaminen saattaa johtaa sen uudelleenmuotoutumiseen ilman, että järjestelmä itsessään katoaa. Tutkielmani laajuus ei riitä vastaamaan tähän kysymykseen, mutta on mahdollista, että entisten haliyoiden Intiassa tekemä työ onkin uusi velkaorjuuden muoto. Aineistoni ei kuitenkaan millään muotoa viittaa tällaiseen järjestelyyn. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että Intiassa tehdyn työn avulla monet dalit-perheet onnistuvat keräämään rahaa muun muassa lastensa koulutuksiin, talonrakennukseen ja velkojen maksuun.

Jotkut analyysini tuloksista heijastelevat kuitenkin myös niitä näkemyksiä, joiden mukaan velkaorjuuden lakkautuksen vaikutukset eivät ole puhtaasti myönteisiä tai kielteisiä. Vaikka työmahdollisuudet ja ravinto tuntuvat entisten haliyoiden

puheenvuoroissa parantuneen, tulot eivät silti heidän mukaansa ole juurikaan lisääntyneet. Huomio tukeekin Engermanin (mt., 186–195), Ramtelin (mt., xii) ja Conning ja Kevanen (mt., 111) argumentteja, jonka mukaan vapautus ei välttämättä tarkoita muutosta materiaalisessa hyvinvoinnissa.

Keskeistä analyysissä on materiaalisten olojen ja sosiaalisen aseman muutoksen osittainen ristiriitaisuus. Jopa sama haastateltava esittää omien olosuhteidensa huomattavasti paremmaksi ja samaan aikaan kertoo, että materiaaliset olosuhteet eivät ole muuttuneet. Tämä on tärkeä havainto ja kuuluttaa samalla laajemman velkaorjuustutkimuksen perään. Kun nyt suurin osa velkaorjuuden päättymistä koskeva tutkimus keskittyy entisten velkaorjien materiaalisten olosuhteiden muutokseen, entiset velkaorjat itse antavat niille huomattavasti vähemmän painoarvoa kuin sosiaalisen aseman muutokselle. Jatkossa onkin tärkeää kiinnittää suurempaa huomiota entisten velkaorjien omiin kokemuksiin, jos ollaan kiinnostuneita heidän olosuhteidensa parantamisesta.

6.2 Muutokset vapaudessa

Velkaorjuuden päättymisestä keskusteltaessa keskeistä on vapauden käsite. Orjuus nähdään liberalistisessa ajattelussa vapauden vastakohtana, jolloin orjuuden päättymistä voidaan pitää vapauden lisääntymisenä.

Aineistoni ottaa kantaa Amartya Senin yhteensä viidestä vapausulottuvuudesta taloudellisiin vapauksiin ja sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Senin mukaan taloudelliseen vuorovaikutukseen kuten työmarkkinoihin osallistuminen on tärkeä osa yksilön vapautta. Haliya-työn päättymisen on siis Senin ajatusta mukaillen jo itsessään johtanut kehitykseen, sillä useat entiset haliyat ovat siirtyneet vapaille työmarkkinoille. Työmarkkinoiden vapaus on Sambalpurin asukkaille kuitenkin rajallista. Suurin rajoittava tekijä on työmahdollisuuksien puute: palkkatöitä ei ole tarjolla lähiseudulla ympärivuotisesti. Monet entiset haliyat ovatkin hakeutuneet muualle töihin, useimmiten Intiaan. Kun yksilöstä tulee vapaa liikkumaan esimerkiksi työn perässä, voisi tämän ilman muuta ajatella lisäävän vapautta ylipäättänsä. Dalitien tapauksessa on kuitenkin

mahdollista, että Intiassa tehty työ muodostuu uudelleenlaiseksi velkaorjuudeksi, kuten Carswell ym. (2013) esittää Intian tapauksessa (ks. myös luku 6.4).

Myös taloudellisiin vapauksiin kuuluvan ravinnon määrä ja laatu on parantunut vapautuksen jälkeen, vaikka tulot ovat edelleen vaatimattomat: joidenkin haastateltavien mukaan taloudellinen tilanne on hieman parempi kuin haliya-aikana, mutta toisten mielestä taloudellinen tilanne ei ole juurikaan muuttunut. Merkille pantavaa kuitenkin on, että juuri kenenkään vastaajan mielestä taloudellinen tilanne ei ole huonontunut haliya-työn päättymisen jälkeen. Sosiaaliset mahdollisuudet ovat kasvaneet runsaasti, kuten mahdollisuus kouluttautua ja mahdollisuus osallistua yhteisön sosiaaliseen elämään.

Yleisemmin Senin teoriassa puhutaan paljon valinnanvapaudesta ja mahdollisuuksista: vapautena pidetään mahdollisuutta valita eri vaihtoehtojen välillä. Esimerkkejä tällaisesta vapaudesta on mahdollisuus enempään vapaa-aikaan, alhaisempaan kuormittavuuteen tai työpaikan parempaan sijaintiin alhaisempien ansioiden kustannuksella. Aineistoni perusteella tällainen vapaus on kasvanut jonkin verran haliya-työn päättymisen jälkeen, mutta ei merkittävästi: Tutkimuskyläni haastateltavat kertoivat, kuinka työ oli ennen rankkaa ja kuinka heillä on nykyään haliya-työn päätyttyä aikaa hoitaa lapsia. Haastateltavien vastauksissa edelleen paistaa jokapäiväinen huoli töiden riittävydestä ja toimeentulosta.

Aineistoni tukee myös Senin kriitikko Engermanin (2003, 189) argumenttia. Kun Senin ja erityisesti hänen kollegansa Martha Nussbaumin mukaan ”kaikki hyvä tulee yhdessä”, eli kaikki vapauden osa-alueet ovat keskeisiä, eikä yhtä osa-aluetta voi kompensoida lisäämällä toista enemmän, Sambalpurin olosuhteissa voi havaita, että Senin kategorian mukaan sosiaaliset mahdollisuudet ovat kasvaneet taloudellista vapautta enemmän. Tätä voi tietysti myös pitää merkinä siitä, että vapautus on ollut vain osittaista.

Marxilaisittain voi kuitenkin ajatella, että vaikka entiset haliyat ovat vapaita vanhoista velvollisuuksista isännälleen, käytännön tarpeet sanelevat tietynlaisia pakkoja. Vaikka

he periaatteessa ovat vapaita olemaan tekemättä töitä, tämä ei käytännössä kuitenkaan ole mahdollista, jos he mielivät elättää itsensä ja perheensä. On myös otettava huomioon kritiikki, jossa vapauden käsite nähdään hyvin länsimaisena. Se ei ole ollut perinteisesti itseisarvo Nepalissa, jossa on käsitykseni mukaan arvostettu pikemminkin vakautta kuin vapautta. Kuitenkin entisten haliyoiden kuvausten perusteella Senin tapa ymmärtää vapautta on mahdollinen myös eteläaasialaisessa kontekstissa. Toisaalta Derksin (mt., 842) sanoin olotila ilman siteitä ja velvollisuuksia on toisissa olosuhteissa ymmärretty orjuuden piirteenä. Tästä katsantokannasta mahdollisten isäntä–alais-suhteiden päättyminen Sambalpurissa voitaisiinkin ymmärtää eräänlaisen orjuuden syntymiseksi. Tämä näkemys ei kuitenkaan saa tukea entisten haliyoiden omista puheenvuoroista, jotka painottavat haliya-työn päättymisen johtaneen suurempaan vapauteen.

6.3 Muutokset alistuksessa

Käsittelin analyysissäni entisten haliyoiden kokemuksia alistussuhteiden muutoksista. Erottelin alistuskokemuksen muutoksiksi velan, riippuvuuden, pakotuksen, koulutuksen, kastisyrjinnän sekä vastustuksen ja osoitin, että useassa kategoriassa alistuskokemus on merkittävästi vähentynyt. Mendelsohn ja Vicziany (mt., 37, 147) puolestaan laskevat alistukseksi myös taloudelliset ulottuvuudet, jotka aineistossani on jaoteltu materiaalisiin oloihin. Mendelsohnin ja Viczianyn jaottelu rituaaliseen ja taloudelliseen alistukseen tuntuu kuitenkin osuvalta myös oman aineistoni kannalta. Aivan kuten Mendelsohn ja Viczianykin esittää, rituaalinen alistus eli kastisyrjintä tuntuu vähentyneen, kun taas taloudellinen alistus eli köyhyys ei ole hellittänyt samassa mittakaavassa. Mielenkiintoinen kysymys on, miksi rituaalinen alistus on vähentynyt enemmän kuin taloudellinen. Ehkä voidaan olettaa, että taloudellinen alistus on hankalampi muutettava – ensin tarvitaan muutos kulttuurissa. Toisaalta entisten haliyoiden kokemuksissa se, ettei tarvitse tehdä töitä muille, vaan voi tehdä ”omaa työtä”, nähdään tärkeänä parannuksena. Tämän voisi tulkita myös taloudellisen alistuksen vähenemisenä.

Alistuksen käsite liittyy myös orjuuden määritelmään, jossa keskeistä on ulkopuolisuus, kuten luvussa 3.1 esitän. Haliya-työ oli haastateltavien mukaan marginalisoivaa. Sen

päättymisen jälkeen dalitien syrjintä on kylässä lieventynyt. Niinpä voisi ajatella, että Engermanin (mt. 187,191) määritelmää ja ajatusta orjuusjatkumosta (Miers, 2000, 715; Toledano ym. 1993, 37–8) noudattaen orjuus itsessään on lieventynyt tutkimuskohteessani.

Anthiasin (mt., 835) ulottuvuuksia tarkastellessa voi todeta, että jos jätetään institutionaaliset prosessit tarkastelun ulkopuolelle, talouden syrjintä on jossain määrin hellittänyt, vaikka dalitit eivät edelleenkään saa muita kuin suorittavia töitä. Rasismi on jonkin verran lievennyt, nimenomaan niin kutsuttu rituaalinen rasismi. Anthiasin käyttämä tilan syrjintä oli hieman muuttunut. Kun ennen dalitit eivät saaneet tulla edes korkeakastisten pihalle, nykyään he saavat olla pihalla, mutta he eivät saa mennä sisälle taloon.

Kiinnostava kastirajat ylittävä ilmiö oli naisten kokoukset, joita pidettiin kerran viikossa vielä kenttämatkani aikana. Kokoukset olivat kansalaisjärjestön organisoimia niin, että järjestö maksoi yhdelle kylän naisista palkkion kokousten pitämisestä. Kokouksissa keskusteltiin joskus naisia vaivaavista asioista kuten kohdun laskeumasta, rintatulehduksista, *chaupadi*-järjestelmästä²⁶ ja hiv/aidsista. Kerran kuussa kerättiin myös jokaiselta osallistujalta rahaa, ja yksi naisista sai aina rahat lainaksi, jotka hän maksoi korkoineen takaisin myöhemmin. Näissä kokouksissa ylä- ja alakastiset olivat yhdessä. Kansalaisjärjestön rahoituksen päättyessä kokouksien pitäminen kuitenkin lakkasi.

Pandey kollegoineen (mt., 18-29) erittelee Nepalín kastisyrjinnän eri muodoiksi koskemattomuuden, maanomistuksen, koulutuksen, työllisyyden sekä päätöksentekoprosessit. Tätä jakoa mukaillen Sambalpurin entisten haliyoiden kokemusten mukaan koskemattomuus on vähentynyt, samoin kuin syrjintä koulutuksessa. Maanomistustilanne ei aineistoni mukaan sen sijaan ole muuttunut: monilla haliyoilla oli omaa tai vuokramaata myös vuokraisännälle työskennellessä.

²⁶ Erityisesti kaukolännessä edelleen vallalla oleva perinne, jonka mukaan naisen kuuluu kuukautistensa aikaan muun muassa yöpyä eläinsuojassa.

Syrjintä työllisyydessä ja pääteksentekoprosesseissa eivät myöskään ole muuttuneet: dalitien on edelleen huomattavan vaikea päästä virkoihin, kuten opettajaksi. Virat ovat usein lähes ainoita työmahdollisuuksia alueella, jossa ei juurikaan toimi yrityksiä; vain erilaiset järjestöt työllistävät jonkin verran.

6.4 Muutokset klientelismissä

Kun alun perin lähestyin kysymystä entisten haliyoiden kokemista muutoksista haliya-työn päättymisen myötä, kiinnostukseni oli suuntautunut klientelistisiin suhteisiin. Kansalaisjärjestöjen kuvausten ja osittain myös tutkimuskirjallisuuden perusteella olin saanut mielikuvan, että haliya-järjestelmä perustui vahvoihin isäntä–alaisyhteisiin, jossa ”alaiset” ovat henkisesti vuokraisäntiensä vallassa, kuin lapset vanhempiensa vallassa.

Ensimmäisten haastattelujen jälkeen mielikuvani kuitenkin alkoi hiljalleen muuttua. Haastateltavien puheissa oli vain heikkoja viittauksia edellä kuvaamaani klientelismiin. Haliyoiden ja heidän isäntiensä välistä suhdetta tuntui kuvaavan pikemminkin tavallinen työnantaja–työntekijä-suhde. He saattoivat vaihtaa vuokraisäntäänsä silloin, kun halusivat. Maolaisten lakkautettua haliya-järjestelmän vapautetut haliyat olivat tyytyväisiä. Nykyään monet entiset haliyat eivät ole edes puheväleissä entisten isäntiensä kanssa: isännät ovat vihaisia entisille haliyoillensa, sillä he eivät ole maksaneet lainaamaansa velkaa takaisin. Haastateltavani eivät pidä klientelistisiä suhteita kovinkaan merkityksellisinä. Vain hyvin harvat haastateltavat suhtautuvat entisiin vuokraisäntiin ”alaisen” silmin. Haliyoiden oma kokemus ei siis ole ollut kovin klientelistinen, eivätkä he koe olleensa vuokraisäntien alaisia, vaikka kokivatkin itsensä riippuvaiseksi. Toisaalta haastattelujen edetessä paljastui myös lukuisia esimerkkejä haliyoiden kokemasta pakotuksesta, joka pikemminkin viittasi klassiseen orjuuteen kuin scottilaiseen isäntä–alaisyhteeseen.

Isännän ja haliyan suhde on ollut kuitenkin selvästi epätasa-arvoinen suhde, jossa isännällä on enemmän valtaa ja korkeampi asema. Tietynlaista vastavuoroisuutta on myös havaittavissa: useat vastaajista kertovat, että he saattoivat pyytää

vuokraisännältään rahaa esimerkiksi sairaalakäyntiä varten. Tämä raha lisättiin kuitenkin aina velkaan, eli se sitoi työntekijät vuokraisäntiin entistä paremmin. Vain harvat pitivät suhdetta minään muuna kuin tavallisena työsuhteena. Jos klientelismi oli vallalla haliya-orjuuden aikana, silloin haliya-työn loppumisen jälkeen se on ehdottomasti vähentynyt. Haastattelujen pohjalta voisin kuvitella, että entisten isäntien ajattelu saattaa vastata hyvinkin klientelististä asennetta haliyoihin, mikä on varsin mielenkiintoinen havainto yksipuolisuudessaan. Tämä voi olla myös kysymys muille tutkijoille, sillä klientelismi-tulkintoihin näyttää vaikuttavan keitä on haastateltu. Koska en kerännyt aineistoa isäntien joukossa, en voi tämän tutkimuksen puitteissa asiaan syvällisemmin apneutua.

Kiinnostava kysymys on, mihin Sambalpur sijoittuu velkaorjuuden jatkumoilla, jollaisia Daru ym. (2005, 37) ja Breman (1974, 69–81) kuvailevat. Kun Darun ääripäät ovat klientelismi ja väkivalta, Bremanille ne ovat klientelismi ja kapitalismi. Aineistoni valossa Sambalpurin haliyoiden tilanne sijoittunee Darun ja Bremanin asteikoilla keskivaiheille. Haliya-järjestelmä siellä on perustunut paljolti tapakulttuuriin ja se on sisältänyt klientelistisiä piirteitä. Velka on kuitenkin ollut keskeinen järjestelmää ylläpitävä voima, ja on myös tapauksia, joissa työnantaja on käyttänyt väkivaltaa haliyaa kohtaan.

Bremanin mukaan (2010, 7–10) on tärkeää kysyä, onko perinteisen maaorjuuden poistuminen johtanut työväestön vapauteen valita, missä, milloin ja kenelle he työskentelevät, vai ovatko perinteiset, klientelistiset suhteet korvautuneetkin uusilla, kapitalistisilla velkaorjuusjärjestelyillä. Aineiston perusteella voidaan sanoa, että tutkimuskohteessani velkaorjuus on vähentynyt haastateltavien mukaan merkittävästi. Vaikka havaintojeni mukaan klientelismi ei ollut kovin vahvasti läsnä kylässä haliya-aikanakaan, ei perinteinen velkaorjuus ainakaan vielä ole vaihtunut kapitalistiseen velkaorjuuteen. Sambalpurin talous perustuu edelleen pitkälti omavaraisuuteen ja niin kutsuttuihin perinteisiin työmuotoihin, kuten *parmaan* ja *adhiyaan*. Monet entiset haliyat kuitenkin velkaantuvat koko ajan lisää ottamalla lainaa – useimmiten lähialueen yläkastisilta. On mahdollista, että velkakaton tullessa vastaan heillä ei ole muuta

mahdollisuutta kuin ryhtyä uudelleen työhön, joka järjestelyiltään ainakin muistuttaa haliya-järjestelmää. Jos maanomistajat tarvitsevat työvoimaa pelloillensa, maaorjuus saattaa alkaa uudelleen jossain muodossa. Nepalín verkkainen talouskehitys viittaisi, että maa tarvitsee vielä pitkään paljon työvoimaa maatalouteen. Ainakaan vielä ei Baitadin maaseudulla ole merkkejä maatalouden modernisaatiosta, jolloin traktorit ja puimurit korvaisivat härän ja maatyöläisen.

Toisaalta tutkielmani ei ulottunut käsittelemään syvällisesti Intiassa tapahtuvaa työtä. Kun siirtolaiset ovat usein helppoja ihmiskaupan ja velkaorjuuden uhreja, on mahdollista, että osa Intiassa tai muissa maissa tapahtuvasta työstä muistuttaa kapitalistista velkaorjuutta. Tämä olisikin kiinnostava jatkotutkimusaihe.

Scott (1972, 99–100) puolestaan kirjoittaa klientelistisestä jatkumosta, jonka toisessa ääripäässä alaisella ei ole käytännössä muita vaihtoehtoja kuin totella isäntäänsä, ja toisessa päässä isännät kilpailevat keskenään saadakseen mahdollisimman paljon alaisia. Scottin jatkumolla Sambalpurin klientelismi on ehdottomasti alkupäässä, eli vuokraisäntien ei ole tarvinnut kilpailla alaisista. Osasyyn tähän saattaa olla myös Nepalín vaikea poliittinen tilanne, jossa kansallisia vaaleja on järjestetty vain harvakseltaan eikä näin ollen tarvetta alaisten äänenkalastelulle ole juurikaan ollut. Myös Joshin ja Masonin (2011, 152–60) argumentti saattaa päteä: maolaissota on saattanut heikentää klientelistisiä suhteita alueella, jolla maolaisten vaikutus on ollut erityisen suuri.

Klientelistisessä puheessa on kuitenkin aste-eroja eri haastateltavien välillä. Ne, jotka edelleen ovat haliyoita, puhuvat klientelistisemmin kuin ne, jotka ovat lopettaneet haliya-työt. Jälkimmäiset eivät myöskään myöntäneet klientelistisen suhteen olemassaoloa haliya-aikana. Jotkut raportoivat vuokraisännän kaltoin kohteluista, kun joidenkin mukaan vuokraisäntä kohteli hyvin. Kokonaisvaltaisuuden määrä vaihteli. Joillain oli läheinen suhde, jotkin muistuttavat tavallista työsuhdetta. Kokonaisvaltaisuutta vastaan puhui myös se, että jotkut vaihtoivat vuokraisäntää. Kasvokkaisuuden ja henkilökohtaisuuden määrä vaihteli. Isännän ja alaisen välillä

tuntui vallitsevan jonkinlainen luottamus, mutta kiintymystä ei ollut havaittavissa kaikissa tapauksissa. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että kansalaisjärjestöjen ja osittain tutkimuskirjallisuudenkin käsitys isäntä–alaissuhteista Nepalin haliya-maaorjien keskuudessa ei päde ainakaan kaikkialla Nepalissa.

6.5 Maolaisten vaikutus

On tärkeää pohtia maolaisten vaikutusvaltaa tutkimuskohteessani ja sitä kautta myös aineistossani. Kuten mainitsin luvussa 2.3, 10 vuotta kestänyt maolaissota on vaikuttanut merkittävästi kaukoläntisen Nepalin kehitykseen. Sodasta koituneista vahingoista huolimatta maolaiset ovat saaneet laajan suosion Nepalin maaseudulla kaukoläntisen Nepalin mukaan lukien. Suosio on perustunut vasemmistolaiseen ideologiaan, joka on ajanut muun muassa köyhien, maattomien ja alakastisten asemaa. Maolaiset kampanjoivat ahkerasti Nepalin maaseudulla houkutellen ja osittain myös pakottaen riveihinsä kyläläisiä. Myös Sambalpurin asukkaita rekrytoitiin haastateltavien mukaan maolaisliikkeeseen. Niinpä on ymmärrettävää, että maolaiset ovat saavuttaneet vankan suosion myös tutkimuskohteessani. Havaintojeni mukaan maolaiset olivat ylivoimaisesti suosituin puolue erityisesti haastattelemini dalitien keskuudessa.

On siis selvää, että haastateltavien vastauksiin vaikuttaa voimakkaasti maolaisten suosio alueella. Juuri maolaiset ajoivat myös haliya-järjestelmän lakkautusta. On todennäköistä, että maolaisia kannattavat haastateltavat näkevät tilanteensa parantuneen oleellisesti osittain siksi, että mieltävät maolaiset parhaaksi puolueeksi.

Maolaisten suosioon on sekoittunut jonkin verran myös pelkoa, joka kuvastuu erään haastateltavan lausunnossa:

H: Yeah, Maoist people just forced us to not go the field of landlord, like don't go to plough the field of others, so, that's why we didn't go to work. Most of the people don't say this, because of... fear of things. -- Still I'm also afraid, we are afraid to work as a haliya because Bishnu is here, he might report... us and even still we are maoist people now, we can't also work for, as a haliya, -- (H 5, M 39 v)

Kommentista paistaa maolaisten vaikutusvalta kylässä – Bishnu, eräs kylän johtohahmoista, saattaisi raportoida maolaisille, jos joku työskentelisi siellä haliyana. Maolaisten pelko on siis merkittävä syy siihen, että haliya-työtä ei ole jatkettu kylässä. Toisaalta haastateltava laskee itsensä ja muut kylän dalitit maolaisiksi. Tästä voidaan päätellä, että maolaisilla on edelleen merkittävä kannatus tutkimuskylässä. Läheinen yhteistyöni Bishnun kanssa saattoi antaa muille kyläläisille myös kuvan, että minäkin olin maolainen. Se saattaisi vaikuttaa haastateltaviin niin, etteivät he uskaltaneet kertoa, jos työskentelivätkin edelleen haliyana. Toisaalta haastateltavien kuvaukset maolaisista eivät vaikuttaneet pelkästään mairittelevilta: he esimerkiksi kertoivat avoimesti maolaisten uhkailuista maolaisliikkeen aikana. Edelleen, muutama kyläläinen myönsi avoimesti työskentelevänsä haliyana. Mielestäni on epätodennäköistä, että nämä muutamat poikkeukset eivät pelkäisi maolaisia kaikkien muiden pelätessä. En siis usko, että suurin osa haastatelluista olisi salannut minulta esimerkiksi haliya-työn jatkumisen. Sen sijaan on todennäköistä, että maolaisten vaikutusvalta vaikutti heidän kokemuksiinsa niin, että he korostivat myönteisiä vaikutuksia ja antoivat pienemmän merkityksen kielteisille vaikutuksille. Tätä näkemystä tukee havainto, että viereisessä, vaikeapääsysisemmässä kylässä, jossa maolaisten vaikutus oli pienempi, haastateltavien kommentit maolaisista olivat kielteisempiä (ks. luku 5.1).

6.6 Yhteenveto

Aineistoni perusteella voidaan siis todeta, että Sambalpurissa maaorjuuden lakkauttamisen vaikutukset ovat olleet entisten haliyoiden ja heiden perheidensä näkökulmasta pääasiassa myönteisiä. Vaikka materiaalisissa oloissa ei ole syntynyt merkittäviä muutoksia, entisten maaorjien kokemukset alisteisen aseman lieventymisestä nousevat tärkeimmäksi kokemukseksi. Koulutusmahdollisuuksien lisääntyminen sekä riippuvuuden ja erilaisten pakotusmuotojen ja kastisyrjinnän vähentyminen ovat entisten haliyoiden tärkeimpiä kokemuksia maaorjuuden lakkautuksen vaikutuksista. Tästä voidaan päätellä, että materiaaliset olot eivät ole kaikki kaikessa, vaan Amartya Seniä mukaillen erilaiset mahdollisuudet ja vapauden kokemus on tärkeää pohdittaessa lakkautuksen vaikutuksia.

Maanomistus muokkaa kokemuksia haliya-työn päättymisestä merkittävästi. Ne, jotka omistavat maata tai joilla on sitä vuokrattuna *maat-* tai *adhiya-*järjestelmien alla kokevat hyvin myönteisenä, että saavat tehdä ”omaa työtä” eivätkä joudu työskentelemään muiden pelloilla. Niinpä maanomistus on keskeinen tekijä entisten haliyoiden kokemuksissa riippuvuudesta ja vapaudesta.

Vaikka joitain haliya-työn aikana vapautta rajoittavat elementtejä onkin jäljellä, paljon on myös poistunut näinkin lyhyessä ajassa. On totta, että köyhyys rajoittaa käytännössä elämän merkittävää muutosta: ei ole rahaa eikä keinoja käydä sukulaisvierailuilla ja töitä on tehtävä päivittäin pysyäkseen hengissä. Mutta kokemus vapaudesta, siitä, että voi mennä minne haluaa, syödä mitä haluaa ja tehdä töitä milloin haluaa, on suuri muutos entisille haliyoille. Freireläisittäin tätä voisi pitää valheellisena tiedostamisena (*false consciousness*, ks. esim. Freire, 1970, 471), jossa entiset maaorjat virheellisesti uskoisivat asemansa parantuneen vapautuksen myötä. Konstruktivistisen tietoteorian vastaista olisi kuitenkin ajatella, että entiset maaorjat ajattelisivat ”väärin”. Niinpä pidän haliyoiden omaa kokemusta merkityksellisenä tulkinnassa.

Aineistosta voi havaita erottelun materiaalistien olosuhteiden muuttumattomuudessa ja sosiaalisten suhteiden muutoksessa. Tästä voidaan päätellä, että tutkimukset, jotka keskittyvät vain materiaaliin muutoksiin entisten velkaorjien elämässä, eivät tavoita heidän kokemuksensa luonnetta kokonaisvaltaisesti. Onkin tärkeää pohtia, mistä tämä ristiriita oman aineistoni ja muun tutkimuskirjallisuuden välillä johtuu. Mahdollisia selityksiä on muun muassa tutkimuskohteiden erot. Haliya-maaorjista ei juurikaan ole ehditty vielä tekemään tutkimusta vapautuksen seurauksista, kun taas aiemmin vapautettuja kamaiyoita on ehditty tutkimaan enemmän. Näiden kahden ryhmän erot saattavat olla merkittävät. Eräänä erona kahden ryhmän välillä saattaisi olla maantieteellinen sijainti: kamaiyoja on enemmän alavalla Terain alueella, jossa liikkuminen paikasta toiseen on suurempaa ja tällöin kyläyhteisöt eivät ole niin tiiviitä kuin vaikeakulkuisella kukkula-alueella, jossa olosuhteiden pakosta suurin osa ihmisistä elää koko elämänsä synnyinsijoillaan ja jolloin yhteisöllisyys on merkittävämmässä asemassa.

On myös todennäköistä, että tutkimuskohteekseni valikoitunut kylä on erikoistapaus haliya-alueiden joukossa. Kylä oli seudun alueista helpoiten saavutettavissa, ja se oli alueen hallinnollinen keskus. Haastatellessani viereisen kylän asukkaita havaitsin myös merkittäviä eroja kahden kylän välillä. Kun varsinaisessa tutkimuskylässäni lähes poikkeuksetta jokainen asukas kertoi vuolaasti maolaisajoista, viereisessä kylässä vastaukset olivat erilaisia. Sielläkin mainittiin maolaiset, mutta vasta kun erikseen niistä kysyin. Maolaiset eivät vastausten perusteella myöskään lakkauttaneet haliya-järjestelmää viereisessä kylässä, toisin kuin tutkimuskylässäni. Onkin todennäköistä, että maolaiset viettivät enemmän aikaa helppokulkuisemmilla alueilla kuin maanvyörymäalttiilla alueilla, joten maolaisten vaikutuksetkin olivat pienempiä.

Tutkimukseni ottaa kantaa velkaorjuuskäytäntöjen lakkautusprosesseihin. Esitän, että orjuuden lakkauttaminen edistää vapautettujen asemaa huolimatta siitä, että he aikoinaan ovat ryhtyneet orjuuteen vapaaehtoisesti. Edelleen, vaikka kunnollista kuntoutussuunnitelmaa ei olisikaan valmiina ja varat puuttuisivat sen toteuttamiseen, lakkautus saattaa joissain olosuhteissa silti parantaa vapautettujen asemaa.

Nepalin tapauksessa tulisi kiinnittää huomiota tiedon kulkuun. Kun kansalaisjärjestöt nyt työskentelevät vain seuduilla, jotka ovat helposti tavoitettavissa, pitäisi varmistaa, että tieto haliya-velkojen lakkautuksesta leviää myös syrjäseuduille. Käytännössä tämä ei edes vaadi suuria resursseja – vain pari ihmistä joka lääniin kertomaan hallituksen vuonna 2008 laatimasta haliyoiden vapausjulistuksesta. Tutkielmani perusteella esitän, että jo pelkkä tiedon leviäminen haliya-velkojen virallisesta lakkautuksesta edistäisi monen haliyan asemaa.

Kiinnostava kysymys on, saavutinko ”oikeat haliyat”, joita niin kovasti olin tavoitellut hakeutuessani hieman syrjäisemmälle seudulle keräämään aineistoni. Vaikutti siltä, että kylässä, jossa haastatteluni pääasiassa tein, oltiin keskimäärin valveutuneempia haliya-kysymyksissä kuin ympäröivissä kylissä: kylässä useimmat olivat lakanneet haliya-työn tekemisen. Lisäksi kyseisessä kylässä kansalaisjärjestöjen, mutta myös maolaisten vaikutus on ollut suurempi kuin esimerkiksi viereisessä, vaikeapääsyisemmässä kylässä.

Kumpikaan kylä ei kuitenkaan ollut hyötynyt vapautuksesta aineellisesti niin, että olisivat saaneet maan hallitukselta tai järjestöiltä esimerkiksi rahakorvausta, koulutusta saatikka maata. Haastattelemanani henkilöt eivät välttämättä olleet tyypillisimpiä entisiä haliyöitä, mutta he toimivat kuitenkin kiinnostavana tapaustutkimuksena maaorjuuden lakkauttamisen vaikutuksista.

7 Johtopäätökset

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee Baitadin entisten haliyoiden käsityksiä heidän muuttuneesta elämäntilanteestaan haliya-työn päättymisen jälkeen. Teoreettinen viitekehys ammentaa Amartya Senin vapauskäsitteestä sekä alistuksen ja klientelisin käsitteistä. Etnografisen aineistonkeruun ja laadullisen sisällönanalyysin tuloksena voidaan todeta, että entisten haliyoiden elämänmuutokset vapautuksen jälkeen ovat heidän käsitystensä mukaan merkittäviä. Vaikka taloudellinen tilanne muistuttaa haliya-aikaa – edelleen kylän dalitien täytyy taistella jokapäiväisestä elannostaan – sosiaalisen aseman parannus on kuitenkin niin merkittävä, että se nousee hallitsevaksi piirteeksi muutoksia tarkasteltaessa. Tämä johtopäätös siis poikkeaa yleisestä mielikuvasta koskien entisiä velkaorjia: kun kansalaisjärjestöt ja osin myös tutkimuskirjallisuus maalaavat kuvaa entisten velkaorjien huonontuneesta asemasta johtuen muun muassa asuinpaikan ja elinkeinon menettämisestä, tutkimuskohteessani ei ole tällaisia kokemuksia. Ero johtunee muun muassa velkaorjuusjärjestelyiden moninaisuudesta: useimmilla tutkimuskohteeni haastateltavilla oli talot omasta takaa, joten haliya-työn päätyttyä vuokraisännät eivät voineet häätää haliyoita mailtaan toisin kuin usein kamaiyoiden tapauksessa. Lisäksi erityisesti Intian läheisyys on mahdollistanut vaihtoehtoisten elinkeinojen hankkimisen, eivätkä haliyat näin ollen ole jääneet ilman toimeentuloa, kuten muilla seuduilla on käynyt.

Tutkielmani ottaa kantaa pyrkimykseen velkaorjuuden kitkemiseksi. Kun useasti argumentoidaan, että velkaorjuuden lakkauttaminen ilman kunnollista suunnitelmaa voi johtaa velkaorjien tilanteen huononemiseen (ks. luku 3.4), tutkielmani perusteella voidaan suhtautua kriittisesti tähän näkemykseen. Oikeanlaisissa olosuhteissa, kuten Sambalpurin tapauksessa, velkaorjuuden lakkauttaminen voi hyödyttää velkaorjia, vaikkei kunnollisia resursseja tai suunnitelmia entisten velkaorjien kuntouttamiselle olisikaan. Tämä johtunee Genicotinkin (2002, 101) mainitsemasta vapaaehtoisuuden paradoksista: vaikka haliya-työhön ryhdyttäisiinkin vapaaehtoisesti, velkaorjuusjärjestelyt kieltämällä syntyy usein uusia työllisyys- ja lainamahdollisuuksia, jotka parantavat työntekijöiden asemaa.

Tutkielmani arvo onkin juuri ruohonjuuritason äänen eli haliyoiden omien puheenvuorojen esille nostamisessa. Pelkkiä materiaalisia muutoksia arvioitaessa maaorjuuden lakkauttaminen ei näytä tuovan merkittävää muutosta entisten maaorjien elämiin. Mutta kun huomioidaan vapautettujen omat puheenvuorot muun muassa alistuksen vähenemisestä ja vapauden lisääntymisestä, on selvää, että lakkautuksella on ollut erittäin myönteinen vaikutus entisten maaorjien kokemuksiin elämästään. Toisaalta tutkielmani osoittaa myös, että materiaaliset olot tutkimuskohteessani eivät ole heikentyneet vapautuksen myötä.

Kerätty aineisto ja sen analyysi vastaavat kohtuullisesti asettamaani tutkimuskysymykseen. Puolistrukturoidut haastattelut ohjasivat haastateltavat puhumaan aiheen kannalta keskeisistä ilmiöistä, ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi loi tuoreen näkökulman velkaorjuutta käsittelevään tutkimukseen. Aineistolähtöisyys toi kuitenkin haasteita teoreettisen viitekehyksen luontiin: koska tutkimuskysymys oli laaja kattaen lähes koko haliyoiden elämänpiirin, myös teoreettista tukea oli haettava useasta käsitteestä. Mikäli kenttätöön kesto olisi ollut pitempi, olisikin voinut olla kiinnostavaa keskittyä vielä syvällisemmin haliyoiden sosiaalisen aseman ja oman arvon aseman hahmottamiseen liittyviin muutoksiin. Käytetyt teoreettiset käsitteet, vapaus, alistus ja klientelismi puolestaan ovat sidoksissa keskenään ja ovat kukin keskeisiä pohdittaessa velkaorjuuden lakkautuksen vaikutuksia.

Haliyoiden virallisen vapautus- ja kuntoutusprosessin keskeneräisyyden vuoksi on hyödyllistä antaa konkreettisia suosituksia, kuinka entisten haliyoiden tilannetta tulisi parantaa. Aineistoni perusteella piirtyy kuva tietämättömyydestä, jota olisi suhteellisen helppo lieventää. Läpileikkaava teema suosituksissa on yhteistyö: sekä Nepalín virkaatekevän hallituksen että kansalaisjärjestöjen tulisi yhdistää voimansa saavuttaakseen haliyoiden aidon vapautumisen.

Paikallistasolla paikallishallinnon virkamiesten ja kansalaisjärjestöjen tulisi yhdessä tiedottaa hallituksen vuonna 2008 laatimasta julistuksesta, jossa haliya-järjestelmä virallisesti kiellettiin ja velat julistettiin mitätöidyiksi. Alueellisella tasolla piirikunnan

virkamiesten tulisi vaatia eri kansalaisjärjestöjä tekemään keskenään yhteistyötä ja heidän itsensä tulisi tehdä kenttämatoja ymmärtääkseen todellisuuden, jossa nykyiset ja entiset haliyat elävät. Kansallisella tasolla tulisi toteuttaa haliyoiden lukumäärän laskeminen, ja tämä tulisi tehdä yhteistyössä kylätason dalit-yhteisöjen kanssa: he tietävät nykyisten ja entisten haliyoiden todellisen lukumäärän. Lisäksi haliyat tulisi liittää maattomien liikkeeseen ja mahdollinen haliya-laki tulisi liittää maareformiin. Kansainvälisellä tasolla donorien on tärkeää saada haliya-kysymyksen paikallistoimijat tekemään yhteistyötä keskenään sen sijaan, että he kilpailisivat rajallisista resursseista toistensa kanssa.

Rajasin tämän tutkielman ulkopuolelle paljon kiinnostavia aiheita, joista olisi mielekästä tehdä jatkotutkimusta. Olisi kiinnostavaa tutkia Nepalín maareformipyrkimyksiä ja pohtia haliyoiden asemaa maattomien liikkeessä. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia, onko haliya-työn päättymisen synnyttänyt uusia velkaorjuus- tai pakkotyön muotoja esimerkiksi nepalilaisten työskennellessä Intiassa – ja jos on, niin millaisia. Toisaalta myös modernisaation vaikutukset Nepalín maaseudun sosiaaliseen todellisuuteen olisi tärkeä tutkimuskohde. Diskurssianalyttisemmalla otteella voisi analysoida maolaisdiskurssin vaikutusta entisten haliyoiden näkemyksiin vapautuksen vaikutuksista. Ottaen huomioon Nepalín lähihistorian, jossa maolaissota alkoi juuri maaseudun tyytymättömyydestä vallitseviin oloihin, on selvää, että laadullista tutkimusta Nepalín maaseudun muuttuvista sosiaalisista oloista ja sen vaikutuksista koko yhteiskuntaan on tärkeää lisätä.

Lähteet

- Akerlof, G. (1976). The economics of caste and of the rat race and other woeful tales. *The Quarterly Journal of Economics*, 90(4), 599–617.
- Anthias, F. (2001). The concept of 'social division' and theorising social stratification: Looking at ethnicity and class. *Sociology*, 35(4), 835–854.
- Auyero, J. (1999). "From the client's point(s) of view": How poor people perceive and evaluate political clientelism. *Theory and Society*, 28(2), 297–334.
doi:10.1023/A:1006905214896. Haettu 1.10.2014.
- Bales, K. (2012). *Disposable people: New slavery in the global economy*. Berkeley: University of California Press.
- Bardhan, P. K. (1983). Labor-tying in a poor agrarian economy: A theoretical and empirical analysis. *The Quarterly Journal of Economics*, 98(3), 501–514.
- Basu, A. K., & N. H. Chau (2004). Exploitation of child labor and the dynamics of debt bondage. *Journal of Economic Growth*, 9(2), 209–238.
- Bernard, H. R. (2006). *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches*. Oxford: Alta Mira Press.
- Bhandari, J., & M. Bhattacharya (1996). An appraisal of the rehabilitation of bonded labour in the Jaunsar-Bawar area of Uttar Pradesh. *Man in India*, 76(1), 19–34.
- Bhandari, R. (2001). *Land and labor markets among paddy producers in the Nepalese Tarai*. University of Massachusetts Amherst. Väitöskirja.
<http://search.proquest.com/docview/220160108?accountid=11365>. Haettu 30.9.2014.
- Bista, D. B. (1991). *Fatalism and development: Nepal's struggle for modernization*. Patna: Orient Longman.
- Blaikie, P., & D. Seddon (1979). *Peasants and workers in nepal*. Aris and Phillips.
- Borgström, B. (1976). *The patron and the panca: Village values and pancayat democracy in Nepal*. Department of Social Anthropology, University of Stockholm.
- Brass, T. (1990). Class struggle and the deproletarianisation of agricultural labour in Haryana (India). *The Journal of Peasant Studies*, 18(1), 36–67.
- Breman, J. (2010). The political economy of unfree labour in South Asia: Determining the nature and scale of debt bondage. *Indian Journal of Labour Economics*, 53(1), 137–160.

- Breman, J. (1974). *Patronage and exploitation: Changing agrarian relations in South Gujarat, India*. Berkeley: University of California Press.
- Brereton, B. (2002). Slavery, antislavery, freedom. *New West Indian Guide / Nieuwe West-Indische Gids*, 76(1-2), 97–103.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford university press.
- Carmichael, E. (2001). Two hours from freedom: An examination of NGO involvement in the "kamaiya" liberation movement of Nepal. Honors Theses, paper 364. Colby College. Tutkielma. <http://digitalcommons.colby.edu/honorstheses/364/>. Haettu 16.4.2014.
- Carswell, G., & G. De Neve (2013). From field to factory: Tracing transformations in bonded labour in the Tiruppur region, Tamil Nadu. *Economy and Society*, 42(3), 430–454. Doi:10.1080/03085147.2013.772757. Haettu 28.9.2014.
- Chhetri, R. B. (2005). The plight of the tharu kamaiyas in Nepal: A review of the social, economic and political facets. *Occasional Papers in Sociology and Anthropology*, 9, 22–46.
- Chilka, R. B. (1997). *The politics of location: Bonded labor in Jaunsar Bawar, North India*. University of Washington. Väitöskirja.
- Conning, J., & M. Kevane (2007). Freedom, servitude, and voluntary contracts. Teoksessa A. Appiah, & M. Bunzl (toim.), *Buying freedom: The ethics and economics of slave redemption*. New Jersey: Princeton University Press, 108–140.
- Cortazzi, M. (1993). *Narrative analysis*. London: Falmer Press.
- Cottle, D., & Keys, A. (2007). The maoist conflict in Nepal: A Himalayan perdition? *Australian Journal of International Affairs*, 61(2), 168–174.
- CSRC (2014). Haliya rights campaign. <http://www.csrcnepal.org/index.php/campaign/haliya-rights-campaign>. Haettu 28.9.2014.
- CSRC. (2009). *Land and land tenure security in Nepal (Country study: Nepal)*. Kathmandu: CSRC.
- Daru, P., C. Churchill, & E. Beemsterboer (2005). The prevention of debt bondage with microfinance-led services. *The European Journal of Development Research*, 17(1), 132–154.
- Davies, C. A. (2008). *Reflexive ethnography: A guide to researching selves and others*. Oxford: Routledge.

Derks, A. (2010). Bonded labour in Southeast Asia: Introduction. *Asian Journal of Social Science*, 38(6), 839-852.

Do, Q., & I. Lakshmi (2006). An empirical analysis of civil conflict in Nepal. Berkeley: Center on Institutions and Governance Working Paper nro 12, Institute of Governmental Studies, University of California.

Einsiedel, S. v., D. Malone, & S. Pradhan (2012). Nepal in transition: From people's war to fragile peace. N.Y.: Cambridge University Press.

Eisenstadt, S. N., & L. Roniger (1980). Patron–client relations as a model of structuring social exchange. *Comparative Studies in Society and History*, 22(1), 42–77.

Engerman, S. (2003). Slavery, freedom, and Sen. *Feminist Economics*, 9(2–3), 185–211, DOI: 10.1080/1354570032000078033. Haettu 27.9.2014.

Freire, P. (1970). Cultural action and conscientization. *Harvard Educational Review*, 40(3), 452–477.

Genicot, G. (2002). Bonded labor and serfdom: A paradox of voluntary choice. *Journal of Development Economics*, 67(1), 101–127.

Giri, B. (2012). The bonded labour system in Nepal: Musahar and tharu communities' assessments of haliya and kamaiya labour contracts. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, 4(2), 518–551.

Giri, B. (2009a). The bonded labor system in Nepal: Exploring halia and kamaiya children's life-worlds. *Himalaya, the Journal of the Association for Nepal and Himalayan Studies* 29(1–2), 29–41.

<http://www.scopus.com/inward/record.url?partnerID=yv4JPVwI&eid=2-s2.0-79251605612&md5=777afa61552736a86d3c85bee39eb606>. Haettu 26.9.2014.

Giri, B. (2009b). The bonded labour system in nepal perspectives of haliya and kamaiya child workers. *Journal of Asian and African Studies*, 44(6), 599–623. DOI:10.1177/0021909609343414. Haettu 25.9.2014.

Hannula, A. (2000). Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa. Systemaattinen analyysi Sorrettujen pedagogiikasta. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia, 167

Hatlebakk, M. (2006). The effects on agrarian contracts of a governmental intervention into bonded labor in the western Terai of Nepal. CMI working paper 2006:6. Bergen: Chr. Michelsen Institute.

Himalayan imports (2014). <http://www.himalayan-imports.com/khukuri-history.html>. Haettu 21.10.2014.

Hossain, M., L. Siitonen, & S. Sharma (2007). Development co-operation for conflict prevention and conflict resolution: Scope and potentialities of Finland's development co-operation in Nepal. Policy papers / Kehityksmaatutkimuksen laitos, nro 1/2006. Helsinki: Helsingin yliopisto.

IDSN (2014). Nepal. <http://idsn.org/country-information/nepal/>. Haettu 23.9.2014.

IIDS (2008). Caste-based discrimination in South Asia: A study on Nepal. New Delhi: IIDS.

Joshi, M., & T. D. Mason (2011). Peasants, patrons, and parties: The tension between clientelism and democracy in Nepal. *International Studies Quarterly*, 55(1), 151–175. doi:10.1111/j.1468-2478.2010.00639. Haettu 22.9.2014.

Klein, M. A. (1993). Introduction: Modern European Expansion and Traditional servitude in Africa and Asia. Teoksessa Klein, M. A. (toim.). *Breaking the chains: Slavery, bondage, and emancipation in modern Africa and Asia*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.

KUA (2014). Nepal. <http://www.kirkonulkomaanapu.fi/tyomme-tulokset/aasia/nepal/>. Haettu 21.9.2014.

Kumar KC B., G. Subedi, & B.R. Suwal (2013). Forced labour of adults and children in the agriculture sector of Nepal: Focusing on haruwa-charuwa in Eastern Terai and haliya in Far-Western hills. Kathmandu: ILO Country Office for Nepal.

Kumar, D. (1993). Colonialism, bondage and caste in British India. Teoksessa Klein, M. A. (toim.). *Breaking the chains: Slavery, bondage and emancipation in Modern Africa and Asia*. Wisconsin: University of Wisconsin Press, 112–130.

Kunwar, R. R. (2000). Bonded labour: The scenario in the last decade of the last millennium. *Voice of History*, 15(1), 35–64.

Kvalbein, J. A. (2007). Liberated bonded laborers: Are they better off? Welfare and efficiency implications of an agricultural reform in Western Terai, Nepal. CMI Report 2007: 11. Bergen: Chr. Michelsen Institute.

Manandhar, M. (2000). Ethnographic perspectives on obstetric health issues in Nepal: A literature review. Nepal Safer Motherhood Project, HMGN. Lontoo: Options.

Maycock, M. W. (2012). Masculinity, modernity and bonded labour: Continuity and change amongst the Kamaiya of Kailali district, far-west Nepal. Väitöskirja. University of East Anglia.

Mendelsohn, O., & M. Vicziany (1998). *The untouchables: Subordination, poverty and the state in modern India*. Contemporary South Asia 4. Cambridge: Cambridge University Press.

Miers, S. (2000). Contemporary forms of slavery. *Canadian Journal of African Studies/La Revue Canadienne Des Études Africaines*, 34(3), 714–747.

Nepali, P. B., & N. P. Kailash (2011). Livelihood options for landless and marginalised communities in an agrarian society: A case study from far western Nepal. *Pakistan Journal of Agricultural Science*, 48(1), 1–10.

NNDSWO & LWF Nepal (2003). Haliya survey in far western development region. Kathmandu: Lutheran World Federation.

OHCHR (2009). Emancipation of bonded labourers in Nepal.
<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/BondedLabourNepal.aspx>. Haettu 21.9.2014.

Pandey, T. R., S. Mishra, D. Chemjong, S. Pokhrel, & N. Rawal (2006). Forms and patterns of social discrimination in Nepal: A report. UNESCO Kathmandu series of monographs and working papers nro 8. Kathmandu: UNESCO.

Peltola, H. (2012). Yhteisöä etsimässä? Instituutiot, etniset suhteet ja yhteisömetseen hallinta Kamerunin ylängöllä. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Kehityskaatutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto.

Prakash, G. (1990). *Bonded histories: Genealogies of labor servitude in colonial India*. Cambridge: Cambridge University Press.

Purwaningrum, M. (2012). The prevalent practice of kamaiya bonded child labour in the mid-and far-western terai of Nepal. Pro gradu -tutkielma. Oslo: University of Oslo.

Quirk, J. (2006). Anti-slavery project: Linking the historical and contemporary. *Human Rights Quarterly*, 28.
<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/hurq28&id=573&div=&collection=journals>. Haettu 20.9.2014.

Ramtel, K. B. (2008). *Livelihood situation of haliyas and landless peoples of dalit community*. A case study from Saraswatinagar and Laxminagar VDCs of Doti. Lalitpur: SNV Nepal.

RDN & COLARP. (2012). Research report on ex-haliya and dalit community in the far western region of Nepal. Kathmandu: RDN & COLARP.

- Reid, A. (1983). Introduction: Slavery and Bondage in Southeast Asian History. Teoksessa Reid, A. & J. Brewster (toim.). *Slavery, bondage, and dependency in Southeast Asia*. New York: St. Martin's Press, 1–43
- Särkkä, N. (2009). Haliyat: Vapautetut maaorjat, joille ei jäänyt mitään. Lehtiartikkeli. <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/ulkomaat/haliyat-vapautetut-maaorjat-joille-ei-jaanyt-mitaan/#comments>. Haettu 25.8.2014.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Lontoo: Sage Publications.
- Scott, J. C. (1972). Patron–client politics and political change in Southeast Asia. *The American Political Science Review*, 66(1), 91–113.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Shaha, R. (1982). *Essays in the practice of government in Nepal*. Delhi: Manohar.
- Shrestha, A. (2002). Dalits in Nepal: Story of discrimination. *Asia-Pacific News*, 30
- Shrestha, D. (2011). Why is freedom for haliya still a far-fetched dream? <http://www.actionaid.org/nepal/2011/03/why-freedom-haliya-still-far-fetched-dream>. Haettu 20.10.2014.
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? Teoksessa Nelson, C & L. Grossberg. *Marxism and the Interpretation of Culture*. University of Illinois Press, 271–313
- Suomen suurlähetystö (2011). Maatiedosto Nepal. <http://www.finland.org.np/Public/default.aspx?nodeid=44220&culture=fi-FI&contentlan=1&displayall=1>. Haettu 22.10.2014.
- Toledano, E. R., & M. Klein (1993). Ottoman concepts of slavery in the period of reform, 1830s–1880s. Teoksessa Klein, M. A. & *Breaking the chains: Slavery, bondage, and emancipation in modern Africa and Asia*. Madison: University of wisconsin press, 37–63
- UM (2014). Suomen kehitysyhteistyö Nepalissa. <http://formin-origin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15372&contentlan=1&culture=fi-FI>. Haettu 7.8.2014.
- UNDP (2012). Multidimensional poverty index (MPI). <http://hdr.undp.org/en/content/multidimensional-poverty-index-mpi>. Haettu 8.8.2014.
- UNFCO. (2011). An overview of the far western region of Nepal. Kathmandu: United Nations Resident and Humanitarian Coordinator's Office.

UNRIC. (2010). Pääsihteeri muistuttaa, että orjuutta vielä esiintyy.
<http://www.unric.org/fi/ajankohtaista/26077-paeaesihteeri-muistuttaa-ettae-orjuutta-vielae-esiintyy>. Haettu 15.10.2014.

Upadhyaya, K.P. (2004). Bonded labour in south Asia: India, Nepal, and Pakistan. Teoksessa Anker, v. d., C. *The Political Economy of New Slavery*. New York: Palgraves MacMillan, 118–136.

Upadhyaya, K. P. (2008). Poverty, discrimination and slavery: The reality of bonded labour in India, Nepal and Pakistan. Anti-Slavery International.

Anker, v. d., C. (2004). Introduction: Combating contemporary slavery. Teoksessa Anker, v.d., C. *The Political Economy of New Slavery*. New York: Palgraves MacMillan, 1–14.

Villanger, E. (2006). Is bonded labor voluntary? Evidence from the liberation of the kamaiyas in the far-western region of Nepal. CMI working paper 1006:16. Bergen: Chr. Michelsen Institute.

Walvin, J. (1983). *Slavery and the slave trade: A short illustrated history*. University press of Mississippi.

Watson, J. L. (1980). *Asian and African systems of slavery*. Berkeley: University of California Press.

Liitteet

LIITE 1: Nepalin kartta

Lähde: Himalayan imports (2014)

LIITE 2: Esimerkki käytetystä haastattelurungosta

Oheinen haastattelurunko on laadittu yhdelle viimeisimmistä haastatteluista.

1 WARM UP

Name, birthplace, age, childhood and from there on, village, people

2 WORK

Land: System, from whom, how long, other lands

Other work: How long, to whom, when season?

Other's fields: Labour? Before? Reciprocity?

Animals: How many, how long, enough?

Where do you get cash?

What problems in your life?

3 DEBT

From whom, how much, how long, how much interest, do you get free months? Do you pay back actual loan as well?

Mukhiya: Who are they? What do they ask people to do? People go to work for him? Powerful? What do you think about him?

When somebody borrows money from you, how big an interest do you take?

What do people sell? Who sell?

4 HALIYA TIME

How long, to whom, why chose this specific sahu, how started, what other work, own land? Do you have animals? Do you go to India? How many months in a year?

How was the haliya time?

Food?

SENSITIVE: How did you feel?

How did you feel about your sahu?

How did he treat you?
How did other non-Dalit people treat you?
What word did you use for your sahu?
What word did he use for you? Other?
How did you feel when he called you like that?
Were you afraid of them sometimes?
Did they threaten you?
Were they powerful people?
What did you think about them, did you respect them also?
Did they touch you?
Did they hit you sometimes? Hurt in other ways?

5 CHANGE

How and when stopped, what did you think then, what did you start doing, what sahu said?
How is your life different now?
Is there change in economic situation? Change in food? Change in work?
Sahu's treatment
Other non-Dalits' treatment
Less caste discrimination now?

6 MENTAL CHANGE

What is your opinion about haliya pratha? (Is it a good or bad system?)
What is your opinion about landlords who used to have Haliyas? (Good or bad?)
What do you think about the loan?
Would you pay back?
Has anyone said you don't need to pay the loan?
Those people who are still working as Haliya, what would you want to say to them?

7 COOL DOWN

How is your life 5 years from now on? What do you wish?
What makes you happy?
What do you wish for your children?

LIITE 3: Sisällönanalyysissa käytetty koodausrunko määritelmineen

1 ALISTUS: Tämä ulottuvuus käsittelee kokemuksia, jotka liittyvät maaorjien sosiaaliseen asemaan

1.1 Velkakierre: Haastateltava kertoo, että velka painaa häntä. Esim. ”It would be better if I had paid the loan”

1.2 Koulutus: Maininnat koulutusmahdollisuuksista, kuten stipendeistä, haliya-työn päättymisen jälkeen. Esim. ”Now we get grants”

1.3 Kastisyrjintä: Maininnat muutoksista kastisyrjinnässä. Huom. Aina ei erikseen mainita sanaa ”caste discrimination”, vaan huomiot saattavat liittyä tiettyihin asioihin, jotka liittyvät kastiin, esim. dalitien kieltoon astua sisälle yläkastilaisten taloon. Esim. ”Before we weren’t allowed to enter the house”

1.4 Riippuvuus: Maininnat itsenäisyydestä sekä riippumattomuudesta ja riippuvuudesta isäntään

1.5 Pakko: Maininnat muutoksista pakottamisessa, käskytyksessä ym. Pakottajana toimii useimmiten vuokraisäntä (sahu, malik), mutta välillä pakottajana voi olla yleisemmin myös yläkastilainen (ghar-dalit). Esim. ”Now they can’t say anything to us”

1.5.1 Aika, 1.5.2 Lastenhoito, 1.5.3 Liikkuminen, 1.5.4 Sairaus, 1.5.5 Työ, 1.5.6 Valinta, 1.5.7 Muu / Ei tarkennusta

1.6 Vastustus: Maininnat isäntien vastustamisesta

10 VAPAUS

2- lak + ei konfliktia

2- lak + konflikti

2 KONFLIKTI SAHUN KANSSA: Maininnat syntyneestä konfliktista isännän kanssa maaorjuuden päättymisen jälkeen. Konflikti johtuu usein velan maksamatta jättämisestä ja/tai työnteon lopettamisesta.

2.1 Ei: ”Välit ovat ok,” ”There is no conflict between us”

2.2 Joo: ”Isäntä on meille vihainen, kun emme ole maksaneet velkaa”

2.3 Epäselvä

3 TYÖ: Maininnat muutoksista työnteossa

3.1 Intia: Maininnat työnteosta Intiassa lakkautuksen jälkeen. Huom. Aina, kun mainitaan Intia, sillä tarkoitetaan työntekoa Intiassa.

Esim. ”Now we go to India”

3.2 Oma työ: Termi ”oma työ” (own work) esiintyy tekstissä useasti. Sillä tarkoitetaan kaikkea muuta työtä, kuin maaorjatyötä.

”Now we do our own work”

3.3 Palkkatyö Nepalissa: Maininnat palkkatyön tekemisestä lakkautuksen jälkeen. Sisältää myös ne, jossa ei ole mainittu erikseen, tehdäänkö työ Nepalissa (vai esim. Intiassa)

Esim. ”Now we do labour work”

3.4 Muutos, muu / ei tarkennusta: Haastateltava mainitsee työnteon yhteydessä muutoksista, muttei kerro tarkemmin, minkälaisista muutoksista on kyse.

Esim. ”There is change”

3.5 Ei muutosta: Kun kysyn, miten työ on muuttunut, haastateltava epäröi, ja kontekstista välittyy, että muutosta ei ole tapahtunut.

Esim. ”There is no change”, ”What change, we have to work, it’s like this”

4 TOIMEENTULO: Maininnat muutoksista ”perusasioissa”, eli ruoassa ja rahassa, lakkautuksen jälkeen

4.1 Ruoka: Maininnat ruoasta tai syömisestä

Esim. ”Ennen oli huolta ruoasta”, ”nykyään saamme vatsamme täyteen”

4.2 Raha: Maininnat muutoksista liittyen rahaan

Esim. ”Nykyään on rahaa”, ”nykyään taloudellisesti on hieman ok”

4.3 Muutos, muu / ei tarkennusta

5 Ei muutosta